

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εταρ. Σοφία : Πατριδογνωστική πλευρά της οργανώ- σεως της Παιδείας μας	σελ. 1
Έλμ. Σταματάκη : Τò παιδί και τò φυσικόν του πε- ριβάλλον	» 4
Μ. Σαλπέτα : Έπιμόρφωσις τών ενηλίκων	» 6
Γρ. Παπαθεοδώρου : Τò δεκάγωνο διδακτήριον του Σχολείου Bulmer	» 12
Π. Μπαλαχάμη : Μιά εικοσαετία UNESCO	» 15
Δ. Τουλούρη : 'Η ιδιοτυπία της διδακτικής ένερ- γείας στα Μουσουλμανικά Σχολεία	» 18
Εταρ. Καρρά - Βλαχούτση : Τί χαρακτηρίζει ένα καλό ηγιοαγωγείο	» 22
Δ. Πολίτη : Σκοπός και μέσα στην άγωγή και στη διδασκαλία	» 25
Δ. Αδύτση : 'Η γλώσσα	» 31
Δθ. Τσολοδήμου : Τα ταλαντούχα παιδιά και οι γονείς	» 35
Κριτική του βιβλίου	» 37

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1966

2°

ΕΤΟΣ ΙΕ'

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ – ΕΚΔΟΤΗΣ

**ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α - ΤΗΛ. 236.547 - 221.316

ΑΘΗΝΑΙ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΚΥΠΡ. ΑΡΝΑΟΥΤΟΓΛΟΥ	Πρόεδρος
ΕΥΣΤΡ. ΛΥΚΟΣ	Α' Αντιπρόεδρος
ΧΡ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ	Β' Αντιπρόεδρος
ΜΙΧ. ΑΛΕΞΑΚΗΣ	Γεν. Γραμματεὺς
ΛΟΥΚ. ΣΟΥΦΡΑΣ	Ειδ. Γραμματεὺς
ΙΩ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ	Ταμίας
ΕΥΑΓ. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗΣ	Μέλος
ΕΥΑΓ. ΝΤΑΗΣ	Μέλος
ΧΑΡ. ΑΜΟΙΡΙΔΗΣ	Μέλος

Επιστημονικό Βήμα του ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΕΙΣΗΓΗΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Γραφεία : ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ 15α ΑΘΗΝΑΙ
ΤΗΛΕΦΩΝΑ : 236.547 — 221.316

THE TEACHER'S
PROFESSIONAL TRIBUNE
Bi-monthly publication of the Greek
National Federation of Primary-
Teachers
Xenophodos 15a Athens - Greece

ΕΤΟΣ ΙΕ — ΤΕΥΧΟΣ 2ο
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1966
Τιμή τεύχους Δραχ. 5
Συνδρομή για τα μέλη Δραχ. 50

LA TRIBUNE PROFESSIONNELLE
DE L' INSTITUTEUR
Publication bimensuelle de la Fédé-
ration Grecque des Instituteurs.
Xenophodos rue 15a, Athènes - Grèce

Από τα φλέγοντα προβλήματα της Παιδείας μας

Η ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΤΙΚΗ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΜΑΣ

Υπό ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΟΥΡΛΑ
Παιδαγωγού

Η κεντρική πολιτική ιδέα από την οποία ξεκινάει και από την οποία απορρέει σειρά οργανωτικής φύσεως εκπαιδευτικών μέτρων είναι η διατήρηση και η ανύψωση της λαϊκότητας, ως πηγαίας δύναμης προς ανανέωση της εθνικής ζωής.

Σούρλας

I

Ένας οργανισμός σχολικός χωρίς καλλιέργειαν των παραδόσεων του Έθνους και της φυλής του, είναι ένα ακαλίνωτο φάντασμα, που περιπλανάται μακριά από τον ευθύν δρόμον εις τον οποίον βαδίζει το άτομον και ο οποίος δρόμος χαρακτήκε από την Μοίραν την ιστορικήν του Έθνους του.

Κατά ταύτα:

Η λαϊκή ψυχή και ο λαϊκός πολιτισμός γενικώτερα, και ο λαός της υπαίθρου ξεχωριστά, αποτελούν την ζωογόνον δύναμιν του Έθνους, αι δε παραδόσεις του Έθνους αποτελούν, ούτε πολύ ούτε λίγο, τα Άγια των Αγίων της Ιστορίας του Έθνους.

Τὰ λείψανα ὅμως τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ διατρέχουν τὸν κίνδυνον τοῦ ἐξαφανισμοῦ — ὅπως παρατηρεῖ (1) καὶ ἡ George Sand — ἐφόσον ὁ χωρικός ἀρχίζει νὰ ἐκπολιτίζεται καὶ συνεπῶς προβάλλει ὡς καθήκον ἡ φροντίς ὧν μας ὅπως τὰ περισώσουμε ἀπὸ τὴν λησμονιά, ποῦ τὰ περιτριγυρίζει μὲ θήματα γοργά.

Εἶναι ἀνάγκη — παρατηρεῖ ἡ George Sand — νὰ περιορθοῦν μὲ κάθε θυσία μερικές ἐκφάνσεις ἀπὸ τὸ μεγάλο αὐτὸ ποίημα τοῦ θαυμασμοῦ μὲ τὸν ὁποῖον ἀνετράφη ἡ ἀνθρωπότης ἐπὶ ὁλοκλήρους ἑκατονταετηρίδας.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ περιφρουρηθῇ καὶ νὰ περισυλλεγῇ τὸ μεγάλο αὐτὸ ποίημα, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖον οἱ ἀνθρώποι τῆς ὑπαιθρου — οἱ χωρικοὶ μας — ἔχουν ἀπομείνει σήμερα σὰν οἱ τελευταῖοι βάρδοι του.

Ἐὰν — ἐπιλέγει ἡ George Sand — ἤθελον συλλεγῇ, ταξινομηθῇ, συγκριθῇ, καὶ μελετηθῇ ὅλοι οἱ Πατριδογνωστικοὶ καὶ Λαογνωστικοὶ θησαυροὶ τοῦ παρελθόντος, μαζί μὲ τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις, θὰ ἔρριχναν τὰς πρὸ φωτεινὰς λάμψεις μέσα στὴν Ἱστορίαν τῶν ἐπὶ μέρος Ἑθνῶν.

Ἡ ἴδια ἡ George Sand ἠρεύνησε τὴν περιοχὴν τοῦ Berry — ὅπου πέρασε τὰ παιδικὰ τῆς χρόνια καὶ ὅπου ζυμώθηκε μὲ τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις — μὲ θέλητρον συναρπαστικόν, παρατήρησε ὅμως πῶς δὲν ἐπαρκεῖ δυστυχῶς ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ γιὰ νὰ ἐρευνήσῃ τις ὁλόκληρον τὴν ὑπαιθρο χώρα τῆς Γαλλίας μὲ τοὺς θρύλους καὶ τὰς παραδόσεις τῆς.

Καὶ ἀποτελειομένη πρὸς τοὺς θαυμαστάς τῆς προσθέτει τὰ κάτωθι ἐπιγραμματικά:

Ὅταν ἡ φύσις τῆς Γενέθλιας Γῆς μας ἐγκλείει ἀπειρες ὁμορφίαις γιὰ νὰ τὰς μαντεύσομε καὶ γιὰ νὰ τὰς θαυμάσομε καθὼς καὶ σωρεῖαν ἀπὸ ἄλλα θελητικά ὁράματα Πατριδογνωστικά, σὰς ἐρωτῶ ὅλους σας:

Ποῦ θὰ ὑπάρξῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει χρόνος ὥστε νὰ ἀσχοληθῇ τις μὲ ταπεινὰς σκέψεις;

Ποῦ θὰ ὑπάρξουν εὐκαιρίες ὥστε νὰ γεννηθοῦν στὴν ψυχὴν μας αἰσθήματα μίσους;

II

Καὶ γεννᾶται ἤδη τὸ ἐρώτημα:

Τί μέτρα ἐνδείκνυται νὰ ληφθοῦν ἀπὸ Πατριδογνωστικῆς πλευρᾶς, σχετικὰ μὲ τὴν ὁργάνωσιν τῆς Παιδείας μας, διὰ τὴν διατήρησιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς λαϊκότητος, ὡς πηγαίας δυνάμεως, πρὸς ἀνανέωσιν τῆς Ἑθνικῆς μας Ζωῆς;

Κατὰ τὰς ἀπόψεις τῆς ταπεινότητός μας ἴσως τὰ κάτωθι:

1) Ἡ μόρφωσις τῶν δασκάλων στὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίαις μας νὰ γίνε-ται μὲ τὴν βαθύτερη προοπτικὴ, πῶς αὐτοὶ στὴν διδασκαλικήν τους ἱερουργίαν ἔχουν ὡς ἀπώτερη ἀποστολὴ τὴν διατήρησιν καὶ ἀνύψωσιν τῆς λαϊκῆς ψυχῆς.

Συνεπῶς:

Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα τῶν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν πρέπει νὰ περιλαμβάνει καὶ μορφωτικὰ ἀγαθὰ ποῦ ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν σπουδὴν τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς λαϊκῆς ψυχῆς τοῦ Ἑθνους μας.

2) Καθιέρωσις θερινῶν Κωτῆρ — κατὰ ἐκπαιδευτικὰς περιφέρειαις — γιὰ τὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν δασκάλων μας στὴν λαογνωσίαν.

3) Ἰδρύσις ἀνωτέρων λαϊκῶν ἐπιμορφωτικῶν Σχολείων — κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Σκανδιναυικῶν Χωρῶν.

4) Συγκρότησις κατὰ περιφέρειαις τῶν ἐδρῶν τῶν Ἐπιθεωρητῶν τῆς λαϊκῆς ἐκπαιδεύσεως ὁμάδων διδασκαλικῶν γιὰ μελέτας καὶ ἐρευνὰς λαογνωστικὰς καὶ γενικὰ γιὰ ἐρευνὰς γύρω ἀπὸ τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν τῆς ἐκασταχοῦ Στενωτέρας Πατρίδος.

Τὰ ἀποτελέσματα τῶν μελετῶν θὰ συζητοῦνται σὲ Συνέδρια τοπικά καὶ θὰ δίδεται εὐκαιρία — ὕστερα ἀπὸ τὴν συλλογικὴν τοῦ ὅλικοῦ — γιὰ τὴν σύμπραξιν ὁμάδων διδασκαλικῶν πρὸς καταρτισμὸν (ἐν σχεδίῳ) Πατριδογνωστικῶν Ἀναγνωστικῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελοῦν ἀντικείμενον Κριτικῆς σὲ προσεχῇ συνέδρια καὶ ἐν

1. George Sand, Legendes rustiques.

συνεχεία, αντικείμενον πειραματισμοῦ με τὰ παιδιά, πρὶν ἢ κατόπιν ἐγκρίσεως καὶ ἐκ μέρους τῆς ἀρμοδίας κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου, ἀποτελέσουν τὰ ἐγκεκριμένα κατὰ περιφέρειας Πατριδογνωστικὰ Ἀναγνωστικά.

5) Ἰδρυσις Πατριδογνωστικῶν Μουσείων κατὰ περιφέρειας καὶ ὁργάνωσις τούτων κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν Heimatsmuseen τῆς Βιέννης.

6) Τὰ Ἀρχοντικά καὶ τὰ ἱστορικά σπίτια κάθε χωριοῦ ἢ τῶν πρωτευουσῶν τῆς Ἐπαρχίας καὶ τῶν Νομῶν νὰ ἀνακηρυχθοῦν σέ:

Ἱστορικά διατηρητέα Μνημεῖα καὶ νὰ περιλαμβάνουν:

α) Ἀγιογραφικὰς Συλλογὰς.

β) Λαϊκῆς τέχνης δείγματα.

γ) Ξυλογλυπτικῆς τέχνης δείγματα.

δ) Ἀρχεῖον Λαογνωστικόν τῆς ἑκάσταχοῦ Ἐπαρχίας.

7) Μετονομασία τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου — πού θυμίζει περίοδον Βαυαρικὴν — εἰς Λαϊκὸν Σχολεῖον.

8) Ἡ σφραγὶς κάθε Λαϊκοῦ Σχολείου νὰ φέρει τὰ τοπικά σύμβολα.

9) Σταυροφορία κατὰ τῆς ἀγραμματοσύνης. Οὐδεὶς ἀγράμματος στὸ χωριό.

10) Νυκτερινὰ Κωτὲρ γιὰ Γυναῖκες, κορίτσια καὶ ἄνδρες τοῦ χωριοῦ.

11) Ἀνανέωσις καὶ διατήρησις τῶν λαϊκῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων, πού σθύνουν καὶ ξεθωριάζουν στὴν ψυχὴν τῆς νεολαίας.

Πρὸς τοῦτο δὲ ἐνδείκνυται:

Ὁργάνωσις διὰ συνεργασίας Κράτους, Δήμων καὶ Σχολείων λαϊκῶν ἐορτῶν πρὸς ἑξαρσιν τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Καὶ γιὰ νὰ ὁλοκληρώσωμεν:

Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς καὶ αἱ λαϊκαὶ παραδόσεις ὡς βάσις καὶ ἀφόρμησις μορφωτικοῦ Προγράμματος γιὰ τὴν ἐποικοδόμησιν ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς.

III

Ἐτελειώσαμε... χωρὶς βέβαια νὰ τελειώσωμε, ἐάν ληθῇ ὑπ' ὅψιν ὅτι εἶναι ἀτέλειωτες αἱ ὑποδείξεις γύρω ἀπὸ τὰ μέτρα πού πρέπει νὰ ληφθοῦν γιὰ τὴν ἀνύψωσιν τῆς λαϊκότητος ὡς πηγαίας δυνάμεως πρὸς ἀνανέωσιν τῆς Ἐθνικῆς μας Ζωῆς.

Ἀνεγράψαμε μονάχα τὰ βασικώτερα — ἀπὸ πληθὺν παρομοίων:

Πάντως:

Πέραν τῶν ὡς ἄνω ὑποτυπωδῶν μέσων γύρω ἀπὸ τὴν ὁργάνωσιν:

Τῆς Πατριδογνωστικῆς πλευρᾶς τῆς Μορφώσεως, πρέπει νὰ ἔχομεν ὑπ' ὄψιν σχετικά με τὴν ὁργάνωσιν τῆς Παιδείας μας ὅτι:

Ἡ πνευματικὴ κρίση πού περνᾶμε θὰ μπορούσε νὰ ὑπερπηδηθῇ μονάχα με τὴν ἀντίδραση κατὰ τοῦ ὀλισμοῦ καὶ τοῦ θετικισμοῦ.

Ἡ φιλοσοφία τῶν ἀξιῶν ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν ἀντίδραση ἐναντι τῶν ὡς ἄνω ρευμάτων.

Συνεπῶς:

Μονάχα με τὴν βοήθειαν τῆς φιλοσοφίας τῶν Ἀξιῶν μπορεῖ καὶ ἡ Παιδαγωγική, ὡς Ἐπιστήμη τῶν Ἀξιῶν τῆς Ζωῆς νὰ μᾶς ἐξασφαλίσῃ τὸ καινούργιο μορφωτικὸ ἰδεῶδες, τὴν καινούργια ἀντίληψη τῆς Ἀγωγῆς καὶ γενικὰ τὰς ἀπαραίτητες νύξεις σχετικά με τὴν σημερινὴ μεταπολεμικὴ ὁργάνωσιν τῆς Παιδείας μας.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΣΟΥΡΛΑΣ

Παιδαγωγός

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΕΛΠΙΝΙΚΗΣ ΣΤΑΜΑΤΑΚΗ

Υποδιευθύντριας Ραλλείου Παιδαγωγικής Ακαδημίας

Γιατί θρέχει; Γιατί φυσά; Τι είναι αστραπή; Γιατί οι γάτες βλέπουν στο σκοτάδι; Γιατί είναι τόσο ζέστη; Γιατί όταν θρέχει βάζουμε αδιάβροχα; Τι κάνει τον ουρανό μπλέ; Από τί είναι φτιαγμένοι οι τοίχοι του σπιτιού; Από πού έρχεται το ηλεκτρικό ρεύμα; Αυτές και πολλές άλλες ερωτήσεις διατυπώνουν τα παιδιά και περιμένουν απαντήσεις.

Θέλουν να μάθουν τό τί και τό γιατί των πραγμάτων του περιβάλλοντός τους.

Όσοι ασχολούνται με την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του παιδιού θά έχουν διαπιστώσει ότι από πολύ ένωρίς έρευνά το φυσικόν του περιβάλλον.

Τό νήπιο από τους πρώτους μήνες της ζωής του, αρχίζει να έρευνά τις δυνατότητες του σώματός του. Η έρευνά του αρχίζει από την ανακάλυψη των χειρών του. Στο περιβάλλον του αντιδρά με έκφράσεις περιεργείας και θαυμασμού. Μόλις αρχίσει να όμιλη έκφράζεται με αναφωνήματα.

Από τό τρίτο έτος της ηλικίας του αρχίζει να έρωτά τό ΤΙ τό ΠΩΣ και τό ΓΙΑΤΙ των πραγμάτων. Όσο προχωρεί στην ηλικία θέλει να μαθαίνει περισσότερα και καλύτερα και αυξάνεται ή ικανότης του στην αντίληψη των λογικών σημείων των πραγμάτων του κόσμου.

Τόν ανήλικό ενδιαφέρει περισσότερο κάθε τί πού έχει σχέση μ' αυτό πού κάνει. Τό παιδί δέν καταλαβαίνει τά αξιώματα και τις άρχές πού πρέπει να γνωρίζει ό ανήλικος όταν αναλύη ένα φυσιογνωστικό πρόβλημα. Ένδιαφέρεται π.χ. περισσότερο να διατηρήση τό σώμα του ζεστό, σε μία κρύα χειμωνιάτικη ή μέρα, παρά να μάθη τί είναι θερμοκρασία και τί ύγρασία. Τά στοιχεία αυτά είναι άπαραίτητα στον ανήλικό έπιστήμονα. Γενικά τά φυσιογνωστικά αξιώματα είναι ένα στις παιδικές άνάγκες.

Τό παιδί ζητεί ν' ανακαλύψη πράγματα πού σχετίζονται με τόν έαυτόν

του και θά τό ώφελήσουν και θέλει να σχετίση τόν έαυτόν του με τό περιβάλλον του. Ένδιαφέρεται θέβαια για τόν έαυτόν του, για την μητέρα του και τόν ρόλο της, για τόν πατέρα του και τόν ρόλο του κ.ά. αλλά ενδιαφέρεται και για τά φυσικά φαινόμενα πού σχετίζονται με τις πράξεις του και έπηρεάζουν την ζωή του. Έπιθυμεί να μάθη από την σελήνη όχι τό θεωρητικόν μέρος σε σχέση με τό χώρο και τό χρόνο αλλά εκείνο πού έχει άμεση σχέση με τις πράξεις του.

Η ανακάλυψη έσωτερικών σχέσεων μεταξύ αυτού και του περιβάλλοντός του άποτελεί ένα πρόβλημα πού τό συνδεύει σ' όλη του τη ζωή. Η άπλη έπιθύωσή του άποτελεί ένα στοιχείο αυτού του προβλήματος.

Τό παιδί αναπτύσσεται μέσα σ' ένα κόσμο με άπερίοριστη ποικιλία φυσικών φαινομένων τά όποία έχει περιέργεια να γνωρίση. Τή περιέργειά του αυτή πρέπει να ένθαρρύνωμε και να οδηγήσωμε κατάλληλα. Υπάρχουν πολλά πράγματα πού θέλει να έρευνήση, να πιάση, να πειραματιστή μ' αυτά, να συζητήση γι' αυτά. Ό τρόπος πού ό ανήλικος παρατηρεί τά φαινόμενα αυτά έξαρτάται από την διανοητική του ικανότητα και τό συναισθηματικό περιεχόμενο των έμπειριών του.

Η καθοδήγηση του παιδιού να μάθη να έρευνά τό περιβάλλον του δέν είναι έργον μόνο του σχολείου αλλά και της οικογενείας.

Δέν είναι σωστή ή γνώμη εκείνων πού ύποστηρίζουν ότι τό καθήκον αυτό ανήκει στο σχολείο. Και ή οικογένεια έχει ύποχρέωση και μπορεί να βοηθήση τό παιδί σ' αυτό.

Άλλά πώς;

Τό παιδί πού προσπαθεί να θρή τις ρίζες ενός λουλουδιού, ν' ανακαλύψη πώς λειτουργούν τά μηχανήματα του ρολογιού, πώς παράγεται τό ηλεκτρικό ρεύμα κ.ά. έρευνά. Τέτοιες και πολλές

Άλλες ευκαιρίες πρέπει να προσφέρει η οικογένεια.

Ως είναι θεβαιωμένον η άκριθής φύση τών έμπειριών τών παιδιών της Πρώτης Δημοτικού είναι διαφορετική. Μερικά έχουν αποκτήσει στοιχειώδη πείρα του φυσικού περιβάλλοντος και έχουν λάθει πολλές έμπειρίες από τούς γονείς των που τά βοηθούν να θρούν τις άπαντήσεις στις έρωτήσεις των. Άλλα έχουν συγκεχυμένες έμπειρίες γιατί δεν τά βοήθησε η οικογένεια. Υπάρχει και μια άλλη ομάδα παιδιών με όλίγη πείρα. Η πείρα αυτή για να γίνει πλούσια είναι ανάγκη το παιδί από την αρχή να βοηθηθί να μάθι πώς να έρευνά τά φυσικά φαινόμενα και ν' άπαντā στις φυσιογνωστικές έρωτήσεις κλπ. που τó ίδιο έρωτā η δέχεται από τούς άλλους. Η μεγάλη του περιέργεια για όλα τά πράγματα πρέπει να χρησιμοποιηθί κατάλληλα. Είναι ανάγκη να μάθι να παρατηρή με προσοχή και άκριθεια πολλά πράγματα από τó περιβάλλον του γιατί μ' αυτό τόν τρόπο καλλιεργείται η έρευνητική του ικανότης.

Υπάρχουν αρκετά πράγματα από τις ποικίλες περιοχές της φυσιογνωσίας που άμεσα έπηρεάζουν την ευημερία του και συντελούν στην τροποποίηση της διαγωγής του (υγεία, ασφάλεια κ.ά.). Αυτά τά πράγματα πρέπει να έρευνηθί. Ν' ανακαλύψι τις ομοιότητες και την επίδρασή των (θετική ή άρνητική, κλπ.) για να θρī με μεγαλύτερη δεξιότητα και αυτοαναγνώριση τή θέση του στον κόσμο και να σχηματίσι καλύτερη αντίληψη του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι άπαραίτητο άκόμη ν' αναγνώρισι την μεγάλη σπουδαιότητα της ελεύθερης έρευνας για την αναζήτηση της αλήθειας και την σημασία του συνεργατικού πνεύματος.

Τό παιδί θά καταλάβι εύκολότερα τó φυσικόν του περιβάλλον εάν βοηθηθί από τó σχολείον και την οικογένειά του. Και θά επιτύχουν στó έργον των οι δύο αυτοί παράγοντες της άγωγής:

1) Όταν διευκολύνουν τó παιδί να έρωτā περισσότερο και τó βοηθήσουν να θρīσκι τις άπαντήσεις με την έρευνα.

Είναι έσφαλμένη η γνώμη εκείνων που ύποστηρίζουν ότι τó παιδί δεν πρέπει να έρωτā. Είναι θεβαιωμένον ότι όσο περισσότερο έρωτā και όσο σωστότερες άπαντήσεις παίρνι τόσο καλύτερα μορφώνεται.

Σημειώνομε έδω ότι σέ ώρισμένα θέματα (σεξουαλικά προβλήματα, αποστολή οικογενείας κ.ά.) είναι άπαραίτητο οι έξηγήσεις να δίδονται με μεγαλύτερη προσοχή.

2) Όταν η περιέργειά του, όπως είπαμε παραπάνω, καλλιεργηθί.

Τό παιδί που τοποθετεί τó χέρι του σ' ένα άνοιγμα είναι φανερό ότι τó έξερευνά. Στην αρχή προσπαθεί να εφαρμόσι πράγματα και θρīσκει ότι μπορεί να παίξι τοποθετώντας στó άνοιγμα ξύλο, πέτρα ή άλλο αντίκειμενο. Η περιέργειά του καθώς παρατηρεί τόν ούρανó τά άστρα κ.ά. είναι πηγή ευχαριστήσεως. Η όλη δραστηριότης του παιγνιδιού και η ύπόλοιπη έργασία είναι πραγματική έξερεύνηση του φυσικού περιβάλλοντος και προσπάθεια προσαρμογής του στον κόσμο.

Οι έργασίες που έχουν κέντρον τó παιγνίδι είναι πολύ άποτελεσματικές γιατί τó παιγνίδι και η ψυχαγωγία παίζουν σπουδαίο ρόλο στην διανοητική του υγεία.

3) Όταν ένθυμούνται ότι τά διαφέροντα και οι άνάγκες μαθήσεως του παιδιού αναπτύσσονται από τις έμπειρίες της πραγματικής του ζωής και αυτής άκόμη που περιλαμβάνει φυσικά φαινόμενα σχετικά με τις κοινωνικές έμπειρίες.

4) Όταν ανακαλύψουν τί θέλουν και είναι ικανά να μάθουν τά παιδιά και πώς θά τó μάθουν καλύτερα.

5) Όταν οι δραστηριότητες μαθήσεως ικανοποιούν τις παιδικές άνάγκες και διεγείρουν τó διαφέρον.

6) Όταν τά λάθι τών παιδιών διορθώνονται με την συζήτηση.

7) Όταν η πρώτη έπαφή τών παιδιών με τά πράγματα γίνει με συγκεκριμένη πείρα.

8) Όταν προσφέρονται πρós μελέτη βιβλία, έφημερίδες, περιοδικά και άλλα έντυπα κατάλληλα και άνάλογα πρós τó πνευματικόν των επίπεδον. Είναι άδύνατον να μάθουν όλα τά πράγματα που τά ένδιαφέρουν από τά πειράματα και την πείρα από πρώτο χέρι.

9) Όταν διδαχθούν να παρατηρούν με προσοχή και άκριθεια. Η παρατήρηση παίξει σπουδαίο ρόλο στην κατανόηση της φυσιογνωσίας.

10) Όταν δεν διδάσκονται δογματικά, π.χ. αυτό είναι αλήθεια και τó άλλο ψέμμα, αλλά ζητούν με την έρευνα να εξακριβώσι την αλήθεια.

11) Όταν τó παιδί γίνει ικανό να έννοήσι τούς περιορισμούς τών φυσιογνωστικών μεθόδων όταν εφαρμόζονται στά κοινωνικά προβλήματα που είναι δύσκολος ó έλεγχος.

12) Όταν βοηθήσουν τó παιδί:

α) Ν' αναπτύξι κριτική ικανότητα, και

β) Ν' ανακαλύπτι προβλήματα και

ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

ΜΑΡΙΑΣ ΣΑΛΠΕΑ - ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΑΔΟΥ

Παιδαγωγού

1. Λόγοι οι οποίοι επιβάλλουν την επιμόρφωσιν τῶν ἐνηλίκων

Διὰ μέσου τῆς Παιδείας, ὁ ἄνθρωπος κάνει ἀδιάκοπτη προσπάθεια νὰ γνωρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του, τὸν κόσμον ὃς ὁποῖος τὸν περιβάλλει, τοὺς συνανθρώπους του. Μαθαίνει, ἀποκτᾷ δεξιότητες, γίνεται οἰκείος μὲ τὶς ἐπιτεύξεις τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ ζωὴ του ὅπως ἐναι φυσικὸ γίνεται ἀνετωτέρα.

Ἀλλὰ ἡ μάθησις, ἡ ἀπόκτησις δεξιοτήτων, ἡ γνῶσις τῆς ἐπιστήμης διὰ μέσου τῆς Παιδείας, δὲν εἶναι δικαίωμα τῶν νέων μόνον. Ὅλος ὁ πολιτισμένος κόσμος πιστεύει σήμερα ὅτι, κάθε ἐνῆλιξ πρέπει νὰ καταστῇ ἱκανὸς νὰ παρακολουθῇ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης, νὰ ἔχῃ εὐκαι-

ρίες γιὰ μιὰ συνεχῇ πνευματικὴ ἀνοδο. Κατ' αὐτὸν καὶ μόνον τὸν τρόπον θὰ γίνῃ ἱκανὸς νὰ ἐπιλύσῃ τὰ προσωπικὰ καὶ ἄλλα προβλήματα του.

Δυστυχῶς ἡ συνεχὴς ἀπασχόλησις τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ὅποτε νοουμένου, μὲ προβλήματα πνευματικῶτερα, εἶναι ἓνα τεράστιον πρόβλημα. Ἀπασχολεῖ τόσον τοὺς πολιτισμένους ὅσον καὶ τοὺς ἀπολιτίστους λαοὺς τῆς γῆς.

Τὰ ἐμπόδια, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἰδέας αὐτῆς εἶναι πολλὰ. Τὸ κυριώτερον ὅλων εἶναι ἡ πῖστις τῶν ἀνθρώπων, ὅτι ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐγκατέλειψαν τὸ θρανίον, ἡ μόρφωσις καὶ ἡ μελέτη τίθενται κατὰ μέρος. Ἀρχίζει πλέον ἡ βιοπάλη, ὁ ἐπαγγελματικὸς ἀνταγωνισμὸς, ἡ μανία τοῦ πλουτισμοῦ — ἀθεράπευτη πληγὴ τοῦ αἰῶνος μας — ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἀπὸ κάθε ἰδανικοῦ, ἡ ἔλλειψις θεωρητικῆς θεωρήσεως τοῦ κόσμου, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης.

Εἰς τὴν χώραν μας, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας χώρας ἡ στενότης τῆς σκέψεως κάνει τοὺς ἀνθρώπους νὰ νομίζουν ὅτι εἰς μεγάλῃν ἡλικίαν ἡ μελέτη εἶναι ἀπασχόλησις γελοία καὶ τὸ ὀλιγώτερον γίνονται καὶ οἱ ἴδιοι γελοῖοι εἰς τοὺς συνανθρώπους των. Οἱ παράγοντες οἱ ὁποῖοι ἐμποδίζουν τὴν πραγματοποίησιν τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ ἰδανικοῦ εἶναι ἀκόμη πάρα πολλοί. Πιστεύομεν ὅμως εἰς τὴν τεραστίαν σημασίαν τοῦ ψυχολογικοῦ ἐμποδίου, τὸ ὁποῖον ἀναφέραμεν ἀνωτέρω. Ἐάν κάθε ἄνθρωπος εἰς οἰονδήποτε κοινωνίαν, φυλὴν, φύλον καὶ ἐάν ἀνήκῃ, πιστεύῃ ὅτι θὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀνάλογον προσαρμογὴν τοῦ εἰς τὴν συνεχῇ πρόοδο τοῦ αἰῶνος μας, τὴ σωστὴ ἀντιμετώπισιν τῶν καθημερινῶν προβλημάτων τῆς ζωῆς διὰ τῆς μελέτης, διὰ τῆς πνευματικῆς τροφῆς, ἡ ὁποία ὑπάρχει σήμερα ἀφθονῇ μὲ τὴν διάδοσιν τῶν

νὰ τὰ παρουσιάξῃ μὲ σαφήνεια καὶ καθαρότητα. Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ κατάλληλη παρουσίασις προβλημάτων.

13) Ὅταν πιστέψουν ὅτι τὸ παιδί δὲν μαθαίνει τὰ διάφορα φυσιογνωστικὰ στοιχεῖα σ' ἓνα μῆνα ἢ σ' ἓνα χρόνον. Ἀπαιτεῖται συνεχὴς μελέτη καὶ ἔρευνα.

14) Ὅταν γνωρίζουν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐκπαιδεύσῃ ἓνα πρόσωπον νὰ συμμετέχῃ σὲ μιὰ κοινωνικὴ ἢ ἄλλη δραστηριότητα κατὰ ὀρισμένο τρόπον ἐάν δὲν ὀδηγηθῇ προοδευτικὰ σ' αὐτὴ τὴν συμμετοχὴν. Στὰ παιδιά πρέπει νὰ δοθῇ εὐκαιρία νὰ λάβουν μέρος σὲ κοινωνικὰς δραστηριότητες π.χ. στὴν ἀνάπτυξιν πάρκων, κήπων, θελτίωσιν κοινωνικῶν προγραμμάτων κ.ἄ. Οἱ μαθητὲς τοῦ Δημ. σχολείου θὰ παίξουν χρῆσιμο ρόλο. Οἱ δραστηριότητες αὐτὲς πρέπει νὰ ἐκλέγωνται καὶ νὰ ὀργανώνονται κατὰ τρόπον πού θὰ βοηθήσουν τὸ παιδί ν' ἀντιληφθῇ τὶς κοινωνικὰς πραγματικότητας.

καὶ 15) Ὅταν ἐνθουσιάζονται ὅτι ἡ πράξις ἀποτελεῖ βασικὸ στοιχεῖον τῆς μαθήσεως τοῦ παιδιοῦ.

βιβλίων, τῶν κέντρων ἐπιμορφώσεως κ.λ.π., τότε ὅλα τὰ ἐμπόδια δύνανται νὰ υπερνικηθοῦν οἰασδήποτε φύσεως καὶ ἂν εἶναι. Κάθε ἀνθρώπος πρέπει νὰ ἐπιθυμῇ βαθύτατα τὴν αὐτοθελτίωσίν του. Πρέπει νὰ πιστεύσῃ ὅτι εἶναι διδάσκαλος καὶ μαθητής. Μία παροιμία, ἔλεγε ὁ Ἀριστοτέλης, βγαλμένη ἀπὸ τὸ λαό, περιέχει πολὺ σοφία. «Καὶ ὁ ἀγράμματος κάτι ἔχει νὰ μᾶς διδάξῃ». Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ συμπλήρωσις τῆς βασικῆς μορφώσεως εἶναι ἔργο καὶ ὑποχρέωσις κάθε ἀνθρώπου. Πέραν τοῦ Κράτους καὶ τῶν ὀργανώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται μὲ τὸ θεάρεστον αὐτὸ ἔργον, κάθε πολίτης πρέπει νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν ἐπιμόρφωσιν, διὰ τὴν εὐτυχίαν τοῦ συνανθρώπου του.

Διότι:

α) Ὁ ἐργαζόμενος ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ἐργασία του θὰ ἔχῃ νὰ παρακολουθήσῃ μία ἐνδιαφέρουσα διδασκαλία ἢ νὰ προπαρασκευαστῇ εἰς μίαν ἐργασίαν, δὲν διαθέτει καιρὸ δι' ἀσχολίας κατωτέρας ποιότητος. Τοιοῦτοτρόπως τὰ κέντρα διασκεδάσεως δὲν θὰ γεμίζουν ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι πίνουν, βλασφημοῦν, ἀσχημονοῦν, φθάνουν συχνὰ εἰς τὸ ἔγκλημα καὶ ἀποτελοῦν τὴν μάστιγα τῆς κοινωνίας.

β) Τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν ὅτι ἔχουν νὰ ἐργασθοῦν πνευματικὰ εἰς τὸ α' ἢ β' θέμα μετὰ τὴν χειρονακτικὴ ἢ ἄλλη τους ἐργασία, εὐρίσκεται συνεχῶς εἰς κίνησιν. Ὁφέλεια δι' αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ διὰ τοὺς ἄλλους τεραστία.

γ) Γνωρίζομεν πόσο καταστρεπτικὴ εἶναι ἡ ἐπίδρασις τῆς μηχανῆς εἰς τὸν ἀνθρώπον. Ἐπὶ ὥρας ὁ σημερινὸς ἐργάτης κάνει μίαν ἀπλὴ κίνησιν, δὲν βασανίζει τὸ μυαλό του, δὲν δημιουργεῖ, ἀλλὰ ἐπαναλαμβάνει μηχανικὰ γιὰ ὅλη του τὴ ζωὴ, τὴν κίνησιν αὐτή. Ποῖον τὸ ψυχικὸν κενὸν αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, ποία ἡ πνευματικὴ των στεριότης, ἡ ψυχολογία μᾶς διδάσκει σαφῶς. Ἡ Ἑλβετὶς ψυχολόγος Ε. Huguenin ἀναλύει θαυμάσια τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν καὶ ἀποδεικνύει τὸν καταστρεπτικὸν ρόλον τῶν ἀτόμων αὐτῶν διὰ τὴν κοινωνίαν, ἐφ' ὅσον μετὰ τὴν ἐργασίαν δὲν ὑπάρχουν δι' αὐτοὺς κατάλληλοι τόποι ψυχαγωγίας καὶ ἐπιμορφώσεως.

δ) Ἡ κατανόησις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων γίνεται εὐκολώτερα. Εἶναι πολὺ εὐκολώτερον νὰ συνεννοηθοῦν δύο ἀνθρώποι, τῶν ὁποίων ὁ πνευματικὸς ὀρίζων εἶναι ἀνοικτός, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ σκέπτονται καὶ κατανοοῦν εὐκολώτερα τὰ προβλήματα τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ τῶν

ἄλλων.

ε) Ἡ ἐπιείκεια μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων θὰ γίνῃ κύριος μοχλὸς κρίσεως τῶν πράξεων τῶν ἄλλων. Διότι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατανοεῖ τίς αἰτίαι τῶν ἰδικῶν του πράξεων, εἶναι εἰς θέσιν νὰ κρίνῃ ἐπιεικῶς τὰς πράξεις τοῦ συνανθρώπου του, ἐφ' ὅσον θὰ γνωρίζῃ κατὰ τὸ δυνατόν τὰς αἰτίας των.

στ) Ἡ γαλήνη θὰ ἐνθρονισθῇ εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς κατὰ τὸ δυνατόν. Διότι ὁ ἀσχολούμενος καὶ μὲ πνευματικὰ θέματα, θεωρεῖ τὸν κόσμον ἡρεμα, φιλοσοφικά. Χωρὶς νὰ καταφρονῇ τὰ ὕλικά ἀγαθὰ, ἀναγνωρίζει τὴν μεγαλυτέραν ἀξίαν τῶν πνευματικῶν.

ζ) Ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότης ἀντιμετωπίζει ἓνα κατεπεῖγον πρόβλημα: Νὰ ἐπιζήσουν ὅλοι οἱ ἀνθρώποι. Αὐτὸ θὰ ἐπιτευχθῇ ἐὰν ὁ ἀνθρώπος μάθῃ νὰ σέβεται τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς ἄλλους συνανθρώπους του, καθὼς καὶ τὰς ἀξίας πέριξ τῶν ὁποίων στρέφεται ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμός. Ἐὰν ὁ ἀνθρώπος μάθῃ νὰ ἀγαπᾷ τὸν ἄλλο ἀνθρώπον εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθοῦν συνεργαζόμεναι κοινωνίαι εἰς διεθνή κλίμακα. Πόσον ἀνάγκη ἔχει ὁ κόσμος μας ἀπὸ τὴν συνεργασίαν αὐτὴν εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους μας καὶ ἔχομεν πικρὰν πείραν τοῦ τελευταίου πολέμου.

η) Ὁ ἐλεύθερος χρόνος τῶν ἀγροτῶν, τῶν ἐργατῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ γενικὰ τῶν ἐνηλίκων πρέπει νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀποτελεσματικὰ. Μὲ τὰ σύγχρονα τεχνικὰ μέσα, ὁ ἐλεύθερος χρόνος τοῦ ἐργαζομένου αὐξάνει συνεχῶς. Εἰς τὴν χώραν μας τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ φοιτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον μέχρι τοῦ 12ου ἔτους. Ἡ ἐκ νέου προσέγγισις τῶν νέων καὶ ἐνηλίκων μὲ πνευματικώτερα θέματα τοῦ ἀμέσου ἐνδιαφέροντος αὐτῶν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ κατὰ τὸν ἐλεύθερον χρόνον, ἄλλως καὶ οἱ καλύτεροι νέοι, μὲ τὰς καλτέρας προδιαθέσεις θὰ καταστραφθοῦν ἐὰν χρησιμοποιοῦν τὸν ἐλεύθερον χρόνον των ὅπως σήμερον.

θ) Εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθοῦμε τὰς μάζας τῶν ἐργαζομένων νὰ συζητοῦν καὶ δι' ἄλλα θέματα ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πυγμαχίαν καὶ τὸ ποδόσφαιρον; εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθοῦμε ἀνθρώπους οἰασδήποτε ἡλικίας καὶ ἐὰν εἶναι νὰ παρακολουθοῦν μετὰ τὴν ἐργασίαν τοὺς μίαν διδασκαλίαν ἀνάλογον μὲ τὰ ἐνδιαφέροντά των καὶ τὸ πνευματικὸν των ἐπίπεδον; Ἐὰν ναί, μποροῦμε νὰ δοῦμε μὲ τὴ φαντασία μας τὴ θαυμάσια κοινωνία ποὺ θὰ προκύψῃ ὅταν οἱ ἐνήλικες ἀνέλθουν πνευματικῶς.

Ὁ Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Σ.

Καλλιάφας ἔλεγεν: «Ἐάν ὁ κόσμος ὑποφέρῃ, εἶναι διότι ἡμεῖς οἱ ἐνήλικες δὲν εἴμεθα δίκαιοι καὶ λογικοί. Ἐάν ἦταν δυνατόν ὅλοι ἡμεῖς νὰ βελτιωθοῦμε αὐτομάτως, οἱ νέοι θὰ ἀκολουθοῦσαν τὰ βήματά μας καὶ ἡ κοινωνία θὰ ἤλλαξε ὅψιν».

Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων εἶναι πρόβλημα τεράστιον καὶ θὰ πρέπει νὰ ἀπασχολήσῃ σοβαρὰ Κυβερνήσεις, ὀργανώσεις, άτομα. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι καὶ ἄλυτον.

Ἡ ἀνθρωπότης ἐπέτελεσε ὥς σήμερα καὶ δὴ εἰς τὸν τεχνικὸν τομέα ἐπιτεύξεις τὰς ὁποίας πρὸ πεντήκοντα μόλις ἐτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συλλάβῃ καὶ ἡ πλέον ἀδίστακτος φαντασία. Διατί δὲν θὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὴν αὐτοβελτίωσιν τοῦ ἀνθρώπου, διατί δὲν θὰ στρέψῃ τοὺς

ὀφθαλμοὺς της καὶ πρὸς τὸν παραμελημένον ἑαυτὸν της;

Ἐπαναλαμβάνομεν: Κάθε ἐνήλιξ πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅτι ἡ πνευματικὴ ἐργασία διατηρεῖ ἀνθρωπίνην ἰσορροπίαν τὸσον εἰς τὸ ἄτομον, ὅσον καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν.

Εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὰς κοινωνίας τοῦ αἰῶνος μας, αἱ ὁποῖαι ἀντιμετωπίζουν νέα καὶ δυσεπίλυτα προβλήματα.

Ἡ πνευματικὴ ἐργασία ἐξακολουθεῖ μὲ τὴν συνέχειαν στοιχειώδους καὶ μέσης Παιδείας καὶ πρέπει νὰ διαρκῇ ὅσο καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι δέ, ὥς γνωστόν, ἡ πνευματικὴ ἐπαφὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἡ ψυχικὴ τους καλλιέργεια ἡ μόνη ὁδὸς διὰ τὴν ἐπιτυχίαν μιᾶς ἀποτελεσματικῆς συνεργασίας μεταξύ τῶν λαῶν.

2. Στατιστικὴ ἔρευνα - Οἰκονομικὸν θέμα

Εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας ἀνεπτύξαμε τοὺς κυριωτέρους καὶ πλέον ἐμφανεῖς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιμόρφωσις εἰς τὸν αἰῶνα μας. Καὶ ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν βαθύτεραν ἔρευναν τοῦ θέματος.

Τὸ θέμα τῆς ἐπιμορφώσεως δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας:

1ον) Ἡ ἐργασία ἡ ὁποία ἐπιβάλλεται νὰ γίνῃ διὰ τοὺς τελείως ἀναλφabethoὺς καὶ 2ον) Ἡ προσπάθεια νὰ συνεχίσουν τὸ σχολεῖο — δημοτικὴ καὶ μέση — ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι διέκοψαν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν ἐφοίτησαν καθόλου εἰς αὐτό.

Αἱ γενικαὶ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι διέπουν τὴν ὀργάνωσιν καὶ τῶν δύο κατηγοριῶν εἶναι περίπου αἱ αὐταί. Ὑπάρχουν ὁμως βασικαὶ διαφοραὶ εἰς τὸν τρόπον ἐργασίας, τὴν ἐκλογὴν ἐκπαιδευτῶν κ.λ.π. εἰς τὰς δύο κατηγορίας ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων.

Ἡ ἐπιχειρήσις εἶναι τεραστία, δὲν εἶναι ὁμως οὐτοπία. Εἶναι ἀπαραίτητη διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀναφέραμε εἰς τὸ προηγούμενον ἄρθρον μας, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλος. Τὰ ἀποτελέσματα τὰ ὁποῖα ἔχουν νὰ παρουσιάσουν ἄλλαι χώραι, αἱ ὁποῖαι ἐφήρμοσαν ἤδη συστηματικῶς τὴν ἐπιμόρφωσιν, ἀποδεικνύουν ὅτι ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις καὶ εἰς κάθε χώραν δύνανται οἱ ἐνήλικες νὰ ἐπιμορφωθοῦν.

Κατ' ἀρχὴν θὰ πρέπει νὰ προσέξωμεν τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας, ὅπως κάνουν οἱ ἰατροί. Νὰ σταματήσωμε τὴν πηγὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχονται οἱ ἀναλ-

φάθητοι. Νὰ γενικευθῇ δηλαδὴ ἀπολύτως ἡ ὑποχρεωτικὴ φοίτησις μὲ αὐστηροτάτη παρακολούθησις τῆς φοιτήσεως τῶν παιδιῶν εἰς τὸ σχολεῖον. Μεγάλος ἀριθμὸς παιδιῶν, γονέων ἀδιαφόρων, δὲν φοιτᾷ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ δημιουργεῖ οὕτω τοὺς ἀναλφabethoὺς τῆς ἐπομένης γενεᾶς. Εἰς τὰ χωριά, τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰς μικρὰς πόλεις, οἱ διδάσκαλοι καὶ ἡ ἀστυνομία παρακολουθοῦν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, τὴν τακτικὴν φοίτησιν τῶν μαθητῶν. Εἰς τὰς μεγαλοπόλεις ὁμως τὸ πρᾶγμα καθίσταται ἀδύνατον ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας, μὲ τὰς μετακινήσεις τῶν οἰκογενειῶν ἀπὸ τὴν μίαν εἰς τὴν ἄλλην συνοικίαν.

Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητον νὰ ἐξουδετερώσωμε κατ' ἀρχὴν τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας καὶ νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν φοίτησιν ὅλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν ἡλικίαν πρὸς τοῦτο. Ἐάν παρέλθωμεν τὸ γεγονός θὰ διαιωνίζωμεν μίαν κατάστασιν καὶ ἡ θεραπεία θὰ καθίσταται δυσκολωτέρα.

Δεύτερον σημεῖον: Θὰ ἀναζητήσωμε ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ εἶναι ἐνήλικες δὲν ἔχουν πλέον τὴν σχολικὴν ἡλικίαν καὶ δὲν ἐφοίτησαν εἰς τὸ σχολεῖον ἢ διέκοψαν. Δὲν γνωρίζουν νὰ διαβάσουν, νὰ γράφουν καὶ νὰ μετροῦν ἢ γνωρίζουν ἐλάχιστα καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τοὺς συνανθρώπους των γίνεται δύσκολη. Ἡ ἐργασία ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐπιτελεσθῇ εἰς τὸν τομέα αὐτόν, εἶναι σοβαρωτάτη καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν καὶ τὴν ἀπαρχὴν πάσης ἄλλης ἐνεργείας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νέων οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνά-

γκην επιμορφώσεως, όπως οδύποτε νοομένης, είναι πολύ μεγαλύτερος εκείνου τόν όποϊόν υπολογίζομε. Πάντοτε δέ κατά την έρευναν πρέπει νά έχωμε ύπ' όψει καί τάς νέας περιπτώσεις αναλφαθητισμού, αναποφεύκτους έφ' όσον ούδεμίαν έγγύησιν έχομεν διά την φοίτησιν όλων άνεξαιρέτως τών παιδιών εις τό σχολείον.

Κατ' άρχήν λοιπόν πρέπει νά στραφούμε πρός τά άνωτέρω δύο βασικά σημεία του θέματος. 'Η πηγή ή όποία τροφοδοτεί την κοινωνία μας με αναλφαθίτους πρέπει νά παύση νά ύπάρχη. 'Η τακτική φοίτησις εις τό σχολείον άνάγκη νά γίνη σοβαρόν μέλημα πολλών κοινωνικών παραγόντων. Ταυτοχρόνως πρέπει νά γνωρίσωμε, ως ήδη άνεφέρθη, τόν άκριβή αριθμό τών αναλφαθίτων, διότι καμμία όργάνωσις δέν είναι δυνατή εις αυτόν καί εις άλλον τομέα, εάν ό αριθμός τών περιπτώσεων δέν είναι άκριβώς γνωστός.

Διά νά επιτύχωμεν έχομεν άνάγκην της έπιμονής καί ύπομονής όλων τών κοινωνικών παραγόντων κι' όχι μόνον τών δασκάλων, εις τούς όμους τών οποίων επαναπαύεται ή έφαρμογή κάθε αποφάσεως. Όλοι οί κοινωνικοί παράγοντες επί τών οποίων ή πολιτεία στηρίζει την όμαλήν λειτουργίαν της, αλλά καί κάθε πολίτης πρέπει νά θεωρήσουν προσωπική τους ύπόθεσι την φοίτησιν όλων τών παιδιών της χώρας εις τό σχολείον εάν θέλωμε νά θεραπεύσωμε την άσθένειαν ή όποία διαθρώνει τας κοινωνικάς σχέσεις τών ανθρώπων.

Επί του δευτέρου σημείου της έργασίας μας τό όποϊόν άπαιτεί τελείαν όργάνωσιν καί σκληράν προσπάθειαν άνάγκη νά γνωρίζωμε προκαταβολικώς τά έξης γενικά:

Κατ' άρχήν μία έρευνα εις τόν τομέα τών αναλφαθίτων είναι, ως ήδη έτονίσθη, άπαραίτητος. Οί σημερινές στατιστικές μάς δίνουν περίπου τόν αριθμόν αυτών εις την χώραν μας, δέν μάς διαφωτίζουν όμως ως πρός τόν αριθμόν τών αναλφαθίτων κατά ήλικίαν. Δέν ένδιαφέρει τόσον ό γενικός αριθμός όσον: 1) Ποϊόν τό ποσοστόν τών παιδιών τά όποία έπρεπε νά φοιτούν εις τό Δημοτικό Σχολείον. 2) Ποϊόν τό ποσοστόν εκίνων τών νέων οί όποιοι έπρεπε νά φοιτούν εις την μέσην παιδείαν. 3) Πόσοι οί ένήλικες αναλφάβητοι. 'Εάν ή έρευνα ήτο δυνατόν νά επεκταθί επ' ευκαιρία καί εις τάς αίτίας της άγραμματοσύνης (περιθάλλον, οίκογένεια, αριθμός μελών οίκογενείας, οικονομική κατάσταση, έπάγγελμα πατρός, κ.λ.π.), τώστας, έπάγγελμα πατρός, κ.λ.π.), θά είχαμε έξαιρετικού ένδιαφέροντος δε-

δομένα διά την μελέτην του προβλήματος.

Τά αποτελέσματα της έρεύνης — χωρίς αυτά θά βαδίζωμε άπροσανατόλιστοι — θά καθοδηγήσουν καί τόν τρόπον έργασίας. (όργάνωσις ομάδων με διαφόρους ήλικίας ομάδες εις διαφόρους τόπους, προσπάθεια διά μόνην την γραφήν καί άνάγνωσιν εάν ό αριθμός τών αναλφαθίτων είναι μεγάλος κ.λ.π.). Θά μάς δείξουν ακόμη πώς πρέπει νά οργανώσωμε την έργασία μας. (κατηγορίαι ατόμων, επαγγελματικάς ομάδες, περιφέρειαι, διαφέροντα κ.λ.π.).

Ίδου όμως ένα θέμα τό όποϊόν ανακύπτει άμέσως όταν ύποτεθί ότι ή έρευνα έλαβε χώραν καί έχομε ένώπιόν μας τά άπαραίτητα στοιχεία. Τό θέμα αυτό είναι τό οικονομικό. Τό Β.Ι.Ε. (Bureau internationale d'education) εις μίαν έρευναν διεπίστωσε ότι τά 93% τών χωρών αί όποϊαι άπήντησαν άντλούν την οικονομικήν βοήθειαν από τούς 'Υπουργούς της Παιδείας, έφ' όσον οί 'Υπουργοί λαμβάνουν μέρος εις την όργάνωσιν έναντίον του αναλφαθητισμού. Διεπίστωσε επίσης ότι ή ιδιωτική πρωτοβουλία παίζει σημαντικόν ρόλον. Οργανώσεις επαγγελματικές ή θρησκευτικές, βοηθούν διά την ώρίμανσιν του θέματος, προσπαγανδίζουν καί προσπαθούν νά καταστήσουν έθνικήν συνειδησιν τόν άγώνα έναντίον της άγραμματοσύνης.

Καί εις την χώραν μας ή κρατική επιχορήγησις καί αί ιδιωτικά προσφοραί θά αποτελέσουν την βάσην διά την δημιουργίαν τών άπαραίτητων κεφαλαίων. 'Η ιδιωτική πρωτοβουλία εις πολλάς χώρας έχει έπιτελέσει θαύματα. 'Η αυθόρμητη προσφορά διά πάσης φύσεως έργασίαν, ή διοργάνωσις ποικίλλων εκδηλώσεων με σκοπόν την οικονομικήν βοήθειαν της μεγάλης αυτής ύποθέσεως, διευκολύνουν όχι μόνον οικονομικά αλλά καί συντελούν κατά τόν καλύτερον τρόπον, ώστε τό θέμα νά καταστή έθνικόν καί νά γίνη ύπόθεσις κάθε πολίτου.

Άλλά ποιός θά αναλάβη νά διδάξη τας διαφόρους κατηγορίας τών ανθρώπων τας όποίας θά μάς δώση ή έρευνα; 'Η σκέψις μας έτρεξε ήδη στό δάσκαλον! Δέν είναι δυνατόν νά τόν αποκλείσωμε, αλλά καί δέν πρέπει νά τόν υπερφορτώσωμε.

Εις τας χώρας όπου ή προσπάθεια αυτή έδωσε καρπούς έχρησιμοποιήθησαν πλην του σώματος τών εκπαιδευτικών καί ειδικοί οί όποιοι προσέφεραν ως επί τό πλείστον τας υπηρεσίας των δωρεάν.

'Η διδασκαλία πρός ένηλίκους δέν εί-

ναι βέβαια διδασκαλία πρὸς μαθητάς. Ἡ γνῶσις ὠρισμένων ειδικῶν πραγμάτων, ὅπως ἡ φυχολογία τοῦ ἐνηλίκου, θεωρεῖται ἀπαραίτητος διὰ ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἐάν λοιπὸν ἕνα πρόγραμμα ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων πρόκειται εἰς τὸ ἄμεσον μέλλον νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν, ὅπως ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν Ἰδρύσεως Ἰνστιτούτου λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως φαίνεται, εἶναι κατ' ἐξοχὴν σκόπιμος ἡ εἰσαγωγή εἰς τὰς Παιδαγωγικὰς

Ἀκαδημίας ἐννοιῶν καὶ γνώσεων αἱ ὁποῖαι ἔχουν σχέσιν μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἐνηλίκων.

Ποῖα ἡ προσωπικότης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ; Τί ἐπιθυμοῦν νὰ μάθουν οἱ ἐνήλικοι; Ποῖας μεθόδους θὰ ἀκολουθήσωμεν κατὰ τὴν διδασκαλίαν; Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν εἰς τὸ ἐπόμενον ἄρθρον μας.

3. Θέματα διδασκαλίας - Προσωπικότης τοῦ ἐκπαιδευτοῦ - Μέθοδοι

Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον μας θὰ προσπαθήσωμεν νὰ ἀπαντήσωμε εἰς τὰ ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα ἐτέθησαν εἰς τὸ προηγούμενον. Δηλαδή: 1) Τί θέλουν νὰ μάθουν οἱ ἐνήλικοι; 2) Ποῖα ἡ προσωπικότης τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ; 3) Ποῖαι μέθοδοι θεωροῦνται κατάλληλοι διὰ τὰ κέντρα ἐπιμορφώσεως;

Εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν διδακτικὴν ὅτι ὁ παράγων Θ έ μ α, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ παράγων ἀγωγῆς, ἀποτελεῖ τὸν συνδυετικὸν κρίκον μετὰ τὴν διδασκοντος καὶ διδασκομένου.

Τί εἶναι δυνατόν νὰ μάθουν οἱ μικροὶ μαθηταί, πῶς θὰ τὸ μάθουν εὐκολώτερα, ποίους τρόπους ἐργασίας πρέπει νὰ ἀκολουθήσωμε κ.λ.π., μᾶς εἶναι σήμερον γνωστὰ ἀπὸ τὴν παιδαγωγικὴν καὶ ψυχολογικὴν ἐπιστήμην. Τί ὅμως θέλουν νὰ μάθουν οἱ ἐνήλικοι; Ποῖα εἶναι τὰ θέματα τὰ ὁποῖα τοὺς ἐνδιαφέρουν περισσότερο, ἢ ἐπεξεργασία τῶν ὁποίων θὰ τοὺς κρατήσῃ κοντὰ μας, θὰ τοὺς κἀνὴ φίλους μας; Εἰς τὸ κέντρον ἐπιμορφώσεως τὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον θὰ διδάξωμεν καὶ θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ, δὲν διδάσκεται μόνον ὡς θέμα διδασκαλίας ξηρὸ καὶ συναισθηματικῶς ἀδιάφορο. Εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνώνει σπουδατικὰ διδάσκοντας καὶ διδασκομένους. Ὅτι εἶναι ὁ δάσκαλος διὰ τοὺς μικροὺς μαθητάς, πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ ἐκπαιδευτὴς διὰ τοὺς ἐνηλίκους.

Ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ μένει πάντα ἡ ἴδια, τρυφερή, παιδική καὶ ἔχει ἀνάγκην προσηλώσεως εἰς κάποιον πρόσωπο. Ἰδιαιτέρως δι' ὅσους ζοῦν μόνοι, τὰ κέντρα ἐπιμορφώσεως γίνονται ὁάσεις μέσα εἰς τὴν ἔρημον τῶν σημερινῶν μεγαλοπόλεων. Πόσο δὲ φρικτὸ εἶναι νὰ ζῇ κανεὶς μόνος καὶ ἀνάμεσα σὲ χιλιάδες ἄλλους!

Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν πρέπει νὰ γνωρίσωμε τί ἐνδιαφέρει τὸν ὑποψήφιον μαθητή, τὸν συνεργάτη μας. Φαίνεται ὅτι τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐνδιαφέρουν τοὺς

ἐνηλίκους εἶναι περισσότερο σχετικὰ μετὰ τὸ συναίσθημα καὶ ὀχι τόσο μετὰ τὴν διάνοιαν. Ἡ εὐχαρίστησις τὴν ὁποίαν αἰσθάνεται τὸ ἄτομο, ὅταν μαθαίνει κάτι καινούριον, τὸ πνευματικὸ αὐτὸ συναίσθημα δὲν λείπει καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους μαθητάς μας καὶ ἰδιαιτέρως ἀπὸ τοὺς περισσότερο εὐφυεῖς. Ἀλλὰ ἡ ψυχὴ τῶν πληροῦται χαρᾶς ὅταν αἱ σχέσεις μετὰ τὸν μαθητὸν καὶ διδασκάλου, θέματος καὶ μαθητοῦ, εἶναι ἐκεῖναι τὰς ὁποίας προσδοκᾷ, ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι γεμίζουν καὶ τροφοδοτοῦν τὰ ψυχικὰ τοῦ κενά.

Τὸ πρόγραμμα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων, ὅπως τὸ πρόγραμμα τῶν ἀνηλίκων. Εἶναι τόσο πλατὺ ὅσο καὶ ἡ ζωὴ. Τὸ ἐκάστοτε καταρτιζόμενον πρόγραμμα θὰ λαμβάνῃ ὅπ' ὄψει του:

1ον) Τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν συνεργατῶν μας, 2ον) Τὰ γνώσεις καὶ δεξιότηας τὰς ὁποίας εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν, 3ον) Τὰ ἄμεσα διαφέροντά τους.

Οἱ ἔρευνες ἀπέδειξαν ὅτι 1) ἡ ὑγεία 2) ἡ ἱκανότης νὰ συναναστρέφονται μετὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ 3) ὁ τρόπος ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τοὺς συνεργάτας μας. Οἱ γυναῖκες ἐνδιαφέρονται, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐργασία τους, διὰ τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν καλυτέραν διεύθυνσιν τῆς οἰκογενείας τῶν. Ἐπιθυμοῦν ἀκόμη νὰ ἐκφράζουν τὰς σκέψεις τῶν.

Τὸ περιβάλλον λοιπὸν, τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον, ἡ οἰκονομικὴ κατάσταση, αἱ ἄμεσοι ἀνάγκαι τῶν ἐνηλίκων καὶ ἄλλοι παράγοντες θὰ καθορίσουν ἐν λεπτομερείᾳ τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον, ὡς ἤδη ἐτονίσθηδὲν δύναται νὰ καθορισθῇ ἐκ τῶν προτέρων λεπτομερῶς.

2. Δὲν θὰ ἦτο ὑπερβολὴ ἐὰν ὑποστηρίξαμε ὅτι τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιτυχίας τῶν κέντρων ἐπιμορφώσεως, ὁργανωμένων ἢ μὴ, ὀφείλεται εἰς τὴν προσωπικότητα

τοῦ ἐκπαιδευτοῦ. Μᾶς χρειάζονται διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτὴν ἄνθρωποι ὠριμοί, προσωπικότητες, αἱ ὁποῖαι κατ' ἀρχὴν ἀγαποῦν βαθιὰ τὸν ἄνθρωπο. "Ἀνθρώποι οἱ ὁποῖοι ξέρουν νὰ γελοῦν καὶ νὰ προσελκύουν κοντὰ τοὺς τοὺς ἀμορφώτους ἀνθρώπους. "Ἀνθρώποι οἱ ὁποῖοι δείχνουν ἀληθινὸ ἐνδιαφέρον δι' ὅτι ἀπασχολεῖ τὸν ἀγρότη, τὸν ἐργάτη καὶ εἶναι ἔτοιμοι νὰ συζητήσουν μαζί του ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους τὰ ζητήματά των. "Ἀνθρώποι μὲ πλατιά μόρφωσι, καλοὶ χειρισταὶ τοῦ λόγου, ἱκανοὶ νὰ ἐκθέτουν τὰς γνώμας των ἀπλὰ καὶ κατανοητὰ, ἀλλὰ καὶ νὰ γνωρίζουν νὰ ἀκούουν τὰς ἰδέας τῶν ἄλλων χωρὶς νὰ ἀπαγορευτοῦν κατένενα.

Δὲν πρέπει λοιπὸν ἡ ἀνάπτυξις ἐνὸς θέματος, ὑπὸ μορφήν διαλέξεως, νὰ εἶναι ἡ μόνη δυνατότης τοῦ ἐκπαιδευτοῦ.

Ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν πρέπει νὰ δύναται νὰ ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν συνεργατῶν του, νὰ δίνει θάρρος, νὰ παρηγορῇ, νὰ τονώσῃ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀκόμῃ ὀφείλει νὰ πιστεῦῃ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἐπιμορφώσεως, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀγωνισθῇ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τῆς.

3. Αἱ μέθοδοι διδασκαλίας ἀνάγκη νὰ προσαρμόζονται ἐπίσης μὲ τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον τῶν μελῶν τῆς ὁμάδος μὲ τὸ θέμα τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ συζητηθῇ, μὲ τὰς διδακτικὰς ἐμπειρίας τῶν μελῶν. Ἡ ποικιλία εἰς τὰς μεθόδους ἐργασίας ἀναζωογονεῖ τὸ διαφέρον καὶ ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐργασίας τοῦ κέντρου μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς.

Ἀπὸ τὰς διαλέξεις μέχρι τῆς συζητήσεως ὁ καλὸς ἐκπαιδευτὴς ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ ποικίλλῃ τοὺς τρόπους ἐργασίας του. Ἡ ὁμάς μελετᾷ καὶ προπαρασκευάζει ἓνα θέμα, τὸ ὁποῖον ἀνακοινώνεται ἀπὸ ἓνα ἢ περισσότερα μέλη. Μερικὰ τῶν μελῶν — τῶν πλέον πεπειραμένων — προπαρασκευάζονται καὶ ἐνώπιον τῆς ὁμάδος συζητοῦν ἓνα θέμα. Τὸ αὐτὸ δύναται νὰ γίνῃ ἀπὸ δύο ἢ περισσότερους σπουδαστάς, ἀφοῦ μελετήσουν προηγουμένως ἓνα βιβλίον. Καὶ διαλογικὴ συζήτησις ἐπίσης δύναται νὰ διεξάγεται ἀπὸ καλῶς ἐνημερωμένα περὶ τὸ θέμα άτομα.

Εἶναι φανερόν ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος λύσεως τῶν προβλημάτων τῆς ὁμάδος εἶναι ἡ ἄμεσος συζήτησις μεταξύ τῶν μελῶν ἐφ' ὅσον τὰ περισσότερα τουλάχιστον ἔχουν πείραν τινα περὶ τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον τοὺς ἀπασχολεῖ. Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀκριβῶς φαίνεται ἡ ἱκανότης τοῦ ἐκπαιδευτοῦ, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ παροτρύνῃ τοὺς συνεργάτας του νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν διεξαγομένην συζήτησιν, ἀλλὰ νὰ σέβωνται τὰς γνώμας τῶν ἄλλων, ἔστω καὶ ἐὰν δὲν συμφωνοῦν μὲ αὐτάς.

Οἱ ἐνήλικες μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἐκπαιδευτοῦ πρέπει νὰ πιστεύουν ὅτι εἶναι ἑξυπνοί, ὅτι καταλαβαίνουν πολλὰ πράγματα κι' ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ διδάξουν τὸ συνάδελφό τους εἰς διαφόρους τομεῖς.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ τοὺς ἀπαλλάξωμε καὶ ἀπὸ τὰ συμπλέγματα κατωτερότητος, τὰ ὁποῖα τοὺς βασανίζουν συχνά.

Δι' ὅλην τὴν ἀνωτρω ἐργασίαν ἀπαιτεῖται τεραστία προσπάθεια ἐκ μέρους αὐτῶν τούτων τῶν ἀναλφάβητων. Θὰ βοηθήσουν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις, ἐὰν κατανοήσουν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παρακολουθήσουν τὴν σύγχρονον τεραστίαν πνευματικὴν καὶ ἄλλην κίνησιν, ἐφ' ὅσον δὲν γνωρίζουν νὰ γράφουν, νὰ διαβάζουν καὶ νὰ μετροῦν. Ἡ κατανόησις αὕτη, καθὼς καὶ ἡ προσαρμογὴ τῆς διδασκαλίας καὶ τῶν διδακτικῶν μέσων εἰς τὴν νοοτροπίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν τῶν ἐνηλίκων, ἀποτελοῦν τὰ δύο κύρια σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων θάστηριχθῇ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου μας.

Κλείνοντας τὴν γενικὴν καὶ σύντομον ἐξέτασιν τοῦ πολυπλόκου θέματος τῆς λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως, θὰ μᾶς ἐπιτραπῇ νὰ ἐρωτήσωμεν: Ἐὰν ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων ἐπιτυγχάνει εἰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλὰς πλευρὰς ὕστερον τῆς Ἑλλάδος, διατὶ ὁ ἀναλφάβητος πληθυσμὸς μας πρέπει νὰ στερῇται τοῦ θεοῦ δώρου τῶν γραμμάτων; Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἐφαρμογὴ τῆς λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὸ συντομώτερον. Κάθε καθυστέρησις ἀποβαίνει εἰς βάρος τοῦ λαοῦ μας, ὁ ὁποῖος διακρίνεται διὰ τὴν θέλησιν, τὴν ὑπομονὴν καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἱκανότητά του νὰ μανθάνῃ.

ΤΟ ΟΚΤΑΓΩΝΟ ΔΙΔΑΚΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ BULMER ΤΗΣ ΑΝΑΤ. ΑΓΓΛΙΑΣ

Υπό ΤΡΙΑΝ. ΠΑΠΑΘΕΩΔΩΡΟΥ
Επιτίμου Γεν. Επιθ) του Στοιχ. Εκπαιδεύσεως

Τὰ πολυγωνικά διδακτήρια είναι γνωστά στην Ελλάδα, μόνο σαν θεωρία. Ποτέ όμως, μέχρι σήμερα, δεν επεχειρήθη ανέγερσι τέτοιου διδακτηρίου, καίτοι ή ύπαιθρος τὰ μάλιστα προσφέρεται πρὸς τοῦτο.

Γι' αὐτό, μέ πολλή ἱκανοποίησι εἶδαμε νὰ δημοσιεύεται, σὸ ὑπ' ἀριθ. 829 ἐ.ἐ. φύλλο τοῦ περιοδικοῦ τοῦ B.B.Co. « London Callin - European Edition », μιά μικρὴ φωτογραφία τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑνὸς ὀκτάγωνου διδακτηρίου, πού τελευταίως ἀνεγέρθηκε, σὸ χωριὸ Bulmer, τῆς Ἀνατ. Ἀγγλίας.

Τὸ περιοδικὸ ὅμως διέθεσε, γιὰ τὴν εἰδησι αὐτή, λόγῳ τοῦ μικροῦ του σχήματος, μόνο λίγες σειρές.

Ἐκρίναμε λοιπὸν σκόπιμο ν' ἀποταθούμε, πρὸς τοῦτο, ἀπ' εὐθείας σὸν ἴδιο τὸ Δ)ντὴ τοῦ Σχολείου. Καὶ ὁ ἄγνωστός μας αὐτὸς συνάδελφος, μέ τὴ χαρακτηριστικὴ Ἀγγλικὴ εὐγένεια, ἀπάντησε ἀμέσως καὶ ποικιλοτρόπως ἐξεδήλωσε τὴ πηγαία χαρά του, γιὰ τὴ μεταξὺ μας ἐπικοινωνία.

Μαζὶ μέ τὴν ἐπιστολὴ του, μᾶς ἔστειλε: Σχέδιο τοῦ διδακτηρίου, ἀπόκομμα τοπικῆς Ἐφημερίδος, σκίτσα τοῦ διδακτηρίου, ἰχνογραφημένα ἀπὸ τὰ παιδιά, καὶ δέκα ἐπιστολές μαθητῶν, ἡλικίας 9—11 ἐτῶν.

Καὶ ἡ δική μας ἐπιστολὴ φαίνεται πὼς προξένησε μεγάλη ἐντύπωση, σὸ Ἀγγλικὸ Σχολεῖο, ἐπειδὴ ἐκεῖ δὲν ἐφαντάζοντο, ὅτι τὸ διδακτήριό των θὰ γινόταν γνωστό, ἐτόσο μακριά, ὅσο εἶναι ἡ Ἑλλάδα» (as far away as Greece) ὅπως χαρακτηριστικῶς γράφει, σὴν πρὸς ἡμᾶς ἐπιστολὴ του, ὁ οἰκεῖος Δ)ντὴς τοῦ Σχολείου.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἔχει ὡς ἐξῆς:

Dear Mr. Papatheodore,

Thank you very much for your letter, which read aloud to all the pupils of the

school. We were pleased to know that our wonderful new school, which has now been in use for 6 months, has attracted the attention of people as far away as Greece.

You comment on the octagonal shape of the school, which is indeed a unique feature. This plan seems to work very well, and the wooden sliding partitions, that separate each classroom from the central area (used for assembly, physical education, mid-day meals etc.) move easily to make it possible for the whole building to be united into one large area, whenever this is desirable. The building is hung on a steel frame, without any load-bearing walls, with fillings of brick, glass and wood.

I am enclosing photographs, drawing by the children, and an extract from the local newspaper, which please use in any way you wish.

If you do publish anything however we should very much like to see a copy. Several of our pupils have also written letters to you.

Yours sincerely
Basil Slaughter
Headmaster

Ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ λέγει, κατὰ παράφρασι, περίπου τὰ ἐξῆς:

Ἀγαπητὲ κ. Παπαθεωδώρου,

Σὰς εὐχαριστῶ παρὰ πολύ, γιὰ τὴν ἐπιστολὴ σας, τὴν ὁποία μεγαλοφώνως διάβασα σὲ ὅλους τοὺς μαθητὲς τοῦ Σχολείου. Εἴμαστε πολὺ εὐχαριστημένοι, πού μάθαμε, ὅτι τὸ θαυμάσιο Σχολεῖό μας, τὸ ὁποῖο τέθηκε σὲ χρῆσι μόλις πρὸ ἑξ μηνῶν, προσέλκυσε τὴν προσοχὴ ἀνθρώπων, πού εἶναι τόσο μακριά, ὅσο ἡ Ἑλλάδα.

Σχολιάζετε τὸ ὀκτάγωνο σχῆμα τοῦ Σχολείου, τὸ ὁποῖο πράγματι εἶναι ἓνα μοναδικὸ καὶ ἐξοχο θέμα.

Αὐτὸ τὸ σχέδιο φαίνεται νὰ προσαρ-

μόζεται πολύ εις τὸ ἔργον καὶ τὰ κινητὰ ξύλινα διαχωρίσματα πού χωρίζουν κάθε αἰθουσα διδασκαλίας, ἀπὸ τὸ κεντρικὸ δάπεδο (τμήμα) — πού χρησιμοποιεῖται γιὰ συνελεύσεις, γιὰ διδασκαλία φυσικῆς, γιὰ μεσημερινὸ φαγητὸ κ.τ.λ. — μετακινούνται πολὺ εὐκόλα, σὲ τρόπο πού νὰ εἶναι δυνατό, ὥστε τὸ ὅλο νὰ ἐνώνεται ἐσωτερικὰ σ' ἓνα μεγάλο δάπεδο, ὅποτεδῆποτε μᾶς εἶναι τοῦτο ἐπιθυμητό.

Τὸ κτίριο ἔχει μόνο ἓναν ὄροφο καὶ εἶναι σχεδιασμένο γιὰ Σχολεῖο χωριοῦ.

Τὸ κτίριο εἶναι κρεμασμένο σὲ ἀτσάλενιο σκελετό, χωρὶς κανένα βάρος, ἀλλὰ μὲ τοίχους γινομένους ἀπὸ τρίμματα τούβλων, γυαλιοῦ καὶ ξύλου.

Σὰς ἐσωκλείω φωτογραφίες, τραθηγμένες ἀπὸ τὰ παιδιά, καὶ ἓνα ἀπόκομμα τοπικῆς Ἑφημερίδας, τὸ ὁποῖο παρακαλῶ νὰ χρησιμοποιήσετε (πρὸς δημοσίευσιν), κατὰ τὸν τρόπο, πού ἐπιθυμεῖτε.

Εὰν δημοσιεύσετε κάτι, ὅπουδῆποτε, θὰ ἠθέλαμε πολὺ νὰ ἰδοῦμε ἓνα ἀπόκομμα.

Πολλοὶ μαθητὲς μας ἔχουν γραμμένες ἐπιστολές, γιὰ σᾶς.

Εὐλικρινῶς δικός σας
Basil Slaughter

Τὸ ἀπόκομμα τῆς τοπικῆς Ἑφημερίδος, πού μᾶς ἔστειλε, δημοσιεύει φωτογραφία τοῦ νέου διδασκηρίου, φωτογραφία τοῦ Διευθυντοῦ, ὡς καὶ σχετικὸ σχόλιο, τὸ ὁποῖο ἔχει ὡς ἑξῆς περιήπου:

«Τὸ Bulmer μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀπομεμακρυσμένα χωριά τοῦ Ἑσσεξ, ἀλλὰ τῶρα προπορεύεται στὴν ὑπαίθρου, τόσο μακριά, ὅσο οἱ σκέψεις γιὰ τὸ σχέδιο τοῦ Σχολείου εἶναι ἐνδιαφέρουσες.

Τὶς τελευταῖες ἡμέρες τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ κινούνται μέσα σ' ἓνα πολὺ μοντέρνο Σχολεῖο τῆς ὑπαίθρου. Τὸ Σχολεῖο, κτισμένο γιὰ 80 μαθητὲς, εἶναι πράγματι μοναδικό, ἀφ' οὗ εἶναι τὸ πρῶτο, πού χτίστηκε σὲ ὀκτάγωνο σχῆμα. Τὸ ὅλο Σχολεῖο, 4580 τ. πόδια, εἶναι στεγασμένο κάτω ἀπὸ μιὰ γιγαντιαία ὀκτάπλευρη ὀμπρέλλα. Τὸ δὲ κτίριό του δὲν πιέζεται οὔτε ἀπὸ ἓνα βαρὺ τοῖχο.

Τὸ σχέδιο τοῦ κτιρίου εἶναι τέτοιο, ὥστε οἱ τάξεις νὰ μποροῦν νὰ διδασθοῦν σὲ περικύκλιο, σὲ ἀντίθεσιν πρὸς κάθε ἄλλο Σχολεῖο τῆς ὑπαίθρου.

Στὸ κέντρο εἶναι τὸ χῶλλ, τὸ ὁποῖο καλύπτει 625 τ. πόδια. Στὶς πλευρές τοῦ χῶλλ εἶναι οἱ τρεῖς αἰθουσες διδασκαλίας (κάθε μιὰ ἀπὸ τίς ὁποῖες ἐκ-

τείνεται σὲ 625 τ. πόδια) καὶ οἱ ὁποῖες μποροῦν ν' ἀνοίγωνται πρὸς τὸ χῶλλ, ὥστε νὰ δίνουν ἓνα ἐκτεταμένο δωμάτιο, 2785 τ. ποδιῶν.

Ἀπ' αὐτὰ φαίνεται, ὅτι τὰ παιδιά τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τῆς Ἀγγλικῆς ὑπαίθρου, μποροῦν νὰ ἔχουν μεγάλες εὐκολίες, πού συνήθως ἀπολαμβάνουν μόνο τὰ παιδιά τῶν μεγάλων σχολείων.

Τὸ ἐπαναστατικὸ αὐτὸ κτίριο οἰκοδομήθηκε ἀπὸ ντόπιους ἐργολάβους. Εἶναι κάτι ἀπὸ τὴ χώρα τοῦ ὄνειρου, συγκρινόμενο μὲ τὸ παλὸ ψυχρὸ διδαστήριον καὶ τὰ καδιά τῆς τουαλέττας, τὰ ὁποῖα οἱ μαθητὲς ἔχουν ὀριστικῶς ἐγκαταλείψει.

Ἡ ἰδέα τοῦ ὀκτάγωνου διδαστηρίου εἶναι τοῦ ἀρχιτέκτονος τῆς ἐπαρχίας Ἑσσεξ, κ. H. Conolly.

Εἰσερχόμεθα σὲ λεπτομέρειες: Τὸ κεντρικὸ χῶλλ ἔχει συρόμενη σκηνὴ καὶ μέσα σὲ ἐλάχιστο χρόνον σχηματίζει ἓνα μοντέρνο Γυμναστήριον. Ἡ αἰθουσα διδασκαλίας, γιὰ τὰ νήπια, ἔχει δική της τουαλέττα, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἄλλες δύο αἰθουσες ἔχουν ἰδίας τουαλέττες, ἀκριβῶς ἀπ' ἑξῶ.

Ὑπάρχει ἐπίσης καὶ ἓνα δωμάτιο, ὀνομαζόμενο «χρήσιμη αἰθουσα», μέσα στὴν ὁποία προβλέπεται νὰ γίνωνται ἐκθέσεις. Τὰ παιδιά χρησιμοποιοῦν ἐπίσης τοῦτο, σὰν ἓνα κλάμπ φιλικῆς ἐπικοινωνίας.

Τὸ κτίριο ἔχει ἀκτῖνα 40 ποδιῶν, πράγμα πού σημαίνει ὅτι, ὅταν ὁ Δ) τῆς στέκεται στὸ κέντρο, μπορεῖ μὲ εὐκολία νὰ ὀμιλῇ σὲ κάθε σημεῖο τοῦ Σχολείου.

Μαζὶ μὲ τὸν περιορισμὸ τῶν διαδρομῶν, τὰ 70 ἑκατοστά τοῦ διδαστηρίου μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ διδασκαλία, τὰ δὲ ὑπόλοιπα γιὰ σπουδαστήριον τοῦ Δ)ντοῦ, δωμάτιον προσωπικοῦ, δωμάτιον ἱατρικῆς ἐξετάσεως καὶ γιὰ μαγειρεῖα.

Οἱ ὀγκῶδεις ἀτσάλενοι δοκοί, πού φορμάρουν τὴν ὀμπρέλλα τῆς στέγης, εἶναι στηριγμένες σὲ ποικιλία σημείων, γύρω ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν κύκλων καὶ τὰ χεῖλη ὄλων τῶν τοίχων καὶ τῶν παραθύρων καὶ ἔχουν πλήρως προσαρμοσθῇ, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας τοῦ σιδήρου.

Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Σχολείου μπορεῖ νὰ τραθηχτῇ κάτω καὶ ὕστερα ν' ἀνασυντεθῇ, χωρὶς τοῦτο νὰ ἔχη καμμίαν κακὴν ἐπίδρασιν στὸν κύριον σκελετό.

Μόνο ἓνα μέρος τοῦ Σχολείου συνδέεται ἀπ' ἑξῶ μ' ἓνα κτίσμα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ὁ πύργος τοῦ Σχολικοῦ νεροῦ,

πού φέρνει δέκα (10) γαλόνια νερό, για κάθε μαθητή.

Ο αρχιτέκτονας έχει κάμει τη δεξαμενή κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να προσαρμόζεται στο οκτάγωνο σχήμα του πύργου...».

Πλέον των ανωτέρω, εξαιρετική ευχαρίστησι δοκιμάσαμε από τα ωραία λχνογραφήματα των παιδιών, στα οποία συνδυάζεται μια επιτυχημένη αρμονία γραμμών, σχημάτων και χρώματος.

Μαθητές, ηλικίας 9-11 ετών, χειρίζονται άριστα τα ύδατοχρώματα και μπορούν ν' απεικονίσουν αντικείμενα, ως αυτά παρουσιάζονται στη ζωή.

Όχι θέβαια με απόλυτη τελειότητα, αλλά με θαυμαστή αρμονία, την οποία είναι δυνατόν ν' αποδώσουν μικροί μαθητές.

Τό καινούργιο διδακτήριο αποτελεί κατ' έξοχήν τό ενδιαφέρον τούς μαθητές θέμα. Οί μεγάλοι με τόν χρωστήρα και οί μικροί με τό μαύρο μολύβι απεικονίζουν τό αγαπητό τους διδακτήριο, ό καθένας από τη δική του σκοπιά και ό καθένας αναλόγως της αντίληπτικης του δυνάμεως, σέ τρόπο, πού κάτω από τις απλές γραμμές των παιδιών νά διακρίνη κανείς την εύγενή αμύλλα και τη σφίζουσα στό Σχολείο ζωή.

Ο Δ)ντής του Σχολείου είχε την εύγενή καλωσύνη νά μās στείλη ταύτοχρόνως και δέκα έπιστολές μαθητών του, ηλικίας 9-11 ετών μέσα στις οποίες αυτοί μās περιγράφουν: Τό νέο διδακτήριο, την ένοποίησι των αίθουσών, την έκθεσι σχεδίων, τις συγκεντρώσεις γονέων, τά μαθητικά συσσίτια, τις ασχολίες των παιδιών, κατά τις ήμέρες των διακοπών, και τέλος δίδουν πληροφορίες για τό προσωπικό του Σχολείου.

Δύο έκ) των έπιστολών αυτών έχουν ως εξής:

1. 'Αγαπητέ κ. Παπαθεοδώρου, (Dear Mr Papatheodore)

Έχομε ένα μικρό δωμάτιο, τό οποίο χρησιμοποιούμε για έκθέσεις. Κατά τό διάστημα της λειτουργίας του Σχολείου έχομε κάμει έννέα έκθέσεις.

Δύο ή τρία παιδιά πāμε μαζί και κάνομε μερικές ζωγραφίες και γράφομε

για ένα αντικείμενο, τό οποίο πολύ μās ενδιαφέρει.

Η πρώτη έκθεσι ήταν γι από Sutton Hon, πού έκαμε έντύπωσι. Από τότε κάμαμε και άλλες λίγες έκθέσεις.

Η επόμενη δική μου θά είναι για τά πουλιά και τώρα, αυτή τη στιγμή, φτιάχνω τό σχετικό μοντέλλο.

Είλικρινώς δικός σας
Peter Brook 11 ετών

2. 'Αγαπητέ κ. Παπαθεοδώρου,

Έλπίζω νά σās ευχαριστήσουν οί ζωγραφίες πού σās στέλνομε.

Τό Σχολείο μας έχει δικό του μαγειρείο και έτσι έχομε μαγειρευμένα φαγητά.

Έχομε τρεις μαγείρους και δύο σερβιτόρους, για νά παραθέτουν τά φαγητά στα τραπέζια.

Συνεχόμενο με τό μαγειρείο είναι τό λεβητοστάσιο, για θερμό νερό. Πρό δύο εβδομάδων ήρθε ένας άνθρωπος (μάστορας) και σκέπασε τό καζάνι και τούς σωλήνες με ένα μίγμα κ.λ.π..

Είλικρινώς δικός σας
Lan Young, 9 ετών.

Έκ των ανωτέρω καταφαίνεται ή εύχέρεια την οποία έχουν οί μαθητές νά περιγράφουν, με λίγα λόγια και ζωηρά χρώματα, τις καθημερινές των έντυπώσεις. Τό Σχολείο τούς συνήθισε νά παρατηρούν όρθά και νά γράφουν σύντομα τις σκέψεις των.

Τούς συνήθισε νά κινούνται σέ προγραμματισμένη εργασία, νά βλέπουν σωστά και νά δρουν με περίσκεψη.

Φαίνεται ότι εκεί ή διδασκαλία δέ γίνεται από «καθέδρας» και ούτε οί μαθητές εισδέχονται έτοιμες γνώσεις.

Όλοι κινούνται, όλοι δρουν και όλοι παρουσιάζουν «έργον», πάντοτε θέβαια με την κατεύθυνσι των διδασκάλων των.

Τό Σχολείο αυτό είναι πραγματικά ένα σχολείο δράσεως και ζωής.

Τό Σχολείο του χωριού Bulmer της 'Ανατολικής 'Αγγλίας, εύτύχησε ν' αποκτήση ένα πρωτότυπο και μοναδικό στον κόσμο διδακτήριο.

Πολύ όμως περισσότερο, εύτύχησε νά έχη δασκάλους αξίους και υπεράξιους, για τη μεγάλη αποστολή τους.

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Στό προηγούμενο φύλλο του «Επιστημονικού Βήματος» και στην πρώτη σελίδα του έξωφύλλου έγγραφη από τυπογραφική άθλεψία: Μάιος — Ιούνιος 1966 τεύχος 1ο 'Ετος Ε', αντί του όρθου: Σεπτέμβριος — Οκτώβριος τεύχος 1ο 'Ετος ΙΕ'.

ΜΙΑ ΕΙΚΟΣΑΕΤΙΑ U.N.E.S.C.O.

Τά έπιτεύγματα και οι προοπτικές της

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΜΠΑΛΑΧΑΜΗ

Διδασκάλου, άριστούχου της Μαρασλείου
Παιδαγωγικής 'Ακαδημίας.

Υποψηφίου διδάκτορος του Παν)μίου του Μονάχου
Συνεργάτου του Λαϊκού Παν)τημίου του Μονάχου

Τήν 4ην Νοεμβρίου συμπληρώνονται 20 χρόνια από της ίδρύσεως της UNE-SCO, της οργανώσεως του ΟΗΕ για την εκπαίδευση, την επιστήμη και την μόρφωση. Οι αντιπρόσωποι των 120 κρατών—μελών που θά συνέλθουν τέλη 'Οκτώβρη στο καινούργιο κτίριο επί της Place de Fontenoy στο Παρίσι, θά μείνουν άσφαλώς Ικανοποιημένοι από τὰ μέχρι τώρα έπιτεύγματα της οργανώσεως, της σπουδαιότερας ίσως από τις 12 του ΟΗΕ. 'Η άποστολή τους καθορίζεται στο καταστατικό: «Νά έπηρεάσουν τὰ πνεύματα της ανθρωπότητας για την υπεράσπιση της ειρήνης».

Πολιτικός λοιπόν ο χαρακτήρας της άποστολής: "Αν ή γνώση και μόρφωση φέρουν τους λαούς πλησιέστερα και αν τὸ μίσος, πὸ προέρχεται κυρίως από την άγνοια, ελάττωθῇ, τότε θά περιορισθὸν άσφαλώς οι φιλονικίες και θά διαδοθῇ ή γενική πρόοδος και οι τεχνικές κατακτήσεις της μεταπολεμικής έποχής στις καθυστερημένες χώρες της 'Ασίας και της 'Αφρικής. Αυτό ή YNE-ΣΚΟ δέν τὸ επιδιώκει μέ την έπιβολή θίας διά καταστρεπτικῶν όπλων. Μέ την εργασία της αποθλέπει στην έξαφάνιση τοῦ ανάλφαθητισμοῦ από τόν κόσμο, στην ίδρυση Λαϊκῶν σχολείων και στην έξουδετέρωση της άνισορροπίας πὸ προέρχεται από την ταχεία πρόοδο των θετικῶν επιστημῶν από τὸ ένα μέρος και την διαρκή ελάττωση τοῦ αριθμοῦ των διδασκάλων από τὸ άλλο.

Οι επικριτές τοῦ ΟΗΕ θά ύποτιμούν άσφαλώς και την εργασία της YNE-ΣΚΟ μέ τόν Ισχυρισμό, πὸς διεθνείς οργανώσεις αὐτοῦ τοῦ είδους δέν ήμπορὸν ποτέ ν' άποδώσουν συγκεκριμέ-

νους θετικούς καρπούς. "Όποιος σκέπτεται έτσι δέν πιστεύει στην άξία της κοινοβουλευτικής εργασίας γενικά και δέν θέλει νά συνδεθῇ μέ την μεγάλη κοινωνία των 'Εθνῶν, γιατί οι σκοποί της βρίσκονται μακρότερα από τις περιωρισμένες έθνικές επιδιώξεις. Τέτοιες συντηρητικές στενοκεφαλίες προσπαθεί νά έξουδετερώσῃ ή UNESCO μέ τη διάδοση των γραμμάτων και της μορφώσεως. Κατά τὸ καταστατικό της «'Η έλλειψη της άλληλοκατανοήσεως των λαῶν έδημιούργησε κατά τη διάρκεια της 'Ιστορίας ύποψίες και δυσπιστίες μεταξύ των 'Εθνῶν, πράγμα πὸ συχνά κατέληξε σέ πόλεμο».

"Ο,τι δέν κατάφεραν στὸν ΟΗΕ οι Πολιτικοί προσπαθοῦν νά τὸ επιτύχουν οι Παιδαγωγοί, οι Κοινωνιολόγοι και οι 'Επιστήμονες. Τὸ μέγεθος της άποστολής των δύναται νά κατανοήσῃ κανείς, αν λάθῃ ὑπ' όψη τὸ χάσμα πὸ χωρίζει τις 'Ιδεολογίες τοῦ 'Ανατολικοῦ και τοῦ Δυτικοῦ κόσμου. Γι' αὐτὸ καταβάλλεται προσπάθεια από τὰ κράτη—μέλη ν' αντιπροσωπεύωνται στη Γραμματεία και τὰ συνέδρια της YNE-ΣΚΟ από τις καλύτερες προσωπικότητες, πὸ διαθέτουν. Καμιά χώρα δέν θέλει νά στιγματισθῇ μέ τόν χαρακτηρισμό, πὸς άρνεῖται τη συμβολή της για τη μόρφωση της ανθρωπότητας. Στην κορυφή των συνεισφορῶν ενός έτησίου προϋπολογισμοῦ 478 εκατομμυρίων μάρκων Γερμανίας βρίσκονται σήμερα οι χώρες: 'Ηνωμένες Πολιτείες (30%), Σοβιετική Ένωση (16,47%) και Δυτική Γερμανία (6,97%). 'Ακολουθοῦν ή 'Αγγλία και ή Γαλλία.

Εἶναι άναμφισβήτητον, πὸς τότε μό-

νον μπορούν να επηρεάσουν τις υποανάπτυκτες χώρες οι μεγάλες δυνάμεις της Ανατολής και της Δύσεως, αν τις βοηθήσουν να υπερπηδήσουν το μεσαιωνικό στάδιο, στο οποίο εύρισκονται. Οι έρευνες της UNESCO έφεραν σε φώς μερικούς αριθμούς που δείχνουν πόση εργασία απαιτείται ακόμη: 740 εκατομμύρια ανθρώπων ή 40% της ανθρωπότητας είναι μέχρι σήμερα αναλφάβητοι. Έπάνω από 50% των παιδιών της σχολικής ηλικίας δεν έχουν την δυνατότητα παρακολούθησης των σχολείων της υποχρεωτικής φοίτησης «λόγω» έλλειψης διδασκάλων. Στα τελευταία 16 χρόνια ηύξηθη πολύ ο αριθμός των αναλφάβητων, και πρό πάντων στην Ασία.

Στόν κόσμο υπάρχουν περίπου 2800 γλώσσες, από τις οποίες ένας μεγάλος αριθμός δεν διαθέτει γραφτά σύμβολα. Σε πολλές αφρικανικές χώρες όμιλούνται περί τις εκατό γλώσσες. Αυτός είναι ο λόγος που η UNESCO έρριξε το κύριο θάρος των προσπαθειών της στον προγραμματισμό της εκπαίδευσης. Έργάζεται με μακρόπνοα σχέδια αποστέλλει ειδικούς, οι οποίοι δημιουργούν στην Αφρική Αλφαθητάρια και Γραμματικές για γλώσσες που δεν διαθέτουν καν γραφτά σύμβολα. Το 1951 ιδρύθηκε από την οργάνωση στο Patzcuaro του Μεξικού το πρώτο διεθνές κέντρο μορφώσεως διδασκάλων μέσα στα πλαίσια της λαϊκής επιμορφώσεως. 6 χρόνια αργότερα αρχίζει η εφαρμογή του προγράμματος διαδόσεως της στοιχειώδους μορφώσεως στη Λατινική Αμερική, με την προοπτική να καταστή σε μικρό χρόνο δυνατή σ' όλα τα παιδιά η παρακολούθηση του Δημοτικού σχολείου. Από τότε αυξήθηκε ο αριθμός των μαθητών των σχολείων της στοιχειώδους εκπαίδευσης στις χώρες μεταξύ του Ισθμού του Παναμά και της Παταγωνίας κατά 11 εκατομμύρια, ιδρύθηκαν 150.000 νέες αίθουσες διδασκαλίας και δημιουργήθηκαν 90.000 θέσεις δημοδιδασκάλων. Στην Κολομβία, το Έκουαντόρ, την Ονδούρα και τη Νικαράγουα συντηρεί η UNESCO σχολές μορφώσεως δημοδιδασκάλων, στο Μπουένος Άιρες Ινστιτούτο έρευνας των Παιδαγωγικών προβλημάτων της Λατινικής Αμερικής.

Ένα παρόμοιον πρόγραμμα άρχισε από το 1960 να εφαρμόζεται για τις ασιατικές χώρες με κέντρο το Καράτσι. Αυτό προβλέπει μέχρι το 1980 τη δημιουργία των προϋποθέσεων για την παρακολούθηση των σχολείων της στοιχειώδους Παιδείας σε 200 εκατομμύρια

παιδιά της σχολικής ηλικίας και τη μόρφωση 8 εκατομμυρίων διδασκάλων. Στο Νέο Δελχί υπάρχει ήδη τοπικό κέντρο πληροφοριών επί προβλημάτων της στοιχειώδους εκπαίδευσης.

Τα περισσότερα όμως προβλήματα παρουσιάζονται στην Αφρική. Το Άντις Αμπέμπα — Πρόγραμμα του 1960 προβλέπει την εισαγωγή της υποχρεωτικής φοίτησης σ' όλες τις Αφρικανικές χώρες μέχρι το 1980. Έως τότε σχεδιάζεται να έχει δοθεί η δυνατότητα σε 20% των μαθητών να συνεχίσουν στο Γυμνάσιο και ο αριθμός των Αφρικανών φοιτητών να έχει ανέλθει σε 300.000. Τα 450 εκατομμύρια δολάρια που διτέθησαν πρό 6 έτων για την Αφρική θα έχουν φθάσει μέχρι το 1980 τα 2,2 δισεκατομμύρια. Στην πρωτεύουσα του Σουδάν Χαρτούμ διατηρείται από την UNESCO κεντρικό γραφείο ανεγέρσεως σχολικών κτιρίων, στην πρωτεύουσα της Ικάνας Accra Κέντρον Παιδαγωγικής έρευνας και Στατιστικής της εκπαίδευσης και στο Καμερούν Κεντρική Υπηρεσία Εκδόσεως Σχολικών βιβλίων. Με τη βοήθεια της Σουηδίας, η οποία έχορήγησε στην UNESCO 2,8 εκατομμύρια για τη μόρφωση των θηλέων, ήρχισε στη μαύρη Ήπειρο η εξίσωση της γυναίκας προς τον άνδρα.

Στο Παρίσι λειτουργεί από 4ετίας το Διεθνές Ινστιτούτο Εκπαιδευτικού Προγραμματισμού, ιδρυθέν από την UNESCO με τη βοήθεια της Διεθνούς Τραπεζής Οικονομικής Αναπτύξεως και του Ιδρύματος — Ford. Η αποστολή του συνίσταται στο συντονισμό της έρευνας και στην ειδίκευση καταλλήλων ατόμων για την οργάνωση της προεργασίας του προγράμματος στα έχοντα ανάγκη κράτη-μέλη. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο της UNESCO στο Αμβούργο άσχολείται με τη Συγκριτική Παιδαγωγική και το συντονισμό των Παιδαγωγικών και Ψυχολογικών έρευνών. Σε κάθε υπηρεσία καταβάλλεται προσπάθεια με τη σύγκριση των έλλειψεων στο άπεραντο πεδίο της εκπαίδευσης από το Δημοτικό σχολείο μέχρι το Πανεπιστήμιο να συντονίζονται οι ενέργειες ώστε να ωφελοούνται κατά το δυνατόν περισσότερο τα κράτη-μέλη. Φυσικά, υπάρχουν και οι δυσκολίες, που προέρχονται κυρίως από φιλονικίες και ανταγωνισμούς. Συχνά απαιτείται μεγάλη υπομονή, για να υπερνικηθεί η δυσπιστία και ο πρωτόγονος έθνικισμός. Ακριβώς σ' αυτόν τον τομέα καταβάλλουν οι αντιπρόσωποι της UNESCO μεγάλες προσπάθειες ακολουθώντας κατά το πλείστον την αρχή: «Η εργασία

είναι τόσο αποτελεσματικώτερη όσο σιωπηρότερα εκτελείται.

Αλλά και στο επιστημονικό πεδίο έχει η UNESCO μακρόχρονα σχέδια. Ένα από τα σπουδαιότερα είναι η έρευνα των θαλασσών και η ανεύρεση των ωφελίμων για τον άνθρωπο στοιχείων τους. Σήμερα γνωρίζουμε καλύτερα την επιφάνεια της σελήνης από το περιεχόμενο του θυθού της θαλάσσης. Το πρώτο μεγάλο αντικείμενο έρευνας έγινε ο Ινδικός Ωκεανός, που αποτελεί τα 14% της επιφανείας της θαλάσσης και ζή γύρω του το ¼ του πληθυσμού του πλανήτη μας. Από το 1959 μέχρι το 1965 διετέθησαν συνεχώς για την έρευνά του 40 πλοία με επιστήμονες από όλες τις χώρες. Πέραν αυτού η UNESCO ασχολήθηκε με το φαινόμενο των σεισμών και την επέκτασή τους. Σεισμολόγοι απέστάλθησαν για έρευνες σε ιδιαίτερα έκθετες σε σεισμολογικές περιοχές της Λατινικής Αμερικής, της Μέσης Ανατολής και της Ασίας.

Στα προγράμματα αυτά πρέπει να προστεθεί η αξιόλογος προσπάθεια για τη διάδοση των πληροφοριών, την διευκόλυνση της ανταλλαγής βιβλίων, την έκδοση μιας Παγκοσμίου Ιστορίας σε πολλές γλώσσες και την υποστήριξη των Κοινωνικών Επιστημών. Η UNESCO εκδίδει στατιστικές Έπετηρίδες και επιδιώκει τη δημιουργία ενός κεντρικού καταλόγου επιστημονικής βιβλιογραφίας. Από το Παρίσι καταβάλλεται προσπάθεια αλληλοκατανοήσεως των λαών και των πολιτισμών των.

Πρέπει να ομολογηθεί πως αυτή η εργασία ανοίγει ευρείς δρόμους για μια

έξυπνη πολιτική· κάτι που εκμεταλλεύονται τα μεγάλα κράτη—μέλη. Δεν είναι συμπτωματικό το γεγονός ότι η Γαλλία, της οποίας η εκπολιτιστική πολιτική στο έξωτερικό είναι τόσο συστηματική όσο και αποδοτική, διαθέτει στο πρόσωπο του René Maheu τον Γενικό Γραμματέα της UNESCO. Κατά τον περίπλοκο κανονισμό του προσωπικού του ΟΗΕ κατέχει η Γαλλία στην UNESCO 41 θέσεις. Και όμως σήμερα έχουν πληρωθεί από Γάλλους 89. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση αντιπροσωπεύονται στη Γενική Γραμματεία με Πρεσβευτές, που διαθέτουν ίδια Γραφεία στο κεντρικό κτίριο, κάνουν εκθέσεις στις χώρες τους και αξιολογούν τις προοπτικές της οργανώσεως. Στον αγώνα προσεταιρισμού των ουδετέρων προπαγανδίζουν το μόχθο τους για την επέκταση της Επιστήμης, της Μορφώσεως και των αγαθών του Πολιτισμού· ένας ανταγωνισμός λιγώτερο ίσως γνωστός από τον πολιτικό, που έχει όμως συχνά βαθύτερη επίδραση και καλύτερα αποτελέσματα. Οι αντιπρόσωποι των Ηνωμένων Πολιτειών, της Σοβιετικής Ένώσεως, της Γαλλίας και της Αγγλίας δεν τα καταφέρνουν σε μια ξένη Γλώσσα μόνο να συνενοούνται, αλλά, το κυριώτερο και σπουδαιότερο, να εργάζονται με αυτή αποδοτικά. Προς τούτο συνδυάζουν διπλωματία, τάκτ και υπομονή.

Η εργασία της UNESCO υπηρετεί την εξέλιξη της ανθρωπότητας. Κάθε ένισχυσή της συντελεί στην πρόοδο και τη διατήρηση της ειρήνης.

ΠΑΡΑΚΛΗΣΗ

Παρακαλούνται οι συνάδελφοι και γενικά οι συγγραφείς διαφόρων παιδαγωγικών, φιλολογικών κ.λ.π. συγγραμμάτων, όπως αποστέλλουν 1—2 αντίτυπα τούτων εις την Διδασκαλικήν Όμοσπονδίαν Ελλάδος ίνα, αφ' ενός μὲν πλουτίζεται η βιβλιοθήκη της Δ.Ο.Ε., αφ' ετέρου δὲ αναγγέλλωνται ταῦτα ἀπὸ τῶν σπλῶν τοῦ «Διδασκαλικοῦ Βήματος».

Ἀκόμη στὸ «Ἐπιστημονικὸ Βῆμα», δημοσιεύεται κάθε καλὴ βιβλιοκρισία, στὴν εἰδικὴ στήλη τοῦ «Κριτικὸ τοῦ βιβλίου».

Η ΙΔΙΟΤΥΠΙΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΣΤΑ ΜΟΥΣΟΥΛΜΑΝΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΟΥΛΟΥΠΗ, διδασκάλου

Με μιὰ μόνιμη γεύση αδημονίας, α-
θεβαιότητας και αγωνίας μένει όποιος
ύπηρετσε ή ύπηρετεί σέ Μουσουλμανι-
κά Σχολεία τής Θράκης και Δωδεκα-
νήσου (Τουρκικά, Πομακικά). Αισθά-
νεται πώς βρίσκεται έξω από κάθε γνώ-
ριμο και οίκειο παιδαγωγικό περιβάλ-
λον, πού άπαρτίζουν οι βασικοί παρά-
γοντες τής άγωγής και ή παιδαγωγική
και ή ψυχολογική συγκρότησή του. Ά-
μέσως περιπλέκεται σ' ένα άγώνα, σ'
ένα άγώνα ενάντια στον έπιστημονικό
εαυτό του· χρειάζεται να νικήση τις
κωπές και πλούσιες έντυπώσεις από τις
παιδαγωγικές θεωρίες, ν' απομονώσει
ένα σημαντικό μέρος του έπιστημονικού
του έξοπλισμού και μέσα από τό έναίο
σύνολο τής θεωρίας — πείρας του να
σταχυολογήση ό,τι μόνο ανταποκρίνε-
ται στη νέα ιδιότυπη παιδαγωγική πραγ-
ματικότητα. Και θα περάση αναγκαστι-
κά από ένα συγκεχυμένο κράμα προ-
βληματισμών σ' ένα καταστάλαγμα βιώ-
σεων και νέας πείρας, ώσπου να κα-
τορθώση να διαμορφώσει μιάν γόνιμη, έ-
πιστημονικά φωτισμένη, παιδαγωγικά
και ψυχολογικά θεμελιωμένη παιδευτι-
κή ενέργεια.

Άλλά προτού φθάση σ' αυτό τό κα-
ταστάλαγμα, είναι άπαραίτητο να διαπι-
στώση, κατανόηση και έξοικειωθή με
μιάν άβυσσαλέα άντινομία: Ό Έλλη-
νας Δάσκαλος καλείται ν' άσκήση παι-
δευτικό έργο χωρίς τόν κυριώτερο φο-
ρέα του, τή γλώσσα. Έδω δέν άκολου-
θείται ό συνηθισμένος και βατός δρό-
μος από τή γλώσσα και με τή γλώσσα
στη διάπλαση του τροφίμου. Τό σπου-
δαιότερο όργανο τής πνευματικής έπι-
κοινωνίας και τής άλληλεπίδρασης, ή
γλώσσα, ή είναι τελείως άνύπαρκτο—
αυτό συμβαίνει κατά κανόνα ιδιαίτερα
στις δυό πρώτες τάξεις ή κωθρό, δυσκί-
νητο, κραυγαλέα δυσκολομεταχείριστο.
Ίσως να ξενίζει ή να φαίνεται ή προσ-
πάθεια για άγωγή των Μουσουλμανό-
παιδων πώς έχει τό χαρακτήρα του ύ-

περβολικού ζήλου του παράλογου, του
ανέφικτου. Παρόμοια συμπεράσματα ά-
ναθλύζουν μόνο από μιάν πεσσιμιστική
διάθεση ή έλλειψη πίστης σ' αυτό πού
καλείσαι να πραγματοποιήσης. Όσο δυ-
σπάτητος και φιδωτός κι άν είναι ό δρό-
μος τής διδακτικής ενέργειας στα Μου-
σουλμανικά Σχολεία τό τέρμα του πρέ-
πει να είναι ένα και κοινό, ή επιτέλεση
έργου παιδευτικού και όχι ή ξερή γλωσ-
σομάθεια. Άν λείψη ή πίστη μας σ' αυ-
τό, τότε ή παρουσία του Έλληνα Δα-
σκάλου στα Σχολεία αυτού του είδους
δέν έχει καμμιάν δικαίωση, ούτε ήθική,
ούτε έθνική, άλλ' ούτε άκόμη έπιστημο-
νική. Στόχος μόνιμος τής διδασκαλίας
τής έλληνικής γλώσσας και των άλλων
μαθημάτων (Ίστορία, Γεωγραφία) στα
Πομακικά και τουρκικά Σχολεία είναι
ή πραγμάτωση έθνικού έργου και ή καλ-
λιέργεια τής αγάπης των τροφίμων για
τή χώρα πού τους προστατεύει και τα
περιβάλλει με στοργή. Άν κάθε προσ-
πάθεια δέν καταλήγη έδω, τότε οι κό-
ποι μας για άπόκτηση τής Ικανότητας
να μιλούν τήν έλληνική γλώσσα και τής
δεξιότητας να τή γράφουν δέν έχουν
καμμιάν για τό Έθνος μας καταξίωση
και βρίσκονται πολύ μακριά από τήν
άποστολή μας.

Γιά ν' άποδώση καρπούς ή παιδαγω-
γική δραστηριότητα του Έλληνα Δα-
σκάλου, πρέπει να κινηθή μέσα σ' ένα
τέτοιο, σαν τό παραπάνω, παιδαγωγικό
κλίμα: Άπό τήν κατανόηση τής ιδιαίτε-
ρότητας και ιδιοτυπίας τής διδακτικής
ενέργειας ως τή θεμελίωσή της πάνω
σε στερεές βάσεις έπιστημονικές, ψυχο-
λογικές και παιδαγωγικές περικλείεται
ό έλεύθερος χώρος μέσα στον όποιο θα
δοκιμασθούν παιδευτικές προσπάθειες,
θεμελιωθούν σκέψεις διδακτικού προσ-
ανατολισμού, διαμορφωθούν όρθολογι-
στικά και ψυχολογικά έφαρμοσμένες
πορείες διδασκαλίας στα διάφορα μαθη-
ματα (Άνάγνωση, Γραμματική, Έκθε-

ση, Όρθογραφία, Ιστορία και Γεωγραφία).

Άλλ' ή ιδιοτυπία τής διδακτικής ενέργειας στον τύπο αυτό των Σχολείων δεν συνίσταται μόνο σ' ότι, παραθέσαμε παραπάνω θά κινδύνευε μάλιστα να δώση την έντύπωση μιās ιδιοτυπίας χωρίς πολλή ούσιαστικότητα αν δεν συνέβαινε να άπαρτίζεται και να στηρίζεται σε ώρισμένες προϋποθέσεις—άρχες:

Α') Στη διαφορά φύσης ανάμεσα στην Έλληνική και Τουρκική Πομακική γλώσσα.

Η Έλληνική γλώσσα, γλώσσα πλούσια σε ποικιλία λέξεων λεπτότητες έννοιών, άπαράμιλλη σ' έκφραστική δύναμη, πλαστικότητα και συμβολισμό, γλώσσα με σπάνια γραμματική και συντακτική πλοκή που κατορθώνει ν' άποδώση όλες τις ποιότητες τής συνείδησης και τις πιο τολμηρές συλλήψεις του λογισμού, που επάξια σηκώνει την ιστορική γλωσσική παράδοση τριών χιλιάδων χρόνων, δεν μπορεί να συγκριθί με τη φτωχή Τουρκική και Πομακική γλώσσα. Η ποιοτική αυτή απόσταση, το εύρύ χάσμα που υπάρχει μεταξύ τους επηρεάζει το διδακτικό έργο του Έλνα Δασκάλου και καθιστά δύσκολο, αν όχι αδύνατο, το μεταγλωττισμό έλληνικών λέξεων στην Τουρκική ή Πομακική. Τη λέξη άνθρωπος π.χ. μπορούμε να προσδιορίσωμε με τα έπιθετα καλός, αγαθός, άριστος, εξαίρετος, μοναδικός, σπάνιος, άνεκτίμητος σπουδαίος κ.τ.λ. Άνάλογοι προσδιορισμοί ισχύουν και για πολλά άλλα πρόσωπα, ζώα και αντικείμενα ενώ παρόμοιοι ή αντίστοιχοι δεν υπάρχουν στην Τουρκική και Πομακική.

Β') Στα ψυχολογικά πορίσματα για την εξέλιξη τής μητρικής γλώσσας.

Ανάμεσα στην πορεία τής εξέλιξης τής μητρικής γλώσσας και στο δρόμο που ακολουθεί το ύποκειμενο — μαθητής για την οικειοποίηση των γλωσσικών στοιχείων τής έλληνικής, παρά τις διαφορές, πολλά είναι τα κοινά σημεία, οι παραλληλισμοί και οι αναλογίες:

α) Το προγλωσσικό στάδιο, που διαπιστώνουμε στην προσπάθεια του μικρού παιδιού να κατακτήση τη μητρική του γλώσσα, το βρίσκομε κι εδώ. Οι μαθητές όλων των τάξεων αλλά κυριώτατα των Α' και Β' επιδίδονται σ' ένα άγώνα προπαρασκευής των γλωσσικών των οργάνων και προσαρμογής στις ιδιορρυθμίες τής Έλληνικής γλώσσας. Γι' αυτό και τα αποτελέσματα των προσπα-

θειών τους είναι κατά κανόνα πενιχρά κι ανάλογα μ' ό,τι επιτρέπουν ή ψυχολογική και γλωσσική νομοτέλεια. Κανένας εκ μέρους μας έκθιασμός δεν μπορεί να έχη άνωτερη παραγωγή, όπως συμβαίνει άκριβώς και με το νήπιο.

β) Το στάδιο τής κατανόησης και άποτύπωσης άκουστικών παραστάσεων των έλληνικών λέξεων είναι εύκολο να διαπιστώση ο καθένας που ύπηρετεί στα Μουσουλμανικά Σχολεία. Συμπίπτει χρονικά με το προηγούμενο (Α' και Β' τάξη) και, όπως συμβαίνει με το παιδί των 2-3 έτών, έτσι άκριβώς κι εδώ ή ένδεια στην άπόδοση και στην έκφραση είναι το κυριώτερο γνώρισμα. Παρ' όλο που συνέχεια το μουσουλμανόπαιδο άκούει την έλληνική λαλιά, παρ' όλο που άγωνίζεται να έκφραστή σ' αυτή, δεν το κατορθώνει: προτάσεις άκατάστατες, άκρωτηριασμένες, έλλειπτικές και μονολεκτικές αυτό είναι όλο — όλο το αποτέλεσμα των προσπαθειών του. Αναλογίζεται μάλιστα εύλογα ο έρευνητής — δάσκαλος μήπως ή φτώχεια των αποτελεσμάτων οφείλεται στον άδόκιμο τρόπο και μορφή διδασκαλίας, καθώς διαπιστώνει μιά περίοδο στασιμότητας. Δεν πρόκειται όμως για μιά άποτυχημένη διδασκαλία ή φαινομενική αυτή στασιμότητα έξυπηρετεί μιά σημαντική αναγκαιότητα: παρέχει στο παιδί τον άπαραίτητο χρόνο για ν' άποταμιεύση στο ύποσεινήδητό του ένα σύνολο λεκτικών παραστάσεων, όπτικών και άκουστικών, τις όποιες θά χρησιμοποιήση άργότερα, από την τρίτη και έπειτα τάξη, για τη διαμόρφωση αὐθόρμητα του έλληνικού προφορικού και γραπτού λόγου και την όργάνωση τής γραμματικής και συντακτικής πλοκής των λέξεων καθώς και τής περιοδολογίας. Το γλωσσικό αυτό άποθεματικό επηρεάζει θετικά την πορεία τής διδασκαλίας και επιτρέπει την αξιοποίησή του στις τελευταίες τάξεις.

Γ') Σ' το ότι ο τρόπος τής διδασκαλίας πρέπει να διαφέρει άπ' εκείνον που χρησιμοποιούμε, όταν πρόκειται να διδάξωμε μιά ξένη γλώσσα σε ένήλικες.

Στη διδασκαλία όποιασδήποτε ξένης γλώσσας σε ένήλικες ή θέση του ύποκειμένου — μαθητή είναι διαφορετική από εκείνη που παίρνει ο άνήλικος — μαθητής — μουσουλμάνος άπέναντι στην έλληνική γλώσσα. Δεν άρκει ή διδασκαλία τής έλληνικής γλώσσας να στηρίζεται μόνο στις ψυχοπνευματικές ίκα-

νόητες τῶν μαθητῶν. Εἶναι ἀνάγκη ἀκόμη ὁ Ἑλληνας Δάσκαλος νὰ προχωρήσῃ σὲ μιὰ βασικὴ διαπίστωση, ὅτι στὸ μουσουλμανόπαιδο τῶν 6-12 χρόνων δὲν εἶναι δεδομένη ἡ κατοχὴ τῆς μητρικῆς τοῦ γλώσσας — ἰδιαίτερα ὅταν πρόκειται γιὰ λέξεις μὲ ἀφηρημένο περιεχόμενο — καὶ πῶς ὁ ἀγῶνας τοῦ γιὰ τὴν κατάκτησίν της συνεχίζεται παράλληλα μὲ τὴν προσπάθειά γιὰ τὴν ἐκμάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς. Ἡ παραπάνω διαπίστωση ὁδηγεῖ στὴν ἀναζήτησιν ἐνὸς ἰδιότυπου τρόπου παροχῆς τοῦ περιεχομένου τῶν ἑλληνικῶν λέξεων, ποὺ ἐκθέτουμε παρακάτω.

Δ') Στὸν ἐθισμό τῶν μαθητῶν νὰ σκέπτονται καὶ νὰ ἐκφράζονται ἀπ' εὐθείας στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Βασικὴ προϋπόθεση, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, γι' αὐτὸ ἀποτελεῖ ὁ τρόπος παροχῆς τῆς ἐρμηνείας καὶ ἐμπέδωσης τοῦ περιεχομένου τῶν λέξεων. Εἶναι τὸ δυσκολώτερο πρόβλημα ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ Ἑλληνας Δάσκαλος, ἀλλὰ κι ὁ κυριώτερος φορέας τῆς ἐπιτυχημένης ἢ ὀχι διδακτικῆς ἐνέργειας. Πρέπει ν' ἀποτελεῖ συνάρτησιν πολλῶν παραγόντων καὶ σκοπιμοτήτων καὶ νὰ θεμελιώνεται, καθὼς ἐκθέσαμε παραπάνω, στὰ ἐπιστημονικά, γλωσσικά καὶ ψυχολογικά δεδομένα. Ἐπὶ πλέον μιὰ ὁποιαδήποτε μέθοδος ποὺ θρίσκει στὸ στάδιο τοῦ πειραματισμοῦ καὶ τῆς μελέτης πρέπει νὰ ἔχῃ μιὰ δικαίωση τουλάχιστο ἀπὸ τ' ἀποτελέσματά της, ἐφ' ὅσον φυσικά αὐτὴ δὲν ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ θεμελίωσιν καὶ δὲν εἶναι αὐθαίρετο δημιούργημα ἢ ἕνας ἐπικίνδυνος πειραματικὸς ἀκροβατισμός. Συγκεκριμένα ἡ παροχὴ καὶ ἡ ἐμπέδωσις τοῦ περιεχομένου τῶν ἑλληνικῶν λέξεων εἶναι δυνατό, ἀπὸ τὴν Γ' καὶ πέρα τάξιν, νὰ γίνεται ὅπως παρακάτω.

1) Κάθε ἑλληνικὴ λέξις ἐρμηνεύεται ἀπ' εὐθείας, μὲ διάφορες γνωστὲς περιφράσεις, στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα κι ὄχι στὴν Τουρκικὴ ἢ Πομακικὴ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἀποφεύγεται ἡ σύγχυσις καὶ ἡ ἀσάφεια κι ὁ κίνδυνος νὰ δώσουμε τὸ περιεχόμενο τῶν ἑλληνικῶν λέξεων μὲ λέξεις τουρκικές, ποὺ καθὼς καὶ παραπάνω εἶπαμε, μπορεῖ καὶ νὰ μὴ γνωρίζῃ ὁ μαθητής. Ἐκτὸς τούτου ἔστι συνηθίζει ὁ μαθητής νὰ χρησιμοποιῇ, ἐπαναλαμβάνοντας γνωστὲς τοῦ λέξεις, τὸν προφορικὸ ἑλληνικὸ λόγο καὶ νὰ σκέπτεται ἀπ' εὐθείας στὴν ἑλληνικὴ, χωρὶς ν' ἀναγκάζεται ἡ διάνοιά του νὰ κόμῃ τὸ ἀνώφελο κύκλωμα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν στὴν τουρκικὴ καὶ ξανὰ στὴν

Ἑλληνικὴ, ὥσπου νὰ φθάσῃ στὴν κατανόησιν. Αὐτονόητο εἶναι πῶς, ἀκολουθώντας τὸν παραπάνω δρόμο ἐρμηνείας οἱ μαθητὲς ἀναπλάθουν αὐτόματα, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει, τὴν ἀντιστοιχίαν λέξεως τῆς μητρικῆς τοῦς γλώσσας καὶ προβαίνουν ἀσυνεθῶς σὲ μιὰ ἀρρηκτὴ ἐμπέδωσιν τοῦ περιεχομένου ποὺ συνδέει τίς ἀντιστοιχίες ἢ ἀνάλογες λέξεις τῶν δύο γλωσσῶν. Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμη θέλαμε νὰ ἐρμηνεύσωμε κάθε ἑλληνικὴ λέξις ἢ περιφράσιν μὲ τὴν ἀνάλογή της τουρκικὴ, τοῦτο εἶναι ἀντικειμενικὰ ἀδύνατον, πρῶτα γιὰτὶ, καθὼς ἄλλοι τὸνίσσαμε, δὲν τὸ ἐπιτρέπει ἡ φτώχεια τῆς τουρκικῆς ἢ πομακικῆς καὶ δεύτερον γιὰτὶ πολλὲς ἑλληνικὲς ἐκφράσεις, παροιμίαι, γνωμικὰ κ.τ.λ. δὲν μποροῦν παρὰ μόνο ν' ἀποδοθοῦν ἐνναιολογικὰ μὲ ἑλληνικὲς πάλι περιφράσεις.

2) Ποτὲ δὲν ἐρμηνεύεται ἡ λέξις μόνῃ της, ἀπομονωμένη ἀπὸ τὸ ὀργανικὸν τῆς σύνθεσιν, τὴν φράσιν, ἀλλὰ πάντοτε σὲ συνδυασμὸ μὲ τίς ἄλλες λέξεις ἀπ' τίς ὁποῖες παίρνει καὶ τίς διαφορὰς ἐνναιολογικὰς τῆς ἀποχρώσεως. Διακρίνει ἔτσι ὁ μαθητής πῶς μιὰ καὶ ἡ αὐτὴ λέξις ἀποκτᾷ διαφορὰς σημασίας στίς διαφορὰς φράσεις καὶ, πῶς τοῦτο εἶναι συνάρτησιν τῆς θέσης ποὺ ἔχει ἡ λέξις μέσα στὸ λόγον. Γίνεται ἀκόμη ἱκανὸς ν' ἀποκτήσῃ βαθμιαίᾳ τὴν τεχνικὴν τῆς κατανόησιν ἀπλῶν ἑλληνικῶν κειμένων, χρησιμοποιώντας τίς ἴδιαι του δυνάμεις, καὶ καταλαβαίνει τὴν ἰδιαιτερότητα, τὴν δομὴν, τὴν ἰδιορρυθμίαν καὶ τὴ φύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ στοχασμοῦ.

3) Τὸ περιεχόμενο τῶν ἀφηρημένων λέξεων δίνεται μὲ πολλὰ συγκεκριμένα παραδείγματα καὶ

4) Ὑστερα ἀπὸ τὴν κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τῶν λέξεων (συγκεκριμένων καὶ ἀφηρημένων) οἱ μαθητὲς ὠθοῦνται νὰ ἐπινόησιν διαφορὰς προτάσεις, ποὺ ν' ἀνταποκρίνονται στὰ βιώματα καὶ τὴν ἐμπειρίαν τοῦς καὶ νὰ περιέχουν ἐνσωματωμένη τὴν ὁγνώσιν λέξεως. Ἡ ὀρθὴ χρησιμοποίησιν τῆς μέσας στὸν προφορικὸ ἢ γραπτὸν λόγον ἀποτελεῖ γιὰ τὸ Δάσκαλον ἀδιάψευστον τεκμήριον σωστῆς κατανόησιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἀπὸ μέρους τῶν μαθητῶν.

Ε') Στὴν προσαρμογὴ τῆς διδακτέας ὅλης στὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸ τῆς διδασκαλίας.

Τὸ πρόγραμμα τῶν διδασκομένων στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα μαθημάτων (Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν — Ἑλληνικά) πρέπει νὰ μεταβληθῇ. Ἰδιαίτερα ἐπιβάλλεται ἡ προσαρμογὴ τῆς ὅλης τῆς

Ἱστορίας στὸν ἐπιδιωκόμενο σκοπὸ μὲ τὴν ἀφαίρεση ὀρισμένων κεφαλαίων ἢ κύκλων ποὺ ἐλάχιστη καὶ πολλές φορές ἀντίθετη ἀπ' αὐτὴ ποὺ ἐπιδιώκουμε, ἀσκοῦν ἐπίδραση, καὶ τὴν προσθήκη ἄλλων ποὺ νὰ συντελοῦν στὴ γνῶση τῆς ἱστορικῆς τύχης τῶν Τούρκων καὶ Πομάκων καὶ στὴ φυσικὴ ἐξήγηση καὶ κατανόηση τῆς σημερινῆς θρησκευτικῆς, γλωσσικῆς καὶ πολιτιστικῆς τους κατάστασης. Περιστὸ νὰ ποῦμε πὼς ἄλλη θὰ εἶναι γιὰ τὰ τουρκικὰ καὶ ἄλλη γιὰ τὰ πομακικὰ¹ ἢ ἐκλογή καὶ διάταξη τῆς ὕλης, γιατί πρόκειται γιὰ δυὸ λαοὺς μὲ διαφορετικὴ φυλετικὴ προέλευση καὶ ἱστορία, ἐξέωρη ψυχικὴ ἰδιομορφία καὶ ἀφομοιωτικὴ ἱκανότητα. Ἀναγκαῖα ἐπίσης εἶναι ἡ προσαρμογὴ τῆς γεωγραφικῆς ὕλης, προσαρμογὴ ποὺ πρέπει κυριώτατα νὰ στηρίζεται σὲ δυὸ ἀρχές: στὴν προβολὴ τοῦ ἰδιαιτέρου τόπου καὶ στὴν ἐξαγωγή τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς. Τέλος ἀπαραίτητη θεωρεῖται καὶ ἡ συγγραφὴ, γιὰ ὅλες τὶς τάξεις, εἰδικῶν ἀναγνωστικῶν, προσαρμοσμένων σὲ γλωσσικὲς, ἠθιμικὲς, θρησκευτικὲς καὶ λοιπὲς ἀνάγκες τους.

Ὅλα τὰ παραπάνω μαθήματα πρέπει μὲ τὴ διδασκαλίαν τους νὰ πραγματώνουν τὸν κοινὸ σκοπὸ: ν' ἀποθλέπουν στὴν προφορικὴ καὶ γραπτὴ κατοχὴ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ στὴν πρόκληση καὶ μονιμοποίηση μέσα στὴν ψυχὴ τῶν παιδιῶν τοῦ θαυμασμοῦ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ φύση καὶ ζωὴ, τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία καὶ τοὺς ἀνθρώπους της καθὼς καὶ στὴν ἐκκόλαψη ἑνὸς μόνιμου συναισθήματος ἀγάπης γιὰ τὸ χῶμα ποὺ τὰ ἐγέννησε, τὰ γαλούχησε καὶ τὰ προστατεύει. Ἀλλ' ὅσο εὐκόλῃ εἶναι ἡ θέση τῶν σκοπῶν, τόσο δύσκολη, εἶναι ἡ πραγμάτωσή τους. Θυσίες, προσπάθειες ἀοκνές καὶ ἀγωνίες εἶναι τὸ τίμημα. Καὶ πρῶτα-πρῶτα ὁ Ἕλληνας Δάσκαλος πρέπει νὰ ἐξουδετερώσῃ μιὰ ἀντίρροπη δύναμη ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴ διδασκαλίαν καὶ δράσιν τῶν Τουρκοδασκάλων. Στὸν ἀγῶνα τοῦ αὐτοῦ ἔχει ὑπὲρ αὐτοῦ ἓνα ἀδιαμφισβήτητο πλεονέκτημα: ἡ παιδαγωγικὴ του συμπεριφορὰ δημιουργεῖ στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ ἓνα μόνιμο — ὑπόστρωμα συμπάθειας καὶ ἀγάπης γιὰ τὸ πρόσωπό του — μὲ τὸν ἀναλογικὸ τρόπο σκέψης ποὺ χαρακτηρίζει τὸ παιδί τῶν 6-12 χρόνων ἐπόμενον εἶναι νὰ ἐπεκτείνῃ τὴ συμπεριφορὰ αὐτὴ καὶ νὰ τὴ θεωρεῖ ὡς στοιχεῖο ποὺ

διακρίνει κάθε Ἕλληνα, κάθε τί τὸ ἐλληνικὸ — καὶ τὸ ἀντιθέτει σὲ τρόπο ποὺ νὰ ἀντιδρᾷ, ὑποσυνείδητα τουλάχιστο, στὴν ἀντιπαιδαγωγικὴ, ἀντιψυχολογικὴ, θάρβαρη καὶ θάναυσή συμπεριφορὰ τῶν Τουρκοδασκάλων.

Δὲν προσπαθήσαμε νὰ χαράξουμε πορεῖες διδασκαλίας καὶ νὰ δώσουμε συγκεκριμένα καλούπια διδακτικῆς ἐνέργειας καὶ δράσης. Πιστεύουμε πὼς τίποτε δὲν εἶναι χειρότερο γιὰ μιὰ διδασκαλίαν ἀπὸ τοῦ νὰ προσπαθῇ νὰ στηριχθῇ πάνω σὲ ἀκαμπτές διδακτικὲς συνταγές, ποὺ δὲν ἔχουν μέσα τους τὸ στοιχεῖο τῆς πλαστικότητος καὶ προσαρμοστικότητος. Σκοπὸς μας ἦταν, χωρὶς νὰ δεσμεύουμε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ Δασκάλου, νὰ προσδοῦμε σὲ μιὰ γλωσσολογικὴ, ψυχολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ ἀνατομία τοῦ προβλήματος τῆς ἀγωγῆς τῶν Μουσουλμάνων καὶ νὰ θροῦμε τοὺς βασικοὺς ἐκείνους χαρακτήρες ποὺ ἀπαρτίζουν τὴν ἰδιομορφίαν του καὶ χαράσσουν τὰ ὅρια μέσα στὰ ὁποῖα θὰ κινηθῇ ἐλεύθερα ὁ Ἕλληνας Δάσκαλος γιὰ νὰ διαμορφώσῃ, μὲ τὴν ρυθμιστικὴ παρέμβαση καὶ τοῦ προσωπικοῦ του παράγοντα, τὴν διδακτικὴν του ἐνέργειαν.

Τὸ πρόβλημα ὅμως τῆς διδασκαλίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας στὰ Μουσουλμανικὰ Σχολεῖα, καθὼς ἀντιμετωπίζεται ὄχι ὀργανωμένα καὶ συντονισμένα, ἀλλὰ μεμονωμένα μόνον ἀπὸ ἄτομα μὲ ἔφεση γιὰ ἡτιολογημένη ἐπιστημονικὰ παιδευτικὴ δράση καὶ ἀνησυχίες γιὰ τὴν διαπίστωση καὶ καθορισμὸ τοῦ «διδακτικοῦ πρέποντος», δὲν ὀδεύει στὴ λύση του. Μοιραῖα ὁ καθένας ἀκολουθεῖ νὰ διαμορφώσῃ τὸ δικό του τρόπο διδασκαλίας, ἐκείνον ποὺ νομίζει κατὰλληλο καὶ θάλεπει νὰ δικαιώνεται, μερικὰ ἔστω, ἀπὸ τ' ἀποτελέσματά του. Τὸ δίκαιο ὅμως καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν μπορεῖ νὰ θρῖσκει πέρα γιὰ πέρα μὲ τὸ μέρος τοῦ ἐνός. Ἡ σωστὴ, ἐπιστημονικὰ, ψυχολογικὰ καὶ παιδαγωγικὰ, λύση, θέβαια, θὰ προκύψῃ ἀπὸ τὴν πείρα καὶ τὸν πειραματισμὸ τοῦ καθενὸς ποὺ ὑπηρετεῖ σ' αὐτὰ τὰ Σχολεῖα. Χρειάζεται ὅμως ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν ἐπὶ μέρους ἐμπειριῶν καὶ ἡ κωδικοποίηση τῶν συμπερασμάτων σ' ἓνα προσαρμοσμένο παιδευτικὸ σύστημα ποὺ θὰ παρουσιάσῃ θεμελίωση, ἀπὸ κάθε ἀποψη. Ὡσπου νὰ γίνῃ αὐτὸ ὅμως, τὸ πρόβλημα θὰ παραμένῃ ἀλυτό. Θὰ ἐξακολουθῇ νὰ παρουσιάζεται ἀπλῶς ὑπὸ διάφορες μεμονωμένες ἀπόπειρες λύσεων. Ἡ παρούσα ἐργασία δὲν ἀποτελεῖ τίποτε περισσότερο ἀπὸ μιὰ τέτοια ἀπόπειραν.

1. Ἱστορικὰ καὶ ἠθιμικὰ δεδομένα πείθουν γιὰ τὴν ἐλληνικὴ καταγωγὴ τῶν πομάκων.

ΤΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΕΙ ΕΝΑ ΚΑΛΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

ΕΙΡΗΝΗΣ ΚΑΡΡΑ - ΒΛΑΧΟΥΤΣΗ

Η προσχολική αγωγή μέσα στη σύγχρονη ζωή εκπληρώνει ένα κοινωνικό λειτουργήμα και προσφέρει στο παιδί όλες εκείνες τις δυνατότητες για μία εϋνοϊκή και ολοκληρωμένη ανάπτυξη.

Συγκεκριμένα όταν λέμε προσχολική αγωγή εννοούμε το Νηπιαγωγείο ή τον παιδικό σταθμό που πηγαίνει το παιδί από τα 3-6 περίπου χρόνια του.

Το περιβάλλον του όταν είναι εϋνοϊκό, μαζί με την προστασία που δίνει στο παιδί το βοηθά σ' αποφασιστικά αυτά χρόνια του ν' αναπτυχθή σωματικά, διανοητικά, ήθικά, κοινωνικά.

Σκοπός του Νηπιαγωγείου είναι να μάθη στο παιδί να μιλά σωστά τη γλώσσα μας, να του δώσει τις πρώτες αριθμητικές έννοιες, ν' ασκήση τις αισθήσεις του και να καλλιεργήσει την αισθητική ευαισθησία του. Ν' αναπτύξει την μνήμη του, την κρίση και φαντασία του.

Ν' αναπτύξει τις καλές τάσεις του και να νικήση τις κακές, να του δώσει καλές συνήθειες για καθαριότητα, τάξη, ακρίβεια, ευγένεια, σεβασμό προσώπων και πραγμάτων.

Να του κεντρίση την αγάπη για μάθηση και δουλειά. Έλεύθερα κι' αβίαστα να βοηθήση το παιδί να σχηματίση την προσωπικότητά του και να του δώσει συνείδηση του καλού εαυτού του.

Να του έμπνευση την αγάπη στην πατρίδα μας στα ήθη και έθιμά μας, να του έμπνευση πνεύμα πειθαρχίας, συνεργασίας και κατανόησης με τους συνανθρώπους του, ώστε να μπορή να γίνει γόνιμο και χρήσιμο κοινωνικό κύτταρο.

Αυτός είναι ο βαθύτερος σκοπός του Νηπιαγωγείου. Να βοηθήση το παιδί να μπη στην κοινωνική ζωή της ομάδας του κι' έτσι να το προετοιμάση για την ίδια τη ζωή.

Και γεννιέται το ερώτημα:

Τί χαρακτηρίζει ένα καλό Νηπιαγωγείο;

Ένα καλό Νηπιαγωγείο που ν' ανταποκρίνεται στην άποστολή του, το χα-

ρακτηρίζει το σύνολο των θετικών στοιχείων που συνθέτουν την οργάνωση και λειτουργία του.

Δηλαδή:

1ον) Το κατάλληλο οίκημα με τον απαραίτητο εξοπλισμό προσαρμοσμένο στις κλιματολογικές και τοπικές συνθήκες.

2ον) Ο αριθμός και η διαίρεση των παιδιών σε κάθε τμήμα.

3ον) Το Παιδαγωγικό υλικό.

4ον) Το πρόγραμμα.

5ον) Το ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό.

Μ' ένα λόγο ένα περιβάλλον υγιεινό και παιδαγωγικό που να μπορή να ικανοποιήση όλες τις βιολογικές, ψυχικές και συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού.

Άλλ' άς δούμε χωριστά τα παραπάνω στοιχεία:

1ον) Το οίκημα που μπορεί ν' αναχτισμένο ειδικά για το σκοπό αυτό ή διαμορφωμένο ανάλογα, πρέπει ν' ανακοιτά σ'α πείτια των παιδιών όχι μόνον για περισσότερη ασφάλεια, άφου θά μπορούν να πηγαίνουν μόνα τους, αλλά γιατί πρέπει νάχη μία σχετική κοινωνική όμοιογένεια. Γονείς και παιδιά έχουν τότε περισσότερα κοινά ενδιαφέροντα, ή συνεργασία σχολείου και οικογένειας είναι πιό εύκολη και τά παιδιά νοιώθουν άνετα και χαρούμενα όταν ξαναβρίσκουν τους φίλους τους που γνωρίζουν άπό τον κήπο ή τη γειτονεία. Άν πρόκειται να χτισθή άπ' την άρχή το χτίσιμό του να προέρχεται άπ' τη στενή συνεργασία του άρχιτέκτονα με τον παιδαγωγό ώστε να έξασφαλίζη στο παιδί τις τρεις παρακάτω άνάγκες:

1ον) Συναισθημα ασφαλείας.

2ον) Εϋνοϊκές συνθήκες για να ικανοποιήση τις διάφορες ενεργητικότητές του, που μέσα σ' αυτές το παιχνίδι, άτομικό ή όμαδικό έχει την πρώτη θέση.

3ον) Εϋνοϊκές συνθήκες ν' αναπαύεται και να συγκεντρώνεται.

Κι' όταν λέμε κατάλληλο οίκημα δέν

λέμε εκείνο που ικανοποιεί έμās τούς μεγάλους, πολλές φορές επιβλητικό κι έντυπωσιακό μά που τό παιδί, τό νήπιο, περνώντας τό κατώφλι του νά νοιώθω ξένο, αλλά εκείνο που μπαίνοντας νά τό νοιώθω δικό του χτισμένο στά μέτρα του, γι' αυτό τό ίδιο.

Κατά προτίμηση νάναι ισόγειο μέ άνετες φωτεινές αίθουσες κι' έξοδο σ' αύλή και κήπο μέ παιχνίδια παιδικής χαράς.

Νάχη μέσα σταθερή θερμοκρασία γιά νά μήν κρυώνη τό παιδί ούτε κι' όταν κάθεται κάτω νά παίξει.

Ο φωτισμός του νάναι φυσικός, άπαλός κι' όχι έκτυφλωτικός.

Τά παράθυρα μεγάλα και χαμηλά που νά μπορεί νά βλέπη έξω χωρίς καρέκλα.

Νά μπορεί ν' άνοίγη, νά κλείνη πόρτες ντουλάπια μόνο του, νά πλένεται, νά τακτοποιήται στήν τουαλέττα.

Γιά κάθε ομάδα από 20—25 νήπια νά διαθέτη 2 αίθουσες (έκτός άπ' τούς βοηθητικούς χώρους) μιά γιά συγκέντρωση κι' εργασίες και μιά γιά ελεύθερες δραστηριότητες μέ γωνιές όπως είναι: ή γωνιά μέ οίκοδομικό ύλικό, ή Παιδική βιβλιοθήκη, τό Κουκλόσπιτο, ή Μουσική γωνιά, τό Κουκλοθέατρο. Γενικά ό έσωτερικός έξοπλισμός, έπιπλα παιχνίδια κλπ. νάναι βολικά κι' έξυπνα τοποθετημένα ώστε κι' εύκολα στή χρήση τους νάναι και νά διαφοροποιούνται ανάλογα μέ τις άνάγκες του παιχνιδιού ή του προγράμματος.

Τόσο έσωτερικά όσο κι' έξωτερικά ή διαρρύθμιση όγκων, γραμμών και χρωμάτων νά βρίσκονται σέ άρμονία ώστε νά δίνουν στό παιδί τη δυνατότητα νά κινήται άνετα ακόμα νά του δίνουν όλο τά στοιχεία της τάξης και του ρυθμού, μαζί μέ μιά αισθητική ικανοποίηση.

2ον) Ο άριθμός τών παιδιών είναι ένα ακόμα στοιχείο που ρυθμίζει τη ζωή μιās τάξεως του Νηπιαγωγείου. Η πείρα μας έχει άποδείξει ότι δέν πρέπει νάναι πολύ μικρός ούτε νά ξεπερνά τά 20—25 παιδιά κατά Νηπιαγωγό, γιά νά μπορεί άποδοτικά νά τά παρακολουθή. Όταν ό άριθμός είναι μεγάλος (όχι όμως παραπάνω από 100 σ' ένα Νηπιαγωγείο) τά παιδιά νά είναι χωρισμένα σέ τμήματα, στά μικρά μεσαία και μεγάλα γιατί οι ψυχοσωματικές αλλαγές που περνούν είναι πολλές και τά ενδιαφέροντά τους διαφορετικά.

3ον) Ένα άλλο στοιχείο θετικό γιά νά λειτουργή άποδοτικά ένα Νηπιαγωγείο είναι τό πρόγραμμά του. Έ-

να πρόγραμμα Νηπιαγωγείου πρέπει νάναι προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες κι' εύλύγιστες γιά νά μπορεί κάθε φορά ν' ανταποκρίνεται στις άνάγκες του παιδιού και της οίκογενείας του, διαποτισμένο δέ άπ' τις άρχές της νέας άγωγής.

Στή χώρα μας υπάρχουν Νηπιαγωγεία που λειτουργούν μόνο πρωί κι' άλλα, άγροτικά κυρίως, που λειτουργούν πρωί κι' άπόγευμα.

Οι παιδικοί σταθμοί λειτουργούν πάντα πρωί κι' άπόγευμα και περισσότερους μήνες.

Η Νηπιαγωγός δλ' αυτά πρέπει νά τά μελετήσει προσεκτικά κι' ότι έξαρτάται άπ' τη δική της πρωτοβουλία κι' ύπάρχει άρκετή έλευθερία στό σημείο αυτό άπ' τό έπίσημο πρόγραμμα (του Υπουργείου Παιδείας) νά τό αξιοποιήση ανάλογα. Γιά νάναι γόνιμος ό χρόνος της δουλειάς της, καλό είναι πριν άπ' τό άνοιγμα του σχολείου νά έτοιμάξη ένα διάγραμμα εργασίας της χρονιάς, νά φροντίξη, όμως νά μή παραλαμβάνη τά ίδια γιά νά μήν πέφτη στή ρουτίνα και χάνει τη δροσιά της δημιουργιάς.

Καλό είναι νά διακρίνει τη διδακτική δουλειά έποχιακά αλλά νά μήν αφήνει ποτέ την εύκαιριακή άναζήτηση.

Τις καθημερινές δραστηριότητες ή Νηπιαγωγός πρέπει νά τις ρυθμίζει άνάλογα μέ τό πραγματικό ένδιαφέρον τών παιδιών. Νάχει δέ άπαραίτητα μιά ώρα ελεύθερης άπασχόλησης στή διάθεση του παιδιού και νά μήν ξεχνά την άναντικατάστατη αξία που έχει γιά τό νήπιο ή ελεύθερη κι' αυθόρμητη δραστηριότητα.

4ον) Πολύτιμο στοιχείο γιά την πραγματοποίηση του πάρα πάνω προγράμματος είναι τό Παίδαγωγικό ύλικό που πρέπει νά διαθέτει τό Νηπιαγωγείο. Νάναι άφθονο, σωστά διαλεγμένο, ικανό νά δώση χρήσιμους έρεθισμούς στό παιδί.

Νά μπορεί νά χρησιμοποιηθή και στις ελεύθερες και στις διευθυνόμενες δραστηριότητες του παιδιού.

Νάναι άνάλογο μέ τηνήλικία και τά ενδιαφέροντά του, (ώστε ν' ανταποκρίνεται στή σωματική και ψυχική του ενεργητικότητα).

Συγκεκριμένα τό Νηπιαγωγείο πρέπει νά διαθέτη, έποπτικό ύλικό όπως:

—Υλικά γιά σχέδιο, ζωγραφική και κάθε είδους χειροτεχνικές εργασίες.

—Μουσικά όργανα (κρουστά) γιά της άσκήσεις άκοής κι' έπειτα γιά πιο προχωρημένους συνδυασμούς όπως ή

παιδική ὀρχήστρα.

— Ὅργανα ρυθμικῆς Γυμναστικῆς.

— Βιβλιοθήκη μὲ διαλεγμένα εἰκονογραφημένα παραμύθια.

— Ὑλικὸ γιὰ βιοτικὰ παιχνίδια καθὼς καὶ ὕλικὸ γιὰ κηπουρικὲς ἀπασχολήσεις.

— Κουκλοθέατρο γιὰ νὰ παίζουν τὰ παιδιά καὶ ἡ Νηπιαγωγός.

— Τέλος παιδαγωγικὰ παιχνίδια ποὺ νὰ νὰ δίνουν τὴν εὐκαιρίαν γιὰ πειραματισμούς κι' ἀναζητήσεις, ποὺ τὸ παιδί νὰ φθάσῃ αὐθόμητα ἀπ' τὴν τυχαία κίνησιν στὴ διανοητικὴ ἱκανοποίηση.

5ον) Τὸ σοβαρώτερον ὅμως στοιχεῖο, ὁ ἀποφασιστικώτερος παράγοντας γιὰ τὴν καλὴ λειτουργίαν τοῦ Νηπιαγωγείου εἶναι ἡ Ἰδία ἡ Νηπιαγωγός.

Ἐπειδὴ ἡ ἀγωγή τῆς Νηπιακῆς ἡλικίας παρουσιάζει ἐντελῶς ἰδιαίτερα ψυχολογικὰ καὶ παιδαγωγικὰ προβλήματα ἡ Νηπιαγωγός πρέπει νὰ εἶναι εἰδικὰ ἐκπαιδευμένη καὶ νὰ συγκεντρῶνῃ προτερήματα κι' ἱκανότητες ἰδιαίτερες.

Γιὰ νὰ παρακολουθῇ συστηματικὰ τὰ νήπια τῆς πρέπει νὰ ξέρῃ παιδικὴ ψυχολογία, παιδαγωγικὴ, σχολικὴ ὑγιεινὴ, διδακτικὴ, ὀργάνωσιν Νηπιαγωγείου κ.λ.π. Νὰ ἀνανεώνεται στὶς τελευταῖες κατακτήσεις τῆς ἐπιστήμης.

Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας τῆς πρέπει νὰ ζυπνᾷ καὶ νὰ κεντρίζῃ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παιδιοῦ γιὰ ἀναζήτησιν καὶ δουλειά.

— Ἡ φωνὴ τῆς ὅταν μιλᾷ νὰναι ἡρεμὴ κι' ὅταν τραγουδᾷ σωστὴ μὲ μουσικὴ εὐαισθησία, ἐπὶ πλέον νὰ κατέχει τὴν τεχνικὴ ἑνὸς ὀργάνου (κυρίως φλάουτο) γιὰτὶ ἡ Μουσικὴ κατέχει ξεχωριστὴ θέσιν μέσα στὸ Νηπιαγωγεῖο.

— Οἱ γνώσεις τῆς πάνω στὴν Μουσικὴ, ρυθμικὴ Γυμναστικὴ, τὸ σχέδιον καὶ τὴν χειροτεχνία νὰναι ἱκανοποιητικὲς. Ἐτσι θὰ καλλιεργῇ τὸ παιδί αἰσθητικὰ καὶ

θὰ τὸ μύσῃ στὴν πλούσιαν λαϊκὴν μας Μοῦσαν (Ἑλληνικοὺς χορούς, τραγούδια, διακοσμητικὴ).

Μὲ ἐνθουσιασμό καὶ πνεῦμα ἐρευνητικὸ ν' ἀξιοποιῇ κάθε δυνατότητα τοῦ περιβάλλοντός τῆς καὶ ν' ἀνανεώνει συνεχῶς τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ παιδιοῦ καὶ τὰ δικά τῆς.

— Νὰ σέβεται τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ, καὶ νὰ μὴν τὰ ἰσοπεδῶναι.

— Μὲ τὴν ἀγάπην τῆς μὲ τὸ κύρος τῆς τὴν ἀνθρωπιά τῆς σ' ὅλες τῆς τίς ἐκδηλώσεις νὰναι ἕνα ζωντανὸ παράδειγμα γι' αὐτό.

— Νὰ μπορεῖ νὰ χειρίζεται διάφορα ψυχολογικὰ καὶ παιδαγωγικὰ προβλήματα γιὰ νὰ κἀν συγκεντρώσεις γονέων.

— Καλλιεργημένη, κοινωνικὴ, ἀφωσιωμένη στὸ ἔργον τῆς μὲ πνεῦμα συνεργασίας νὰ δημιουργῇ γύρω τῆς, αἰσιοδοξία, ζωὴ. Μ' ἐνα λόγο νὰ συνθέτῃ μιὰ π ρ ο σ ω π ι κ ὴ τ ῆ τ α ὀλοκληρωμένη μ' ἀκτινοβολία κι' εὐαισθησία εὐεργετικὴ. Ἐτσι θὰ ἐμπνέει τὸ συναίσθημα ἀσφάλειας καὶ στὸ παιδί ποὺ πρόκειται ν' ἀντικαταστήσῃ τὴ μητέρα του καὶ στὴν ἰδίαν τὴν μητέρα του ποὺ τῆς ἐμπιστεύεται, ὅτι πολυτιμώτερον ἔχει.

Αὐτὰ εἶναι τὰ θετικὰ στοιχεῖα ποὺ συνθέτουν τὸ σύνολον ἑνὸς καλοῦ Νηπιαγωγείου, ποὺ εἶναι τόσο ἀπαραίτητο στὴν ἐποχὴ μας.

Αὐτὰ συνθέτουν τὸ πρῶτον σχολικὸ περιβάλλον τοῦ παιδιοῦ, περιβάλλον γεμᾶτον οἰκογενειακὴν ζεστασίαν, ἀγάπην καὶ χαρὰ.

Ἐτσι τὸ παιδί ἀπὸ νήπιον θὰ καλλιεργηθῇ, θὰ μάθῃ νὰ προσαρμόζεται, θὰ μάθῃ νὰναι κοινωνικόν, θ' ἀεργάζεται ἐλεύθερον καὶ θὰ συνεργάζεται. Ἐτσι θὰ μπορέσῃ νὰ γίνῃ εὐτυχισμένο καὶ ἱκανὸ νὰ ξεπεράσῃ τὸν ἑαυτὸν γιὰ νὰ πλησιάσῃ τὸν τέλειον τύπον ἀνθρώπου.

ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΑΓΩΓΗ & ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

Υπό ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΠΟΛΙΤΗ

Δ/ντου 1ου Δημ. Σχολείου Μεταμορφώσεως

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος αντικρύζει το κοσμικό θαῦμα, για να μπορέσει να ζήσει και να κινηθεί, υποχρεώνεται να βάλει κάποια τάξη στα πράγματα. Να παρατηρήσει και να καταλάβει τί γίνεται πλάι του, να μάθει και να εξετάσει το πώς παρουσιάζεται κάθε πρόβλημα στην εποχή του, τί θέση έχει στη ζωή του, στη σκέψη του, στα συναισθήματά του και ποιά ευρύτερη σκοπιμότητα εξυπηρετεί. Παρά τις διάφορες όμως μεταβολές του περιβάλλοντος και τις επιδράσεις του πάνω στον άνθρωπο ή ακόμα και τη διάφορη διατύπωση σχετικά με το βαθύτερο πόθο, που είναι ένα δημιουργικό στοιχείο στον αγώνα για την καλύτερευση της ζωής, παρμένει αναντίρρητα σαν τέτοια δύναμη ή εσωτερική πνευματική δύναμη του ανθρώπου, ή δυναμική όρμη, που τον σπρώχνει στη δημιουργικότητα, στην έρευνα και πάνω απ' όλα στην πραγμάτωση του προορισμού του. "Αν λοιπόν μέσα στα ενδιαφέροντα του προβληματισμένου ερευνητού, δεν υπάρχει σά σκοπός ή αναζήτηση του πνεύματος τούτου, που γενικά πρέπει να διαποτίζει τη νάγωγή της εποχής του, ούτε επίγνωση της αξίας του έργου του έχει, ούτε είναι δυνατόν οι μορφωτικές του ενέργειες να είναι όρθες, γιατί χωρίς αμφιβολία είναι ένας έμπειροτέχνης, ένας ήμερομίσθιος εργάτης, μά ποτέ ένας παιδαγωγός.

Οποιος δέ σαν ερευνητής ενός θέματος, φρόνιμα και στοχαστικά περιορίζεται στο θέμα που εξετάζει, παράλληλα όμως δίνει και το δικό του πιστεύω, τις δικές του πεποιθήσεις, τη δική του πείρα, όχι μόνο τις σκέψεις του τις κάνει έλκυστικώτερες, γιατί τις θερμαίνει ή πίστη του, αλλά φανερώνει και τη δική του θέση μέσα στον κόσμο, μέσα στην κοινωνία και ακόμα καθορίζονται και οι σχέσεις του με όλα τα όντα της φύσεως και τα κοσμικά φαινόμενα, που αποτελούν ένα αρμονικό σύνολο με εσωτερική συνάφεια και με τα όποια είναι δεμένη

και η δική του ύπαρξη, ή εὐτυχία και ή δυστυχία, ή χαρά και ή λύπη του.

Η ανάγκη αυτή για τη γνώση δηλαδή του νοικοκυρεμένου κόσμου και της εσωτερικής πνευματικής όρμης, για δράση και δημιουργία, φανερώνεται σε κάθε βήμα του ανθρώπου, στις λειτουργίες της ζωής του, στη δουλειά του, στο παιχνίδι, στο ταξίδι, στη μάθηση, στην έπιστήμη του και παντού. Είναι δέ μια βιολογική ανάγκη από τις πιο έπιτακτικές, γιατί αυτή κάνει τον άνθρωπο να ξέρη που βρίσκεται και του χαρίζει τη σταθερή βάση για τις ενέργειές του. Είναι αλήθεια όμως πώς, από τα παλιά χρόνια ο άνθρωπος παρατήρησε, πώς η αλήθεια δέ βρίσκεται τόσο εύκολα, γιατί εκείνο που πήρε σήμερα για σωστό και αληθινό, δέν άργεί ν' αποδειχτεί πώς δέν είναι έτσι και φυσικά τότε υποχρεώνεται πάλι να ξαναψάξει, να ξαναδουλέψει, να τυραννιστεί, ν' αναθεωρήσει τις λύσεις που έδωσε στί προβλήματά του ή και να λύση κάποια καινούρια που του παρουσιάστηκαν. Με βάση γά ξεκίνημα, όλα αυτά.

Προχωρώντας κανείς στην εξέταση του παραπάνω θέματος κάτι προσφέρει, όταν υπάρχει ή γνώμη, ως κάποια σύγχυση γίνεται μερικές φορές μεταξύ σκοπού και μέσων.

Σκοπός στην άγωγή και στη διδασκαλία

Η Παιδαγωγική σαν έπιστήμη με άθροισμα όμοειδών γνώσεων, μέθοδον, ύποκειμενον έρεύνης, σκοπούς και προβλήματα, δέ μπορεί να μείνη μακριά από τη φιλοσοφία, που σαν κέντρο στη δική της έρευνα βάζει τη σκοπιμότητα της ζωής του ανθρώπου, τα συναισθήματά του, τους πόθους του και τα όνειρά του, κατορθώνει να δίνη το σκοπό της ύπαρξέως, να δίνη την πρακτική και σταθερή λύση του προβλήματος της τύχης του, όπως λέν και ένας σύγχρονος Γάλλος φιλόσοφος, ακόμα δέ και να

στρέφη τὸ βλέμμα τῆς διανοίας του, κατὰ τὸ μέλλον καὶ τοῦτο γιατί ὅποιο σάν ἔργο ἢ πράξη δὲν εἶναι προσανατολισμένο κατὰ τὸ μέλλον, κατὰ τὸ αἰώνιο, χωρίς τυποποίηση ὅμως, πού εἶναι ἐχθρὸς τῆς δημιουργικότητος, εἶναι καταδικασμένο στὴν ἐφημερότητα, ἀφοῦ θὰ στέκεται στὸ φανταχτερό βῆμα τοῦ παρόντος, χωρίς βέβαια καὶ τοῦτο νὰ καταλήγῃ στὴν πλήρη ἀρνήσή του, γιὰ χάρη τοῦ μέλλοντος ἢ ἀπὸ προσκόλληση στὸ παρελθόν, ἀφοῦ καὶ τὸ παρὸν τὸ ἐπιβάλλουν ὅλα καὶ εἶναι ἡ ἀσφαλιστικὴ δικλείδα ἀνάμεσα στὸ παρελθόν καὶ τὸ μέλλον, γιατί πολὺ φυσικὰ μπορεῖ μιὰ ἔμπνευση λ.χ. τῆς στιγμῆς, πού δὲν εἶναι παρὰ ἓνα συνειδητὸ ἢ ἀσυνειδητὸ ψυχροπνευματικὸ δημιούργημα παρελθοντικῆς μορφῆς, νὰ γίνῃ μέλλον, νὰ γίνῃ αἰωνιότητα. Ἡ διαχείριση ὅμως τοῦ παρόντος, ὅπως λέει ὁ Ἀντρέ Μωρουά, εἶναι ἀνεπαρκής, χωρίς τὴν πρόβλεψη γιὰ τὸ μέλλον. Μὰ καὶ κανένας δὲ μπορεῖ ν' ἀρνηθῇ τὸν κόσμον τοῦ παρόντος, γιὰ χάρη τοῦ παρελθόντος, γιατί τότε, πῶς μπορεῖ νὰ ἐλπίζῃ στὴν ἐξάλειψη τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, πού δὲν κατάρφερε νὰ ἐξάλειψῃ τὸ παρελθόν; Ἐδῶ ἔρχεται ὁ ρόλος τῆς ἀγωγῆς μετὰ τὴν προοπτικὴ πάντα στάση τῆς καὶ ὅχι τῆς ἀναδρομικῆς. Σύμφωνα μ' ὅλα αὐτά, εἶναι γεγονὸς πῶς ἡ Παιδαγωγικὴ, εἶναι πραγματικὰ ἡ φιλοσοφία τῆς ἀγωγῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς πηγάζει χωρίς ἄλλο καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς, τὸ πρόβλημα γίνεται πῶς σοβαρό, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς εἶναι πάντα ἐκεῖνος πού καθορίζει ὅχι μόνον τὰ μέσα καὶ τὴν πορεία ἐργασίας, ἀλλὰ δίνει καὶ τὴν κατεύθυνση γιὰ τὴν πετυχημένη, ἐννοια, ἰσχυρὴ καὶ ἀρμονικὴ ἐπίδραση στὸν παιδᾶγωγούμενον. Ἡ γνώση λοιπὸν τοῦ σκοποῦ καὶ ἡ προδιαγραφὴ του, δίνει σταθερότητα καὶ ἀσφάλεια στὴν πραγμάτωσή του, βοηθᾷ στὸ ν' ἀποφευχθῇ ἡ χρῆση ἀντιμαχομένων ἢ προχείρων μέσων καὶ δίνει μετὰ ἀσφάλεια τὸ χρόνο τῆς χρησιμοποίησώς αὐτῶν ὥστε, ὅτε ἡ ἐπίδραση νὰ ταλαντεύεται, μὰ ὅτε καὶ νὰ γίνεται «ἔρμαιο» τῆς τύχης καὶ τῆς προχειρότητος.

Ὑστερα ἀπ' τὴ γενικὴ αὐτὴ ἐξέταση τοῦ σκοποῦ, ἐπιβάλλεται μιὰ πῶς εἰδική. Ὅταν σὲ κάθε μας ἐνέργεια, σὲ κάθε μας πράξη, σὲ κάθε μικρὸ ἢ μεγάλον πρόβλημα, προκαταβολικὰ ξεκαθαρίζουμε τὸ γιατί, σὲ τί δηλαδὴ ἀποβλέπουμε, δὲ βάζουμε παρὰ τὸ σκοπὸ. Βασικὴ λοιπὸν προϋπόθεση τῆς ζωῆς μας, τῆς δράσεως, τῆς δημιουργίας, τῆς μαθήσεως εἶναι ὁ σκοπός. Ὁ σκοπὸς στὴν

ἀγωγή πού ἔχει μεγάλη σχέση μετὰ τὴν μάθησιν καὶ στὴ διδασκαλία, διακρίνεται σὲ προσεχῆ καὶ ἀπότερο, καθορίζεται δὲ στὴ μάθησιν, πότε ἀπ' τοὺς μαθητὰς, πότε ἀπ' τὸ δάσκαλον, πότε ἀπ' τὸ Ε.Α.Π., πότε ἀπ' τὸ διδακτικὸ ἐγχειρίδιο καὶ πότε τέλος ἀπ' αὐτὰ πού διδάχτηκαν, πάντα ὅμως εἶναι βέβαιον, πῶς, ὅτε τὴν ἴδια ἀνάγκη τῶν μαθητῶν ἐξυπηρετεῖ, ὅτε στὸν ἴδιον βαθμὸ δλοῦν, γιατί ὑπάρχουν οἱ ἀτομικὲς διαφορὲς τῶν μαθητῶν.

Ὁ σκοπὸς μέχρι τὸ Α' ἢ Β' ποσοστὸ εἶναι παρωθητικὴ δύναμη. Εἶναι ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ἓνα πρόβλημα γιὰ λύση, ἢ μιὰ πρόταση πού πρέπει ν' ἀποδειχθῇ, γιὰ τὸν ἐπιστήμονα ἐρευνητῇ. Εἶναι συνηθέστερα τὸ δεύτερον στάδιο στὴ προσπάθεια γιὰ μάθησιν. Ὁ καθορισμὸς τοῦ σκοποῦ συγκεντρώνει ὅλο «τὸ εἶναι» ἐκείνου πού μαθαίνει, ὥστε στὴ γνήσια μάθησιν νὰ προηγηθῇ ἡ παρώθηση καὶ ν' ἀκολουθῇ ὁ σκοπός. Γενικὰ ὅμως, δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ ποῦμε ποῖο προηγείται, γιατί τότε προηγείται τὸ ἓνα, πότε τὸ ἄλλο καὶ πότε συνδυάζονται καὶ τὰ δύο μετὰ τέτοιον τρόπο, πού νὰ συμβαδίζουν. Γιὰ τὴν ἐπίτευξη κάθε σκοποῦ, φυσικὰ ἀπ' τὸ ἄτομον, ἀπ' τὸ μαθητῇ, θ' ἀντιμετωπισθοῦν καὶ δυσχερεῖς, ἐμπόδια, πού ἄλλες φορὲς εἶναι ἐξωτερικὰ καὶ ἄλλες ἐσωτερικὰ. Ἐδῶ ἐνδιαφέρουν τὰ ἐσωτερικὰ ἐμπόδια, πού εἶναι ἡ παιδαγωγικὰ ἢ ψυχολογικὰ. Καὶ ἂν μὲν εἶναι παιδαγωγικὰ, δηλαδὴ ἔλλειψη πείρας, ἀτέλειες γνώσεων, κακὴ φοίτηση, περιβάλλον κ.λ.π. ἡ μάθησιν δὲ σταματᾷ, ὅτε ἐμποδίζεται. Ἄν δὲ εἶναι ψυχολογικὰ, δηλαδὴ ψυχικὲς ἀνωμαλίες, ἰδιοσφία, ἡλιθιότητα, χαμηλὴ νοημοσύνη, ἔλλειψη ὀριμότητος στὴ ρύθμιση τῶν κινήσεων, γιὰ τὴν ἐκτέλεση διαφόρων ἐνεργειῶν, ἡ μάθησιν προχωρεῖ ἀνώμαλα ἢ καὶ σταματᾷ. Μετὰ τὴν ἐπίδραση δὲ πολλὰς φορὲς τῆς δυσθυμίας πού γεννιέται, τὸ παιδί διώχνεται σὲ ἄλλο σκοπὸ ἢ ἐμποδίζεται κυριολεκτικὰ ἡ μάθησιν του. Γι' αὐτὸ βέβαιον, πρέπει καὶ νὰ ἀποφεύγονται τὰ προβλήματα οἱ ἐργασίες γενικὰ, πού ξεπερνοῦν τὴς ἐμφυτεῖς ἢ ἐπίκτητες ἱκανότητες τῶν παιδιῶν, μόνον καὶ μόνον γιατί γεννιέται κάποια μειονεξία, κάποια ἀγωγία, πού ἀναγκάζουν τὸ παιδί νὰ λοξοδρομήσῃ καὶ ἀπ' τὴ μάθησιν καὶ ἀπ' τὴ διαγωγή του.

Συμβαίνει ὅμως σὲ πολλὰς προσπάθειες γιὰ μάθησιν, τὸ παιδί ν' ἀντιδρᾷ στὴν τύχη, ὅσο νὰ βρῇ τὸ σωστὸ δρόμον γιὰ τὴ λύση τοῦ προβλήματος. Ὅσο ὅμως καὶ νὰ εἶναι τυχαῖες οἱ ἀντιδράσεις

αυτές, διαφέρουν από τις αντιδράσεις των ζώων, γιατί πάντοτε κατευθύνονται από κάποια σκέψη.

Πρέπει τελικά να ειπωθεί και το πώς, ή λύση των προβλημάτων ή το παραμέρισμα των δυσκολιών και των εμποδίων, αν δεν είναι ψυχολογικά, δεν πετυχαίνεται μία μόνο προσπάθεια, αλλά με σταδιακές επαναλήψεις. Για την επίτευξη του σκοπού στη μάθηση, υπάρχουν μερικές αρχές, που δεν πρέπει να παραβλέπονται, όπως λέει και ο κ. Μελανίτης στο βιβλίο του ή Μάθηση.

Πρώτη βασική αρχή είναι, το να γνωρίζει πρώτος ο δάσκαλος καλά-καλά τον επιδιωκόμενο σκοπό, για να έχει έτσι σταθερή πορεία πλεύσεως.

Δεύτερη αρχή είναι, ή επιδίωξη γι' απόκτηση όχι ξηρών καθαρά γνώσεων ή κάποιας πείρας, αλλά με τις γνώσεις, σαν μέσον, να κατορθωθεί ή βελτίωση των πνευματικών ιδιοτήτων ή γνωρισμάτων του παιδιού, όπως διαφερόντων, συγκινήσεων, επιθυμιών, σκέψεων, κρίσεων, διαθέσεων, προσαρμογής κ.λ.π. ώστε να φθάσουν τελικά στην πνευματική του αυτοτέλεια.

Τρίτη αρχή είναι, το πώς ή μάθηση με όποιο τρόπο και να συντελεστεί, να γίνεται όσο είναι δυνατό άτομικό πρόβλημα του παιδιού, χωρίς παράλληλα να παραμερίζεται και ή ομαδική μορφή, αφού στο έγώ το παιδί πρέπει να φθάσει χωρίς άλλο απ' το δρόμο του έμεις.

Τετάρτη αρχή είναι, το πώς ποτέ κεφάλαια ή ενότητες δεν πρέπει να δίνονται αποχωρισμένα από το όλο που ανήκουν, γιατί αυτό και αφύσικο είναι και πολύ λίγο βοηθάει στην επίτευξη του σκοπού.

Πέμπτη αρχή είναι, το πώς επιβάλλεται ή εξήγηση στα παιδιά του σκοπού που επιδιώκει κάθε μάθημα, ώστε ή μάθηση να ξεκινά απ' τον έσωτερικό κόσμο των παιδιών και ν' αποβλέπει σε κάποια έσωτερική τους πάλι ικανοποίηση.

Έκτη αρχή είναι, ή Κοινωνικοποίηση της μαθήσεως, για την αβίαστη αλληλοπαράωση, αλληλεπίδραση, συνεργασία, αутενέργεια, αλληλοπαρακολούθηση, ενθάρρυνση των δειλών και την ικανοποίηση της φυσικής κοινωνικότητας.

Έβδομη αρχή είναι, ή αρχή της οργανώσεως και ταξινομήσεως της ύλης ώστε και συμπλήρωση της μαθήσεως να γίνεται και καλύτερη διατήρηση των μαθημένων.

Όγδοη αρχή είναι, ή ανακωινωση των αποτελεσμάτων της προσπα-

θείας των παιδιών, σε διάφορα χρονικά διαστήματα, με σύγκριση πάντοτε όχι γενική με όλους ή άτομική με ωρισμένους, αλλά με τον ίδιο από προηγούμενα και μέχρι την ήμερα της ανακοινώσεως της προόδου και

Ένατη αρχή είναι, ή δικαία κρίση του δασκάλου σχετικά με την πρόοδο των μαθητών, που βοηθάει και το μαθητή και το δάσκαλο στο να γνωρίσει αν αυτά που εφαρμόζει είναι αποδοτικά ή όχι.

Υπάρχουν όμως διχογνωμίες τόσο σχετικά με το σκοπό της αγωγής, γιατί προβάλλονται διάφορα ιδεώδη στα οποία υποστηρίζουν πώς πρέπει να αποβλέπει ή αγωγή, για να είναι σωστή και σύγχρονη, όσο και σχετικά με το σκοπό της διδασκαλίας, αφού άλλοι βάζουν υλικό διδακτικό, άλλοι μορφολογικό, άλλοι Έρβαρτιανό και άλλοι, άλλους επιστημονικούς και ψυχολογικούς σκοπούς. Επειδή όμως, όπως ειπώθηκε παρά πάνω, σκοπός της εργασίας αυτής είναι να ξεδιαλύνει τη σύγχυση που γίνεται, κατά τη γνώμη του γράφοντος, μεταξύ σκοπού και μέσων δεν επεκτείνεται σε ευρύτερη εξέταση όλων αυτών.

Βέβαια όσο για το σκοπό της αγωγής, δεν μπορεί να δημιουργηθεί καμιά σύγχυση, γιατί και ένας είναι και ξεκαθαρισμένος απ' την Πολιτεία, που έχει και την εθύνη, για τη σωστή και Έθνική αγωγή των νέων.

Για το σκοπό της διδασκαλίας, όμως, όπως δε χωρεί αμφιβολία, πώς κύριο έργο της είναι ή παροχή πλουσίων και πολυμερών γνώσεων, έτσι δε χωρεί πάλι αμφιβολία πώς πρέπει να παρέχει γνώσεις, όχι για να γίνονται αυτοσκοπός και μάλιστα σε βαθμό, που σαν κύριο έργο του σχολείου, του σχολείου αγωγής, να θεωρηθεί ή αύξηση μόνο των γνώσεων, σε βαθμό που οι γονείς να κρίνουν την αξία τούτου και του δασκάλου απ' το πόσα έμαθαν τα παιδιά τους, ή Πολιτεία με τους νομίμους εκπροσώπους της να μετράει πάλι την αξία των μαθητών και του δασκάλου από τον όγκο των γνώσεων που κατέχουν οι μαθηταί, ο δε δάσκαλος ν' αγωνίζεται σαν πνευματικός οδοστρωτήρας να πετύχει την πνευματική Ισοπέδωση όλων των μαθητών, παρά τα παραγγέλματα της ατομικής Ψυχολογίας.

Είναι γεγονός βέβαια, πώς καμιά περιφρόνηση για τις γνώσεις δεν είναι ούτε έπιτρεπτή, ούτε νοητή, γιατί χωρίς γνώσεις, μέσον όμως, δε μπορούμε να φθάσουμε στο σκοπό μας, αλλά και καμιά θεοποίηση, καμιά υπερβολή

στην εκτίμηση της αξίας τους, πού να τις μεταβάλει σε σκοπό δεν είναι επίσης επιτρεπτή και περισσότερο σήμερα πού τα πράγματα σχετικά με την αξία των γνώσεων είναι πέρα για πέρα ξεκαθαρισμένα, ή δε αγωγή δεν επιδιώκει την αύξηση των γνώσεων μόνο, αλλά τη διάπλαση των παιδιών σύμφωνα με ώριμους σκοπούς, πρόγραμμα, αρχές και μέσα, χωρίς ποτέ να ξεφεύγει απ' την τριπλή επιδίωξη να δώσει στον παιδαγωγούμενο, μιὰ φυσική υγεία, μιὰ όρθα προσανατολισμένη κρίση και ένα σύστημα όρθών συνθηκών, τελικά δε να οδηγήσει τó παιδί στην πνευματική του αυτόνομια, πού θα τó κάνει ικανό να γνωρίζει τον έαυτό του και να τó αποδεσμεύει, τόσο απ' τη σωματική του επίδραση, όσο και απ' τη βλαβερή κοινωνική, πού πολλές φορές τó ψέμα τó θεωρεί εύγένεια, την κακία συνήθεια, την άσχημία κάτι πού τó κάνουν όλοι και τó μίσος άμυλλα.

Παιδαγωγώ, δε σημαίνει πώς επιδιώκω μιὰ άμεση αποδοτικότητα, ούτε την πραγμάτωση όλων των αξιών του τωρινού πολιτισμού, αλλά των αξιών αυτών μόνο πού απλώνονται πέρα και πάνω από κάθε πολιτισμό, άφου οι πολιτισμοί μεταβάλλονται από τήμις περίοδο στην άλλη τόσο, ώστε να τους χωρίζει μερικές φορές σ' ώριμένα σημεία άβυσσος ολόκληρη.

Τα μέσα στην άγωγή και στη διδασκαλία

*Αν όμως πρέπει να υπάρχει αυστηρά καθορισμένος και σταθερός σκοπός, είναι αναγκαίο να υπάρχουν και τα κατάλληλα και άπαρκή μέσα για την πραγμάτωσή του.

Ξεκινώντας από τó βέβαιο γεγονός, πώς τó παιδί δεν είναι, ούτε κάτι άψυχο και άμετάβλητο, ούτε πάλι τó άγραφο χαρτί πάνω στο όποιο μπορεί να γραφτεί αυτό πού θέλουμε, αλλά ένα γίγνεσθαι, φτάνουμε, μετά απ' τόν καθορισμό του σκοπού, στην αξία και τη σημασία των μέσων, με βάση τις συνεχείς μεταμορφώσεις του παιδιού, τις άτομικές, φυσιολογικές και ψυχικές, πού δεν κάνουν όμως τó παιδί να πάψει να είναι μιὰ ολοκληρωμένη όντότητα, στο κάθε στάδιο. Ή γνώση των μέσων και ή ταιριασμένη χρησιμοποίηση είναι αναγκαίο για τó δάσκαλο, πού είναι ό μοναδικός εργάτης του σχολείου άγωγής, γιατί αν δεν γνωρίζει όλα αυτά, πράγμα άπίθανο, ή δεν τά λαβαίνει ύπ' όψη του κάθε στιγμή, τότε, ούτε καλή έκλογή μπορεί να κάνει, ούτε χρησιμοποίηση σωστή, για

να υποβοηθή, να προάγει και να συμπληρώσει τη φυσική εξέλιξη του παιδιού.

Τα μέσα αυτά, από Παιδαγωγική άποψη χωρίζονται σε δυό ομάδες. Μιὰ ομάδα αποτελούν όλα εκείνα με τὰ όποια άσκούμε άμεση επίδραση στον παιδαγωγούμενο, όπως λ.χ. ή προσωπικότης του δασκάλου, τó παράδειγμα κ. λ.π. και ό κλάδος αυτός της παιδαγωγικής λέγεται και οδηγητική (Έξαρχόπουλος), την άλλη δε ομάδα αποτελούν εκείνα τα μέσα, με τὰ όποια επιδρούμε έμμέσως. Απ' τὰ δεύτερα ό άειμνηστος Έξαρχόπουλος ξεχωρίζει τη διδασκαλία, πού πετυχαίνει την επίδρασή της και άμεσα με την προσωπικότητά του δασκάλου και έμμεσα με τó χρησιμοποιούμενο μορφωτικό υλικό.

Τα μέσα λοιπόν στην άγωγή και τη διδασκαλία, είτε γενικά, είτε ειδικά είναι, χωρίζονται σε άμεσα και έμμεσα.

Γενικά παιδαγωγικά μέσα, για άμεση επίδραση είναι: Ή προσωπικότητα και τó παράδειγμα του δασκάλου, ή υποβολή, οι άμοιβές και οι ποινές με έτρο πάντα, ό έθισμός, ή μέμηση, οι μαθητικές κοινότητες, ή κοινή εργασία, τó ραδιόφωνο, ή τηλεόραση, τó περιοδικό, τó παιδικό θέατρο, ό κινηματογράφος, τó μαγνητόφωνο.

Γενικά παιδαγωγικά μέσα, για έμμεση επίδραση είναι: Τó τέλειο και συγχρονισμένο διδακτήριο (θέση, έπάρκεια, αίθουσες, βοηθητικοί χώροι, φωτισμός, θέρμανση, προσωπικόν, έξοπλισμός με σύγχρονα και άρκετά μέσα, ή συνεργασία σχολείου και οικογενείας, ή εύρυθμη λειτουργία του σχολείου, οι έορταστικές και άλλες έκδηλώσεις, ή όργάνωση σχολικής ζωής (έλεύθερες ώρες, άνάγνωση βιβλίων, αυτοδιοίκηση, Ε.Ε. Σ.Ν., χειροτεχνικές εργασίες, όμιλίες, άνακοινώσεις, έκδρομές, περίπατοι, επισκέψεις, σχολικό περιοδικό, μαθητική βιβλιοθήκη, έξωδιδασκτική μουσική σάν ώδική ή ένόργανη, τὰ μαθητικά συσσίτια, οι εργασίες στο σπίτι.

Δε χωρεί άμφιβολία, πώς πολλά απ' αυτά μπορούν ν' άσκήσουν και άμεση επίδραση, γι' αυτό και ό χωρισμός δεν έχει άπόλυτη αξία.

Ειδικά Παιδαγωγικά μέσα, για άμεση επίδραση είναι: Ή προσωπικότητα του δασκάλου, τó παράδειγμα, ή υποβολή, ή άμεση άσκηση, ή πράξη και ή δημιουργία, ό έθισμός σε χρήσιμες συνήθειες, ή φιλοτιμία, ή έξατομικευμένη εργασία, ή συνεργασία, ή ζωντανή μάθηση,

ή εμπρακτική άσκηση για άρετή, ή σωματική άσκηση, τὸ παιγνίδι, ή έλευθερία και ή πρωτοβουλία, ή αὐτενέργεια, ή μίμηση ή έποπτεία, ή κριτική σάν κρίση, σύγκριση, συσχέτιση, αὐτοκριτική, με λογική χρήση γιατί είναι δίκοπο μαχαίρι ή παρώθηση, τὰ ύπουργήματα με έναλλαγή, ή ίκανοποίηση, ό ένθουσιασμός, ή πίστη, ή αγάπη, ή άμφιβολία όχι σάν άρνηση, ή χαρά, ή έλπίς, ή Ε. Σ. Διδασκαλία, ή όρθή έκλογή και διάταξη τής ύλης, ή όρθή παιδαγωγική και διδακτική μέθοδος, ή συστοιχία ύλης και έπιπέδου μαθητῶν, ή χρήση του φυσικοῦ διαφέροντος, ή όρμη για μάθηση, ή περιέργεια σάν τὸ φυτίλι τής μαθήσεως, ό έντεχνος έρεθισμός, ή πρόκληση και οι σιωπηρές εργασίες, άφοῦ ό άνθρωπος για τὸν άρχαίο Έλληνα φιλόσοφο, από τούς ανθρώπους μαθαίνει νά μιλά, από τούς θεούς δέ νά σωπαίνει.

Εϊδικά παιδαγωγικά μέσα, για έμμεση επίδραση είναι: Η διδασκαλία, ή εξέταση τῶν πραγμάτων στη φυσική τους θέση, ή διδασκαλία στην ύπαιθρο, ό σχολικός κήπος, τὰ προσκομιζόμενα στο σχολείο μέσα, αντικείμενα διάφορα, συλλογές διάφορες, άποτυπώματα, προπλάσματα, εϊκόνες χάρτες, ίχνογραφήματα, πειράματα, κατασκευάσματα με διάφορες ύλες, μετρήσεις, άναπαραστάσεις και βιβλία.

Και άπ' τὰ εϊδικά αὐτά μέσα, δέ χωρεϊ άμφιβολία, πῶς μερικά μπορούν ν' άσκήσουν και τὰ δυό εϊδη επίδράσεως και ό χωρισμός πάλι δέν είναι άπόλυτος, αλλά προσπάθεια, για νά δειχτῇ πῶς όλα είναι μέσα μόνο και δέν μπορεί ποτέ νά γίνουν σκοπός τής άγωγής και τής όλης εργασίας του δασκάλου.

Κοντά όμως στην άπλή παράθεση όλων αὐτῶν τῶν μέσων, δέ θά ήτανε άσκοπη και μιὰ δεύτερη επισήμανση μερικῶν άπ' αὐτά, πού για τήν άγωγή και τὸ έργο του δασκάλου είναι μέσα δραστικά και άφάνταστα άποδοτικά.

Σάν τέτοια μπορεί νά ξεχωρίση κανείς τήν αγάπη, πού είναι ή μεγαλύτερη ψυχοπνευματική αξία, σάν Πεσταλότσιος δέ αγάπη μαζί με τὸ ωραίο σίγουρα οδηγού στο συναίσθημα του θείου. Τὸ παράδειγμα, πού σύμφωνα με τὰ λόγια του σοφοῦ παιδαγωγού, έπιδρά περισσότερο, βαθύτερα και μονιμότερα στην παιδική ψυχή, από κάθε άλλο. Η προσοχή πού σάν παιδί του διαφέροντος, είναι βασικό μέσο στα χέρια του δασκάλου. Η περιέργεια σάν «ένανυσμα» τής μαθήσεως, πολλά μπορεί νά δώση, με κατάλληλη έκμετάλλευση. Ο έθισμός

με τις συνήθειες πού δημιουργεί, δημιουργεί τις βασιλισσες τής ζωής. Η πειθαρχία και μάλιστα ή έσωτερική γίνεται τὸ φρένο τής ζωής. Η άρετή από τὸ ρήμα άραρίσκω παραγομένη σημαίνει προσαρμογή και μόνιμη διάθεση για άγαθοπραξία. Η μίμηση σάν έπίκτητη ιδιότητα για τὸν Πιαζέ και όχι ένστικτη είναι μιὰ τεράστια άφομοιωτική ενεργητικότητα, πού μπορεί νά δώση παρά πολλά με κατάλληλη έκμετάλλευση, για νά μη καταντήση μειονέκτημα. Ο πόθος σάν δημιουργική τάση, οδηγμένη πάντοτε από τὸ νοῦ, καταλήγει στην άρνηση, πού κλείνει τήν πόρτα τής δημιουργίας. Η άμυλλα, όχι όμως με τή μορφή του άνταγωνισμοῦ, τής αντίζηλείας και του έγωϊσμοῦ, αλλά με τήν αὐτοσύγκριση, προάγει. Τὸ θάρρος σάν εϊλικρίνεια τής βουλήσεως και ή εϊλικρίνεια σάν θάρρος τής νοημοσύνης, είναι μέσα, πού με τήν ανάλογη και κατάλληλη για κάθε παιδί έκμετάλλευση, φέρουν άγαθὰ άποτελέσματα.

Η προσπάθεια τούτη δέν έχει σάν σκοπό της νά προσφέρη κάτι τὸ άγνωστο, άφοῦ όλα αὐτά είναι γνωστά, μά νά προσφέρη αὐτὸ πού εϊπώθηκε πιό πάνω, γιατί διαπράττεται μεγάλο σφάλμα άπ' αὐτόν, πού θεληματικά ή άθελα, από προσωπική τοποθέτηση από πιστεύω, από άγνοια ή τέλος από κακή αντίληψη τῶν πραγμάτων, γίνεται πρόξενος κακοῦ στον ίδιο ή στους άλλους, πολὺ δέ περισσότερο αν αὐτὸ είναι δάσκαλος και φυσικά έπηρεασμένος άπ' τὸ διδακτικό ὕλισμό. λ.χ. παίρνει για σκοπὸ τής άγωγής και τής διδασκαλίας τις γνώσεις, όμως, πολὺ δικαιολογημένα, κάτω άπ' τὸ διδακτικό ὕλισμό πού μαστίζει ακόμα τὸ σχολείο και τὸ δάσκαλο σάν έκτελεστικό όργανο.

Βέβαια ένας από τούς σκοπούς τής διδασκαλίας ὅπως εϊπώθηκε είναι και ό πλουτισμός τῶν μαθητῶν με πλούσιες και πολυμερεϊς γνώσεις, μά όχι με γνώσεις για νά γνωρίζουν μόνο. "Οχι με γνώσεις πού θά μείνουν ξηρές και άγονες για ν' άχρηστευτοῦν αὔριο. "Οχι με γνώσεις σκοπὸ τής διδασκαλίας και τής άγωγής, αλλά με γνώσεις ταξινομημένες, πού κυριαρχημένες και έλεγχομενες πάντα θά οδηγούν άμεσα στη λύση τῶν προβλημάτων τής ζωής του παιδιοῦ. Γνώσεις πού θά καλλιεργήσουν με τή δράση και τή δημιουργία, με τή χαρά και τήν αγάπη, τὸ νοῦ και τήν καρδιά και θά φέρουν τὸ παιδί φυσικά και άβίαστα κοντά στο Θεό και τὸν άνθρωπο. Γνώσεις τέλος, πού θά κάνουν τὸν άνθρωπο νά γνωρίζη πολλά, για νά

καταλαβαίνει, νά δρᾷ, νά χαίρεται, ν' αγαπά, ν' ανήκη στον ἑαυτό του καί στο σύνολο, γενικά δέ νά εἶναι ἕνας ὁλοκληρωμένος ἄνθρωπος μέ πνευματική αὐτοτέλεια, γιατί σήμερα ζοῦμε σέ ἐποχή πού οἱ πλάνες καί οἱ κατηλιεῖς τῶν ἰδεῶν, ἔχουν περάσει κάθε λογικό ὄριο, ἡ δέ σύγχυση ἐννοιῶν καί ἀξιῶν παρουσιάζει καί αὕτη μεγαλύτερη ἠθική ἀστάθεια ἀπ' τὸ θεμιτό. Ζοῦμε σέ ἐποχή πού τὸ ἀλάθητο καί τὸ «ἄλλοθι» γέμισε τὸν κόσμο, ὁ δέ σύγχρονος, ὁ πολιτισμένος ἄνθρωπος, δέν θυσιάζεται πιά γιὰ ἰδέες, παρά θυσιάζει τίς ἰδέες στον ἑαυτό του, γιατί εἶναι σκλάβος τῆς ὕλης καί τῶν ὕλικῶν ἀπολαύσεων καί τῆς «ντόλτσε βίτα», ὅπως λέγεται. Νά γιατί τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς πρέπει νά εἶναι σταθερά προσανατολισμένο ἀπὸ σκοπὸ καί μέσα, νά γιατί καμμιά περιφρόνηση ἢ ἀρνηση τῆς ἀξίας τῶν γνώσεων δέν εἶναι ἐπιτρεπτή, ὅπως καί καμμιά θεοποίηση ἢ δουλική λατρεία δέν συγχωρεῖται σήμερα καί μάλιστα μέχρι τὸ σημεῖο πού νά γίνονται σκοπός, ἀφοῦ ἡ ἀνθρωπότητα εἶναι ἀρκετὰ πλουτισμένη ἀπὸ γνώσεις, ὥστερεῖ ὅμως τρομακτικά σέ ἀνθρωπιά.

Βοηθημένος λοιπὸν βασικά 1) ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή στὴ φιλοσοφία τοῦ κ. Θεοδώριδου. 2) Ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ κ. Μετανίτη ἢ Μάθησις. 3) Ἀπὸ τὰ βιβλία τοῦ Ἐξαρχοπούλου εἰσαγωγή εἰς τὴν Παιδα-

γωγική, Γενική καί Εἰδική διδακτική, Ψυχολογία παιδός καί 4) ἀπὸ δημοσιευμένες ἐργασίες του ὅπως καί ἀπὸ διάφορα ἄρθρα, ὁμιλίες καί δημοσιεύσεις, φθάνει ὁ γράφων καί στοὺς συμπεράσματα τῆς προσπάθειάς του, πῶς, ἂν ἡ ἀγωγή καί ἡ διδασκαλία δέν λοξοδρομήσουν στὴν προσπάθειά τους, θὰ διαπλάσουν σίγουρα ὅπως εἰπώθηκε ὁλοκληρωμένους ἄνθρωπους μέ πνευματική αὐτοτέλεια, καλοὺς πολίτες ὠφέλιμους στοὺς Κράτος καί στοὺς Ἕθνος, καλοὺς Χριστιανοὺς καί οἰκογενειάρχες καί ὄχι καλοὺς τεχνίτες, εἰδικευμένους χωρὶς πρακτικὴ κοινωνικὴ ἀπόδοση, ἐξωστρεφεῖς πολυλογάδες ἢ εἰδικευμένους ὁπαδοὺς τοῦ ὠφελισμοῦ, ὁ αὐριανὸς δέ κόσμος, δέ θὰ μένῃ ἀφημένος νά βαδίζει σέ σφαλερές, ἀμορφες, συγκεχυμένες καί τυχαῖες καταστάσεις καί πιστεύω, οὔτε θὰ ἀφήνεται νά σκέπτεται νά ζῇ καί νά αἰσθάνεται σύμφωνα μέ τοὺς διάφορους γνωστοὺς ἢ ἀγνωστοὺς σφιγμοὺς κάποιας νοσηρῆς κοινωνίας καί νά γίνεται κοινωνικὸ ἐποχιακὸ φερέφωνο, παρά μέ τὴ σωστὴ ἀγωγή καί τὸν πραγματικὸ πολιτισμὸ, πού εἶναι ὁ ἀντίποδας ὅλων καί ἡ ἀρνηση τοῦ τυχαίου καί τοῦ τυπικοῦ, θὰ βαδίζει στοὺς σωστοὺς δρόμους, στοὺς δρόμους τῆς δημιουργίας πού δημιουργώντας συνέχεια θὰ δημιουργῇται.

~~ΣΤΕΦΑΝΟΣ~~

Η Γ Λ Ω Σ Σ Α

ΟΡΙΣΜΟΣ - ΣΗΜΑΣΙΑ - ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Υπό ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Α. ΑΥΓΕΡΗ

Μετεκπ/ντος διδασκέλου

Δέν πρόκειται ἐδῶ ν' ἀναλύσουμε τὸ μεγάλο λεπτὸ, πολὺπλοκο καὶ τόσο σπουδαῖο θέμα τῆς γλώσσας μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολήθηκαν κατὰ καιροὺς μεγάλοι ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ ξεσκαλίσουμε καὶ νὰ θίξουμε σὲ λίγες γραμμὲς ὅ,τι συνάπτεται μὲ τὸ δασκαλικὸ μας ἔργο καὶ ἀίρεσα μᾶς ἐνδιαφέρει. Θὰ ποῦμε τίς σκέψεις μας — καὶ θὰ δανειστοῦμε καὶ ξένες βέβαια — γιὰ τὴ σημασία τῆς γλώσσας καὶ τὴν καλλιέργειά της στὸ σχολεῖο, τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, ἀφοῦ τὸ ὅλο οἰκοδόμημα ποὺ στεριώνουμε ἐμεῖς οἱ δάσκαλοι, θεμέλιο καὶ σκελετὸ ἔχει τὴ γλώσσα.

Ι. Ὁ ρ ι σ μ ό ς: Μιά καὶ ὁ λόγος γιὰ τὴ γλώσσα καλὰ θάνα νὰ δώσουμε καὶ τὸν ὅρισμό της: τί εἶναι δηλαδὴ γλώσσα.

Ὁ καθένας μπορεῖ νὰ δώσῃ αὐτὸν τὸν ἀπλὸ ὅρισμό: Γλώσσα εἶναι τὸ μέσο μὲ τὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος συνεννοεῖται μὲ τοὺς συνανθρώπους του. Μέσα ὅμως σ' αὐτὸν τὸν ὅρισμό κρύβονται δυὸ ἔννοιες· μιὰ εὐρύτερη καὶ μιὰ στενότερη.

Μὲ τὴν εὐρύτερη ἔννοια, γλώσσα ἐννοοῦμε τὸ σύνολο τῶν ἐκφραστικῶν κινήσεων τοῦ ἀνθρώπινου σώματος γιὰ ἐξωτερικέωση τοῦ ψυχοπνευματικοῦ του κόσμου. Οἱ ἑναρθροὶ ἢ ἀναρθροὶ ἤχοι, οἱ κινήσεις τῶν χειρῶν — τῶν ὤμων — τοῦ κεφαλιοῦ, οἱ συσπάσεις τοῦ προσώπου, τὰ σημεῖα ἢ σύμβολα, τὰ σήματα (σημεῖα κωφαλάλων — φωτεινὰ σήματα ἢ σήματα μὲ σημαιοῦλες) κ.λ.π. ἀποτελοῦν τὴν ἀνθρώπινη γλώσσα ποὺ ἐξωτερικεύει σκέψεις, γνώσεις, συναισθήματα, ἔννοιες, παραστάσεις, βουλήματα κ.λ.π.

Μὲ τὴ στενότερη ἔννοια, γλώσσα ἐννοοῦμε τίς ἑναρθρες φωνές μὲ τίς ὁποῖες ἐκφράζουμε τὰ παραπάνω ἔννοοῦμε δηλαδὴ τὴ γλώσσα τῶν λέξεων. Αὐτὴ δὲ εἶναι ἡ ἀνεπτυγμένη καὶ τελειο-

ποιημένη γλώσσα ἱκανὴ νὰ ἐκφράσῃ τίς σκέψεις καὶ τίς ἰδέες κάθε κλάδου τῆς ἀνθρώπινης γνώσης.

II. Σ η μ α σ ί α: Ἡ γλώσσα — ἡ μητρικὴ γλώσσα — εἶναι τὸ ὄργανο ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς ὁμοίους μας. Γιὰ φαντασθῆτε πόσο δύσκολη θὰ ἦταν ἡ ἀνθρώπινη συμβίωση χωρὶς αὐτὸ τὸ ὑπέροχο χάρισμα στὸν ἄνθρωπο. Χωρὶς τὴ γλώσσα οὔτε μὀρφωση οὔτε πνευματικὴ ἀνάπτυξη θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξῃ.

Μὲ τὴ γλώσσα ἐκφράζουμε τὸ τί σκεπτόμαστε, τὸ τί αἰσθανόμαστε, τὸ τί θέλομε, τὸ τί ἐπιδιώκομε. Χωρὶς τὴ γλώσσα οὔτε γνώμες καὶ ἰδέες μπορούμε ν' ἀνταλλάξουμε οὔτε τίς θεωρίες μας ν' ἀναπτύξουμε οὔτε τὰ συμπεράσματά μας νὰ διατυπώσουμε. Ποιὲς ἀλήθεια θὰ ἦταν οἱ σχέσεις μας μὲ τοὺς συνανθρώπους μας ἀν δὲν ὑπῆρχε αὐτὸ τὸ θαυμάσιο μέσον ἐπικοινωνίας!

Ἡ γλώσσα «θεῖο δῶρο» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πολιτιμότερα ἀγαθὰ μὲ τὰ ὁποῖα προικίστηκε ὁ ἄνθρωπος καὶ ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ζῶα. Θεωρεῖται σὰν τὸ μοναδικὸ ὄργανο ἐξωτερικέωσης τοῦ ψυχοπνευματικοῦ μας κόσμου, ἐπικοινωνίας καὶ ἀλληλοεπίδρασης γιὰ τὴν προαγωγή τῆς κοινωνίας καὶ τὴν προώθηση τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Χωρὶς τὴ γλώσσα «οὐδὲν ἐδράζεται καὶ οὐδὲν θεμελιούται».

Ὁ Δημόκριτος εἶπε τὴ γλώσσα γιὰ τὸν ἄνθρωπο «Ἄγγελος τῆς ψυχῆς» καὶ ὁ Βούνη «κάτοπτρον τῆς νοήσεως».

Μὲ τίς λέξεις οἱ ὁποῖες εἶναι στὴ νόση ὅ,τι οἱ εἰκόνες στὴ φαντασία, καθορίζονται καὶ σταθεροποιοῦνται ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς συνείδησης τὰ ὁποῖα εἰσέρχονται στὸ ταμεῖο τῆς μνήμης γι' ἀνά χρησιμοποίηθῶν ὅταν οἱ ἀνάγκες τὸ ἀπαιτήσουν.

Ἡ νόση, ἡ μεγάλη κοσμικὴ δύναμη, ἡ ὁποία ἀνατρέπει τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς καὶ ἐρευνᾷ τὰ πάντα, χωρὶς τὴ

γλώσσα δὲν θὰ μπορούσε νὰ ὀφελήσῃ τὸν κόσμον καὶ νὰ φέρῃ στὸ φῶς τὰ μεγαλεπήβολα καὶ ἀνθρωποσωτήρια μεγαλουργήματά της.

Ἐμεῖς θὰ λέγαμε τῇ γλώσσῃ καὶ φύλλα καὶ τῇ πνευματικῇ προόδῳ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ· γιατί μ' αὐτὴ μεταδίδονται οἱ κατακτήσεις τοῦ πνεύματος ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ κι ἔτσι τίποτε δὲν χάνεται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη προσπάθεια καὶ τὸν ἀνθρώπινον μόχθο. Ἀπεναντίας πετυχαίνεται ἡ παραπέρα πρόοδος καὶ ἐξέλιξή τους. Γι' αὐτὸ ἡ γλώσσα θεωρεῖται σὰν τὸ βασικώτερο στοιχεῖο πολιτισμοῦ καὶ σὰν ἀλάθητος δείκτης μόρφωσης ἐνὸς λαοῦ. Ὅσο περισσότερον μορφωμένος εἶναι ἕνας λαὸς τόσο πλουσιώτερον σὲ λέξεις καὶ λεπτότερη σὲ ἐκφράσεις εἶναι ἡ γλώσσα τοῦ στὴν ὁποία ἀντανακλοῦν ἀνώτερα πνευματικὰ προϊόντα.

Ἀπὸ τῇ γλώσσῃ τῶν ἀρχέγονων καὶ καθυστερημένων λαῶν λείπει σὲ μεγάλο βαθμὸ ἡ πολλαπλότητα τῶν ὄρων, ἡ ἀφηρημένη λέξη, ἡ πολὺπλοκή σύνταξη καὶ γενικά ἡ ἀκρίβεια ἡ ὁποία διακρίνει τίς προηγμένες γλώσσες. Ἀπ' αὐτοὺς τοὺς λαοὺς λείπουν τὰ πνευματικὰ προϊόντα ἢ παρουσιάζονται πενιχρά.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα θαυμάζεται γιὰ τὸ κάλλος, τὸν πλοῦτο, τὴν ποικιλίαν, τὴν εὐστροφίαν, τὴν λεπτότητα καὶ προπαντὸς γιὰ τὴ λογοτεχνικὴν τῆς ἀξίαν.

Εἶναι δὲ ἱκανὴ νὰ ἐκφράσῃ μὲ ἀκρίβεια κάθε ἐπιστημονικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ ἰδέαν.

Σύμφωνα μὲ τὰ παραπάνω ἡ γλώσσα ἔχει ἀμεση σχέση μὲ τὴ διάνοησιν μὲ τὴν ὁποία βρίσκεται σὲ συνεχῇ ἀλληλοεξάρτησιν καὶ ἀλληλοεπίδρασιν. Μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι συνυπάρχουν καὶ συναναπτύσσονται. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ γλωσσικὴ ἐκφράσις ἂν δὲν προηγηθῇ σκέψις, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ἀνάπτυξις καὶ διατύπωσις σκέψεως χωρὶς τὴ γλωσσικὴ ἐκφράσις.

Ἐκεῖνος πού ἐκφράζεται καλὰ καὶ ὀρθὰ σκέπτεται καλὰ καὶ ὀρθὰ. Ὅσο περισσότερες γνώσεις καὶ ἰδέες ἔχομε τόσο καὶ περισσότερες λέξεις καὶ ἰδιαιτέρες φράσεις χρειάζομαστε γιὰ νὰ τίς διατυπώσουμε. Ὁ πλοῦτος τοῦ λεξιλογίου εἶναι καὶ πλοῦτος ἰδεῶν.

Οἱ ἀπαιδεῦτοι καὶ οἱ καθυστερημένοι διανοητικὰ ἔχουν γλώσσα φτωχὴ καὶ περιορισμένον λεξιλόγιον. Ἐνῶ ἀντίθετα οἱ ἰσχυροὶ στὴ διάνοησιν εἶναι καὶ ἰσχυροὶ στὴ γλώσσῃ.

Εἶναι λοιπὸν σοφὴ ἡ λαϊκὴ παροιμία πού λέει: «ἡ γλώσσα κόκκαλα δὲν ἔχει

καὶ κόκκαλα τσακίζει» ἀκριβῶς γιὰ νὰ δείξῃ τὴ δύναμιν τῆς γλώσσας.

Συνοψίζοντας τὰ ὅσα παραπάνω διατυπώθηκαν γιὰ τὴ σημασίαν τῆς γλώσσας μπορούμε νὰ ποῦμε ἐπιγραμματικὰ ὅτι ἡ γλώσσα εἶναι ἀγαθὸ μ' ἐτὸ ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τὸν σημερινὸ ἄνθρωπον.

III. Κ α λ λ ι έ ρ γ ε ι α: Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ σημασία τῆς γλώσσας εἶναι τεράστια κι ἀπ' αὐτὴν ἐξαρτιέται ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀτόμου καὶ γενικώτερα τοῦ ἀνθρώπινου γένους, πέφτει βαρὶὰ ἡ ὑποχρέωσις στὸ δάσκαλον γιὰ τὴ γλωσσικὴ κατάρτισις τοῦ παιδιοῦ μιά καὶ ἰδὸ καταλληλότερος τόπος γι' αὐτὸ εἶναι τὸ Σχολεῖον. Ἐκεῖ στὸ Σχολεῖον, τὸ δημοτικόν, θὰ θαλθοῦν μὲ τρόπο συστηματικὸν τὰ γερά θεμέλια πού σιγὰ-σιγὰ ἀπὸ τάξιν σὲ τάξιν θὰ δυναμώνουν καὶ θὰ τελειοποιοῦνται.

Ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ κοινωνία εἶναι παράγοντες πού ἐπιδροῦν δυναμικὰ στὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσας, φυσικὰ καὶ ἀβίαστα μὲν, ἀλλὰ χωρὶς σύστημα καὶ τάξιν.

Ἡ γλωσσικὴ κατάρτισις τοῦ παιδιοῦ συντελεῖται μὲ ὅλους τοὺς κλάδους τῶν γνώσεων πού τοῦ προσφέρει τὸ Σχολεῖον. Ὅλα τὰ μαθήματα βοηθοῦν στὴν καλλιέργειαν τῆς γλώσσας μὰ προπαντὸς τὰ γλωσσικά. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸν κορμὸ ἀπ' τὸν ὁποῖον ξεπηδοῦν καὶ στὸν ὁποῖο στηρίζονται ὅλοι οἱ ἄλλοι κλάδοι τῆς ἀνθρώπινης γνώσεως.

Ἄς δοῦμε τώρα μὲ ποῖον τρόπο ἐπιδροῦν τὰ γλωσσικά καὶ τ' ἄλλα μαθήματα στὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλώσσας μὲ τὴν παρακάτω κάπως φυσικὴ σειρά:

1. Οἱ λεκτικαὲς ἀσκήσεις: Σκοπὸν τοὺς ἔχουν ν' ἀσκήσουν τὸ μαθητὴν στὸ νὰ ὁμιλῇ ὀρθὰ καὶ νὰ τοῦ πλουτίσουν τὸ λεξιλόγιον. Ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον σκαλοπάτι γιὰ τὴ συστηματικὴ ἀγωγή τῆς γλώσσας.

Καταβάλλομε προσπάθειες γιὰ νὰ μᾶς μιλήσουν τὰ παιδιὰ καὶ ἐπὶ τέλους ξεκινᾶμε! Μιλοῦν γιὰ πράγματα δικὰ τους, πῶς συχνὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸν τους, γιὰ τὸν οἰκογενειακὸν τους κύκλον, γιὰ τὰ περιορισμένα διαφέροντά τους καὶ σιγὰ-σιγὰ μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου, μὲ τοὺς ἀνεξάντλητους κόπους καὶ μόχθους μας, ἡ γλώσσα τοὺς λύνεται κι ἕνα σωστὸ θαῦμα συντελεῖται! Τὰ παιδιὰ ἀποκοῦν θάρρος στὸ νὰ ὁμιλοῦν, διηγοῦνται, συζητοῦν ἐλεύθερα, θέτουν ἀπορίες, δίνουν εὐστοχες ἀπαντήσεις, χρησιμοποιοῦν καινούργιες λέξεις. Ἔτσι δημιουργικὰ καὶ καρποφόρα καλλιεργεῖται ἡ γλώσσα τοὺς.

Ἡ συνομιλία πού γίνεται μεταξύ τους καί μέ τὸ δάσκαλο εἶναι ἡ ἀσκήση πού θά κάνη τὸν καλὸ τεχνίτη στή γλῶσσα.

2. Τὸ παραμῦθι: Πού γοητεύει μικροὺς καί μεγάλους καί δροσιζει τὴ φαντασία σάν τ' ἀνοιξιότικο λουλούδι, ἀσκεῖ μεγάλη ἐπίδραση στήν καλλιέργεια τῆς γλῶσσας. Μορφώνει γλωσσικά τὸ μικρὸ παιδί τοῦ δημοτικοῦ γρηγορότερα κι' ἀσφαλέστερα ἀπὸ κάθε μάθημα.

Δὲν ὑπάρχει καταλληλότερο μέσο πού νά κάνη τὸ παιδί ν' ἀνοίξη τὸ στόμα του γιὰ νά μιλήσῃ καί νά ἐκφραστῇ. Ἡ ὑποδειγματικὴ διήγησις τοῦ παραμυθιοῦ καί ἡ ἐπανάληψή του ἀπ' τὰ παιδιὰ εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ καλύτερα μέσα γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ἐκφραστικῆς τους τῆς ἱκανότητος ν' ἀκούουν μέ προσοχή.

Ἀπ' τὴν ἴδια μας τὴν πείρα γνωρίζομε ὅτι τὰ παιδιὰ τῶν πρώτων τάξεων μέ τὴ χρήση τοῦ παραμυθιοῦ ἀρχίζουν νά ἐκφράζονται εὐχερέστερα, ν' ἀποκτοῦν καινούργιες λέξεις καί φράσεις, νά παίρνουν θάρρος γιὰ ἀνακοίνωσι καί ν' ἀρχίζουν νά προσαρμόζονται ἐκφραστικά πρὸς τὸ δάσκαλό τους.

Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλούστατο. Ἐπειδὴ τὸ περιεχόμενο τῶν παραμυθιῶν κινεῖ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον τους τὰ κάνει, χωρὶς νά τὸ καταλάβουν, νά προσέχουν πολὺ, νά συγκεντρώνονται, ν' ἀντιλαμβάνονται καί νά κάνουν δικό τους καλύτερα καί μέ περισσότερη εὐχαρίστησι ὅχι μόνον τὸ περιεχόμενο τοῦ παραμυθιοῦ, ἀλλὰ κάθε λέξη καί φράσι πού προσφέρεται ἀνάλογα μέ τὴν ἐννοιά της ἀπ' τὸ δάσκαλο.

Ὡστε, ἂν τὰ κατάλληλα παραμῦθια διδάσκονται κατάλληλα, βοηθοῦν πολὺ στή γρήγορη καί καλὴ γλωσσικὴ ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν.

3. Οἱ ἐκθέσεις: Εἶναι ἡ σαφὴ ὁρθὴ καί καλλιτεχνικὴ γραφὴ ἢ προφορικὴ διατύπωση σκέψεων καί συναισθημάτων.

Τὸ πρῶτο πρόσωπο πού ἔχει τὴν εὐτυχία νά δέχεται τὶς πρώτες ἀνακοινώσεις τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἡ μητέρα ἢ ὁποία κατέχει τὴν πρώτη θέσι στήν ἀνάπτυξη τῆς γλῶσσας. Ἀπὸ ὧ πῆρε καί τὸ ὄνομά της ἢ γλῶσσα «μητρική». Τὴν ἱκανότητα πού ἀποκτᾷ τὸ παιδί σὺν τῇ ὁμιλίᾳ καί νά ἐκθέτῃ, μέ τὴ βοήθεια τῆς μητέρας του, τὴ συμπληρῶνι συστηματικὰ ἀργότερα σὺν τῇ σχολείῳ ξεκινώντας μέ τὶς λεκτικὰς ἀσκήσεις καί προχωρώντας σὺν τῇ συστηματικῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐκθέσεων, ἐννοοῦμε τῶν γραπτῶν, μέ τὶς ὁποῖες θ' ἀσκηθῇ σὺν τῇ ἐκφράσει φυσικὰ καί ἀβίαστα, μέ ὁρθότητα καί συμμετρία, μέ σύστημα καί καλαι-

σθησία τὸν ἐσωτερικὸν τοῦ κόσμου. Ἐδῶ θά μῆ τὰξι στὴ διάνοησιν μέ ἀπαιτήσιν τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκφράσιν. Θά σφουρηλατηθῇ ἡ γλῶσσα καί ὁ νοῦς, ὥστε σκέψεις καί γνώσεις νά ἐκφράζονται μέ καλὸ τρόπο, μέ λεπτότητα, μέ σαφήνεια, μέ ἀκρίβεια, μέ κυριολεξία καί μέ λογικὴ σύνδεση τῶν νοημάτων.

Ἐτοί θά γίνῃ ἄνθρωπος ἱκανὸς νά μεταδίδῃ ὁρθὰ τὶς γνώσεις του στοὺς ἄλλους. Θά γίνῃ ὁ αὐριανὸς ἐπιστήμονας πού τὰ πνευματικὰ του προϊόντα θ' ἀκτινοβολοῦν καί θά καταυγάζουν τὶς ἐπερχόμενες γενεές. Θά γίνῃ χρυσορρήμονας κι ὅχι κομπορρήμονας.

4. Ἡ ἀνάγνωσις: Μὲ τὸ μάθημα τῆς ἀναγνώσεως πού ἀποτελεῖ τὸν κορμὸ τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων, ἐπιδιώκεται ν' ἀποκτήσουν οἱ μαθητὲς ἀναγνωστικὴ ἱκανότητα καί νά γίνουν κάτοχοι τοῦ χειρισμοῦ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας. Μὲ τὴν ἀνάγνωσιν οἱ μαθητὲς θά μάθουν νά διαβάζουν μέ εὐχέρεια καί φυσικότητα, θά συνηθίσουν στὴν ὁρθὴ προφορὰ τῶν λέξεων, θ' ἀσκηθοῦν σὺν συστηματικῇ ἀπόδοσιν τοῦ γραπτοῦ κειμένου καί θά πλουτισθῇ ἡ γλῶσσα τους μέ καινούργιες λέξεις πού θ' ἀποταμιεύονται σὺν γλωσσικῷ θησαυρῷ τους. Γιὰ νά γίνῃ ὁμῶς αὐτὸ χρειάζεται ἀσκήσις, πολλὴ καί συστηματικὴ ἀσκήσις, προπαντὸς σὺν Σχολείῳ, ἀλλὰ καί σὺν σπίτι, μέ ὑπόδειγμα πάντοτε τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ δασκάλου, ἔστω καί φράσι πρὸς φράσι. Ἐτοί τὸ ἀναγνωστικὸν θά γίνῃ ἡ ἀκονόπετρα τῆς γλῶσσας πού θά τὴν κάνῃ «κοφτερὸ ψαλίδι» κατὰ τὴ λαϊκὴ ἐκφράσι.

5. Τὸ ποίημα: Εἶναι γλωσσικὸ καλλιτέχνημα, εἶναι ἡ ἐντεχνη μορφή τοῦ λόγου, ἡ αἰσθητοποίηση τοῦ καλοῦ μέσα σὺν λόγῳ καί σάν τέτιο ἐξυπηρετεῖ τὴ γλωσσικὴ προαγωγή τοῦ μαθητῆ. Μὲ τὴν ὁμορφίαν του καί τὸ ρυθμὸν τοῦ εὐχαριστεῖ καί σαγηνεύει, συγκινεῖ καί ἀνυψώνει σὲ κάτι εὐγενικώτερον καί ἀνώτερον μέσα ἀπ' τὴν πεζότητα τῆς ζωῆς. Μία καλὴ ἀπαγγελία ἐνός καλοῦ ποιήματος καρφώνει τὸν μαθητὴ σὺν θέσει του γιὰ τὸ χτυπάει τὴν εὐγενικώτερη χορδὴ τῆς ψυχῆς του. Ἐδῶ ἡ γλῶσσα ἀσκεῖ ὅλη τὴν τὴ δύναμιν καί τὴ γοητεία παρουσιάζεται μ' ὅλα τὰ καλὰ φορέματα. Μὲ τὸν πλοῦτον τῶν λέξεων, τὴν καλλιτεχνικὴν πλοκή, τὴν γλαφυρότητα, τὸ ἀφθονο χρῶμα, τὴν συμμετρίαν καί τὸ ρυθμὸν κ.δ.κ. Τὸ ποίημα λοιπὸν μέ τὰ ἐκλεκτὰ καλολογικά του στοιχεῖα, ἀσκεῖ καλλιτεχνικὴν ἐπίδρασιν σὺν γλῶσσῃ τὴ λεπτύνει καί τὴν ἐξευγενίζει.

6. **Ἡ γραμματική καὶ τὸ συντακτικό:** Εἶναι ἡ βάση γιὰ τὴν κατανόηση καὶ τὸν ὀρθὸ χειρισμὸ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ λόγου καὶ στὴ γραφὴ καὶ στὴν προφορικὴ ὁμιλία. Σταθεροποιεῖ τὴ γλωσσικὴ συνείδηση, συμβάλλει στὸν ὀρθὸ χειρισμὸ τῆς γλώσσας, βοηθεῖ στὴν ὀρθὴ ἀντίληψη, προφυλάσσει ἀπ' τὴ γλωσσικὴ ἀναρχία. Ἡ σύγχυση πού μέχρι τώρα ἐπικρατοῦσε στὸ Δημοτ. Σχολεῖο μὲ τὴ διγλωσσία παραμερίστηκε κι ἡ πικρὴ πείρα τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἐργασίας μας ρίχτηκε στὰ «ἄχρηστα ἀποθέματα», ἐκεῖ πού μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου θὰ πάη καὶ ἡ καθαρῶσα. Ἐδῶ τώρα λέμε γιὰ τὴ «Δημοτικὴ» γιὰ τ' ἀμάραντο λουλούδι τοῦ λαοῦ μας, τὴ γλώσσα πού ζοῦμε καὶ αἰσθανόμαστε, τὴ γλώσσα πού φέρνει ὁ μαθητὴς στὸ Σχολεῖο, τὴ μητρικὴ γλώσσα. Αὕτὴ θὰ τοῦ συστηματοποιηθῇ, αὕτὴ θὰ τοῦ μάθῃ νὰ χειρίζεται καλὰ ἡ γραμματικὴ καὶ τὸ συντακτικό. Αὕτὴ πρέπει ν' ἀκούῃ πάντοτε ἀπ' τὸ στόμα τοῦ δασκάλου του.

7. **Ἡ ὀρθογραφία:** Μᾶς βοηθεῖ στὴν ἀκριβὴ γραφὴ, προφορὰ καὶ ἐννοία τῶν λέξεων τῆς γλώσσας. Ἀποτελεῖ ἀπόδειξη κατὰ πόσο ὁ μαθητὴς κατέχει τὴ μητρικὴ του γλώσσα· θεωρεῖται ἀναγκαῖο προσόν γιὰ κάθε ἐγγράμματο. Εἶναι ἀναντίρρητο γεγονός ὅτι, ὅταν μιὰ ἰδέα ἢ σκέψη εἶναι διατυπωμένη ὀρθογραφικά, διευκολύνει πολὺ τὸν ἀναγνώστη στὴν ἀνάγνωσή της καὶ τὴ κατανόησή της, ικανοποιεῖ τὴν ὄραση καὶ δὲν διασπᾷ τὴν προσοχή. Διατηρεῖ ἐπίσης τὴν πλαστικότητα καὶ τὴν ἁρμονικότητα τῆς γλώσσας καὶ τὴν προφυλάσσει ἀπὸ παρεκτροπές, τῆς ἐπιβάλλει δηλαδὴ τὴν πρέπουσα πειθαρχία.

8. **Ἡ παιδικὴ λογοτεχνία:** Δηλαδὴ ἔργα καταλλήλα γιὰ παιδιὰ τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Εἶναι κάτι πού μᾶς λείπει. Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τοῦ παιδικοῦ λογοτεχνήματος γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ καλλιέργεια τῆς γλώσσας εἶναι τεραστία καὶ δὲν μπορεῖ ν' ἀντικατασταθῇ μὲ τ' ἀναγνωστικὸ βιβλίο καὶ μάλιστα τὸ τωρινό.

Οἱ μαθητικὲς βιβλιοθηκὲς πρέπει νὰ γιομίσουν μὲ τέτια λογοτεχνήματα πού εὐχαριστοῦν τὴ ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ κι ὀφελοῦν τὴ γλώσσα του.

9. **Ἡ ἀλληλογραφία καὶ τὰ διάφορα κοινωνικὰ ἔγγραφα:** Τὰ διάφορα εἶδη ἐπιστολῶν, οἱ προσκλήσεις, οἱ αἰτήσεις, οἱ ἀναφορές, οἱ διαφημίσεις κ.δ.κ. μὲ τὰ ὁποῖα διευκολύνεται ἡ ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων, προάγονται οἱ κοινωνικὲς τοὺς σχέσεις

καὶ ἀντιμετωπίζονται τόσες καὶ τόσες ἀνθρώπινες ἀνάγκες, ἔχουν ἀμεση σχέση μὲ τὸν χειρισμὸ τῆς γλώσσας. Οἱ καταγινόμενοι μὲ τὴ διδακτικὴ στὸν τόπο μας ἔχουν παραμελήσει τὴν πλευρὰ αὐτὴ τῶν γλωσσικῶν μαθημάτων.

10. **Τὰ ἄλλα μαθήματα:** Εἶπαμε παραπάνω ὅτι ἡ γλωσσικὴ κατάρτιση τοῦ ἀνθρώπου δὲν προάγεται μόνο μὲ τὰ γλωσσικά μαθήματα, ἀλλὰ καὶ μ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρώπινης γνώσης.

Ὅλα τὰ μαθήματα ἔμμεσα εἶναι καὶ γλωσσικά μαθήματα. Ἡ ὀρθὴ κατανόηση, ἡ διατύπωση καὶ ἡ ἐξήγηση τῶν νόμων τῆς Φυσικῆς, τῆς Χημείας καὶ τῶν Μαθηματικῶν, ἡ ὀρθὴ μελέτῃ τοῦ χάρτη, ἡ καλὴ διήγηση τῆς ἱστορίας τῶν θρησκευτικῶν κ.δ.κ. συμβάλλουν πολὺ στὴ γλωσσικὴ καλλιέργεια. Ἡ ὀρθὴ καὶ σωστὴ διατύπωση τῶν γνώσεών μας ὀχι μόνο προάγουν τὴ γλώσσα μας, ἀλλ' ὀδηγοῦν ἀσφαλέστερα τὴν ὁλὴ μας πρόοδο.

Πρὶν κλείσουμε τὸ ἄρθρο μας, νομίζω ὅτι, θὰ πρέπει νὰ ποῦμε λίγα λόγια, ἔστω ἐπιγραμματικά, γιὰ τὴ συζήτηση εἴτε τὴν εὐκαιριακὴ εἴτε τὴν συστηματικὴ καὶ τὴν ὀργανωμένη πού πρέπει ν' ἀποτελεῖ γνώρισμα τοῦ νέου Σχολείου, τοῦ Σχολείου τῆς ἐργασίας.

Γνώρισμα κάθε πνευματικοῦ καὶ πολιτισμένου ἀνθρώπου εἶναι ἡ ὀρθὴ καὶ ἀξιοπρεπὴς συζήτηση. Κι εἶναι τόσο ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιὰ τίς ἀνθρώπινες σχέσεις. Γιαυτό καὶ τὸ Σχολεῖο δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει ν' ἀγνοήσῃ τὴ δύναμη αὐτὴ γιὰ τὴ γλωσσικὴ κατάρτιση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ν' ἀδιαφορήσῃ στὸ ν' ἀσκήσῃ τὰ παιδιὰ στὸν ὀρθὸ τρόπο συζήτησης. Τὸ σύγχρονο Σχολεῖο πρέπει, εἴτε εὐκαιριακά, εἴτε κατὰ τὴ διδασκαλία τῶν μαθημάτων, εἴτε ἀπὸ σκοποῦ νὰ ὀδηγῇ καὶ νὰ συνηθίσῃ τοὺς μαθητὲς στὸ νὰ ἐκφράζονται ἐλεύθερα, εὐγενικά καὶ πολιτισμένα.

Ἄς ποῦμε πὼς τελειώσαμε. Στύψαμε τίς γνώσεις μας, κοσκινίσουμε καὶ ξένες, γιὰ νὰ παρουσιάσουμε ἓνα σκιαγράφημα τῆς γλώσσας, μὲ τὸν τρόπο πού στὴν ἀρχὴ τοῦ ἁρθροῦ μας ἐξηγήθηκαμε, γιὰ νὰ δείξουμε περισσότερο, πόσο τεραστίο ἔργο κτίζει ὁ δάσκαλος μέσα στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο μὲ τὴ γλώσσα γιὰ τὴ γλώσσα.

Βιβλιογραφία

1. Τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσας (Βούντ)
2. Ψυχολογία Σπ. Παγιατάκη
3. Ψυχολογία παιδός Γ. Σακελλαρίου

ΤΑ ΤΑΛΑΝΤΟΥΧΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ

ΑΘΑΝ. ΤΖΟΛΟΔΗΜΟΥ διδασκάλου

Τὸ ποσοστὸν τῶν παιδιῶν ποὺ ἔχουν ἄλλου; Ἄς μὴ μᾶς ξεγελοῦν οἱ γονεῖς, μὰ ξεχωριστὴ διανοητικὴ ἀνάπτυξη, οἱ μεγάλοι θαῖνοι ἀπ' τὰ σχολεῖα, ἰνστι- σο κι' ἂν εἶναι σχετικὰ μικρὸ σὲ σύγκρι- τοῦτα, ὠδεῖα, κλπ. Τὴν ἐπιτυχία αὐτὴ ση μὲ τὸ πλῆθος τοῦ ὑπολοίπου παιδοκό- μπορεί νὰ τὴν ἔχη ἕνα ὅποιοδήποτε παι- σμου, ὥστόσο ἡ περίπτωσή τους παρου- δι μὲ ὁμαλὸ νοῦ, κανονικὴ διαπαιδαγώ- σιάζει εἰδικώτερον καὶ ζωτικὸ ἐνδιαφέ- γηση καὶ ἕνα αἶσθημα φιλοτιμίας ποὺ τὸ ρον. Βέβαια, κάνοντας τὸ διαχωρισμὸ ἐμπότισαν οἱ δικοὶ του. Καὶ φυσικὰ ὁ αὐτὸ ἀμέσως δρῖσκόμεστε σ' ἕνα χῶρο μόχθος καὶ ἡ πνευματικὴ συμβολὴ αὐτοῦ τυπικῶν κατατάξεων καὶ μᾶλλον κάποιας τοῦ δεύτερου δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοκα- ἀδικίας. Γιατὶ ἀλήθεια ἂν ἀντικρύση ταφρόνητες. Παρ' αὐτὸ τὸ παιδί - ἰδιο- κανεῖς τὰ πρόσωπα τῶν παιδιῶν, ὅσο μι- φυὰ ἢ τὸ παιδί - ταλέντο, ὅπως λέμε κρότερης ἡλικίας εἶναι, τόσο νοιώθει ἔ- ἔχει κάτι περισσότερο ἀπ' τὴ συννηθισμέ- τοιμος νὰ μὴν ἀνακαλύψῃ καμμιὰ δια- νη ἐπιμέλεια νὰ ἐπιδεῖξη. Πιέζεται νὰ φορὰ μεταξύ τους. Ὅλα εἶναι χαριτω- μεταδῶση νωρὶς τὴν πρωτοτυπία τῆς μένα, πνευματώδη, ἀξιαγάπητα. Ἄν ὁ- σκέψῃς τοῦ ἢ τοῦ ταλέντου του, ἔχει μὴ πάρχῃ κάποια ἀδιόρατη διαφορὰ εἶναι σχεδὸν βασανιστικὴ τάση ἐρευνητικότητος ἡ ξεχωριστὴ μοῖρα ποὺ περιμένει τὸ καὶ - τὸ κυριώτερο - ζητάει σύντομα νὰ καθένα ξεχωριστὰ ὄχι πάντα ἀπ' τὴς εἰδικεύσει τὴς πνευματικῆς ἢ τεχνικῆς τοῦ προσπαθῇ. Τὰ ἐμπόδια ποὺ εἶναι ἴδιες τοῦ τὴς ἀπρόοπτες ἐσωτερικῆς δυ- τοῦ υποχρεωμένο νὰ ὑπερπηδῇ εἶναι τερά- νάμεις, ἀλλὰ ἀπ' τὸ περιβάλλον του, τὴ στα. Ἀκόμη κι' ἂν οἱ γονεῖς πρακτικὰ διαπαιδαγώγησὶ του, τὴς κληρονομικῆς τὸ διευκολύνουν, μπρὸς τοῦ ὀρθώνονται του καταβολῆς καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἀ- τόσα ἄλλα, ποὺ τὸ παιδί συχνὰ δρῖσκε- ναγκῶν. Καὶ στὴν προκειμένη περίπτωσι τόσα ἄλλα, ποὺ τὸ παιδί συχνὰ δρῖσκε- δὲ διαχωρίζουμε, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐρευνου- τα ἀντιμέτωπο μόνον ἢ καὶ καταπιασμένο με τοὺς τρόπους μεταχείρισης τῶν μὲν ἢ ἀπὸ ξένες θελήσεις. Πρῶτα - πρῶτα γιὰ τῶν δέ, κρατώντας γενικὰ τὸν ἴδιο σε- τὴν ἀνακάλυψι τῆς ἰδιαίτερης κλίσεως του εἶναι ἐκτεθειμένο σὲ χίλια τυχαῖα βασιμὸ μπροστὰ στὴν παιδικὴ ὑπαρξή. του εἶναι ἐκτεθειμένο σὲ χίλια τυχαῖα γεγονότα. Ἄν οἱ γονεῖς ἔχουν τὴν διορα- Κατ' ἀρχὴν πῶς μπορούμε νὰ διακρίνωμε τικότητα νὰ διακρίνουν ἐγκαίρως τὴν ξε- τὴν πραγματικὴ ἰδιοφυὰ ἐνὸς παιδιοῦ χωριστὴ τοῦ κλίσεως ἢ ἀκόμα τὴ σύνεση ἀπ' τὴν κοινὴ σπιρτάδα ἢ ἐπίδοσι ἐνὸς νὰ μὴ σπεύσουν νὰ τὴν ἐξάρουν στὴν πε- ρίπτωσι ποὺ δὲν εἶναι σίγουροι γιὰ τὴν ὑπαρξή της ἢ νὰ τῆς δώσουν αὐθαίρετες ὑπαρξή της ἢ νὰ τῆς δώσουν αὐθαίρετες διαστάσεις, τὸ παιδί ἀκολουθεῖ τὴν ὁμα- λή του ἐξέλιξι. Ὅμως ὑπάρχουν νοο- τροπίες καὶ νοοτροπίες οἰκογενειῶν. Πολλοὶ γονεῖς ἐπιπίπτουν κυριολεκτικὰ πάνω στὴν ἐκλεκτικότητα τοῦ παιδιοῦ πάντως στὴν ἐκλεκτικότητα τοῦ παιδιοῦ τους περιμένοντας μὲ ἀγωνία ἀπ' αὐτὸ δ,τι οἱ ἴδιοι δὲν μπόρεσαν νὰ ἐπιτύχουν

4. Ἀγωγή τοῦ λόγου Γ. Καραντινοῦ
5. Εἰσαγωγή εἰς τὴν παιδικὴν Ν. Ἐ- ξαρχοπούλου
6. Σύγχρονος διδακτικὴ Γκάουντιχ - Καλλιάρφα
7. Διδακτικὴ Β. Τσίριμπα
8. Διδακτικὴ Τρ. Παπαθεοδώρου
9. Ἐγκυκλοπαίδεια τῶν νέων Χάρη Πάτσι
10. Σημειώσεις Μετεκπ)σεως διδ)λων

στη ζωή ή ό,τι δέν πρόφθασαν νά ολοκληρώσουν. Η έγώιστική αυτή στάση όχι μόνον είναι άξια νά έξαντλήση τίς ικανότητες του παιδιού, αλλά και νά τό στρέψη από αντίδραση σέ δρόμους επικίνδυνους και ανεξάρτητους από τή θέληση τών γονέων μιά κι άπ' τήν ίδια τήν δική του θέληση. "Αν τό παιδί δείχνη μιά εύρύτητα αντίληψης, ούτε καν μεγάλους βαθμούς άπ' τό σχολείο του δέν πρέπει νά τοϋ ζητάμε. Γιατί νά τό περιορίσωμε στά στενά πλαίσια του σχολικού διδλίου, άν έλκεται από τό εκλεκτό διδλίο γενικά; Γιατί νά μήν τό ώθήσωμε στίς έρευνές του, όταν κάποιο «πάθος» τό οδηγεί πρós αυτές; Πρέπει νά κατανοήσωμε πώς ή κατεύθυνση σ' ένα ώρισμένο είδος μελέτης του είναι απαραίτητη και πώς έχει ανάγκη κυρίως άπ' τή συγκέντρωση στόν έαυτόν του, τή σιωπή και τήν πρωτοβουλία του. Τότε μόνον άλλως τε μπορεί και νά χαρή νιώθοντας εύτυχισμένο και ολοκληρωμένο στίς κατάλληλες ώρες. "Αλλα παιδιά - ταλαντούχα είναι πολύ πιο άτυχα. Γύρω τους δημιουργείται ένα πραγματικό πανδαμόνιο επαίνων, θαυμασμών, κολακειών και έξάρσεων. "Αντί νά τοϋς δοθ ή συνείδηση της άποστολής τους, τοϋς πέφτει κατακέφαλα τό δικαίωμα της αξίας τους. Μένουν άοπλα, δέν έχουν ακόμα ιστορία νά αντιτάξουν σ' όλο αυτό τό λαϊκό πανηγύρι, γίνονται ματαιόδοξα, άνυπόμονα, άλαζονικά. "Αν διακρίθηκαν μιά φορά - και δέν προσέχτηκε ή εύθραστη ψυχολογία τους - θέλουν στο έξής σώνει και καλά νά διακρίνονται πάντα, αυτοπροβάλλονται φθάνοντας σέ μιά άκρα φιλαυτίας. Σέ λίγο δέν τά αναστατώνουν πιά οι άνησυχίες της συνέχειάς τους, αλλά οι σπασμοί τών φιλοδόξων. Με λίγα λόγια παύουν νά είναι ελεύθερα. Και φυσικά δίχως αυτό τό ανάστημα δέν υπάρχει ταλέντο ή ακόμα άνθρωπος άκέραιος.

"Αλλοτε πάλι, άπ' τή στιγμή πού θα αναγνωρισθούν, βαριώνονται γρήγορα τό ρόλο τους, δέν τοϋς κάνει κέφι καμιά επίδοση, μιά πού ή αξία ξεφεύγει από τόν ά-

μεσο έλεγχό τους. Και αφήνονται στην ατοδιαφήμιση από μιά γεροντική σχεδόν άδιαφορία. Ποϋ πρέπει λοιπόν νά καταλήξουμε; Πρώτα - πρώτα άντί νά κάμουμε τήν εύφυα προνόμιο του παιδιού μας νά καταδείξουμε τόν όμαλό χαρακτήρα του. Η παιδική ζωή πρέπει νά ρεύση άπλά, δίχως άστοχες διακρίσεις πού προσφέρουν έφήμερα χαϊδεμένα και άφαιρούν τή βαθύτερη εύτυχία άπ' τόν άνθρωπο. Η ξεχωριστή σπίθα πού υπάρχει στο παιδί όφείλει νά έξελιχθή, σιγά - σιγά σέ φλόγα κι' όχι νά γίνη πυροτέχνημα για νά φωτισθούν και νά ικανοποιηθούν οι φιλοδοξίες τών γύρω. Σκεφθήκανε ποτέ τί γίνονται στο μέλλον αυτά τά παιδιά - θαύματα πού συχνά μās γοητεύουν στην Όθόνη ή στη ζωή; Τί έγινε ο μικρός «Όλιβερ Τουίστ» μετά τό γύρισμα της όμώνυμης ταινίας; Τί έγινε ή πεντάχρονη Μπριζιτ Τόσει στά «Απαγορευμένα παιχνίδια», ή περίφημη Μινού Ντρουέ, τό «παιδί θαύμα του αιώνα»; Θα τά βοήθησε τάχα κανείς νά ξεπεράσουν τήν εύτυχία τους και νά επιδιώσουν, ή πέφτουν μετά τόν θαυμασμό μας ή τήν έμπορικότητά μας στην έγκατάλειψη και στο άγχος της μετέπειτα ζωής τους.

Τό πρόβλημα αυτό δέν έχει τέλος. Τοϋτο μόνον άς σκεφθούμε για τήν ώρα. Πώς άν οι γονείς - και μαζί μ' αυτούς όλη ή κοινωνία - είναι υπεύθυνοι για τό κακοδρόμιομα ενός όποιουδήποτε παιδιού, είναι διπλά υπεύθυνος για τήν ισοπέδωση τών ικανοτήτων εκείνου πού στην άρχή μās παρουσιάστηκε με μιά εκλεκτή πνευματική ποιότητα.

Εύτυχώς μέσα σ' όλο αυτό τό πλήθος δέν λείπουν κι' οι πραγματικοί γονείς, δηλαδή οι άνθρωποι πού στάθηκαν πηγές άνανέωσης εύγενικού πάθους για τά παιδιά τους.

Για νά γεννηθ ή μεγάλος άνθρωπος δε χρειάζεται μόνον τό ταλέντο του, αλλά και τό ταλέντο τών γονέων πού θα τόν καθοδηγήσουν ή τοϋλάχιστο δε θα τόν ένοχλήσουν στο δρόμο του.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κ.Ι. ΠΕΤΡΙΤΗ : Δοκίμιο γιά ένα νέο 'Αναλυτικό Πρόγραμμα.

Καθῆκον πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια καὶ πρὸς τὸν Ἑλληνα δάσκαλο ὁ ὁποῖος δυσκολεύεται νὰ παρακολουθήσῃ ὅλη τὴν κίνησιν τοῦ βιβλίου καὶ νὰ ἐκλέξῃ ἓνα ΑΞΙΑΣ παιδαγωγικὸ σύγγραμμα, μοῦ ἐπιβάλλει νὰ σημειώσω δυὸ λέξεις, γιὰ τὸ περισπούδαστο σύγγραμμα τοῦ κ. Κ. Ι. ΠΕΤΡΙΤΗ (Συμβούλου τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου) ποῦ φέρει τὸν τίτλο: «ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ».

Ἡ ἐπιστημονικότητα, ἡ μεγάλη πείρα, ἡ διαύγεια πνεύματος, ἡ ὀρθὴ κρίσις τοῦ συγγραφέα, τοποθετοῦν τὸ ἔργο αὐτὸ στὴν κορυφὴ τῆς πυραμίδας τῶν σύγχρονων παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ὁ καρπὸς μᾶς ζωῆς ἐνὸς μεγάλου καὶ ἰδανικοῦ Δασκάλου. Φλογερὸς ἐπεδόθη ἀπὸ τὴ νεότητά του ὁ συγγραφέας στὴ μελέτῃ ὅλων τῶν παιδαγωγικῶν ζητημάτων καὶ ἰδεῶν, καθὼς καὶ στὴν παράλληλῃ προσπάθειά ἐφαρμογῆς τους στὴ Διδακτικὴ πράξιν. Φορτωμένος τώρα ἀπὸ μακρόχρονη διδασκαλικὴ καὶ ἐπιθεωρητικὴ πείρα ὁ ἀκούραστος μελετητὴς ἔχει βαρεῖας ἀξίας γνώμη.

Μὲ ἐμπιστοσύνη ὁ Ἑλληνας Δάσκαλος μπορεῖ νὰ σκύψῃ ἐπάνω στὸ βιβλίο αὐτὸ καὶ νὰ προσέξῃ τί σημειώνει γιὰ κάθε ζήτημα ἕνας σοφὸς νοῦς ὁ ὁποῖος ἐπὶ ἔτη ἀσχολεῖται στὴν ἀναζήτησιν τοῦ σωστοῦ δρόμου γιὰ τὴν ἐκπύκνωση ἐνὸς νέου Ἀναλυτικοῦ Προγράμ-

ματος.

Καμιά πτυχὴ τῶν Διδακτικῶν ζητημάτων μας δὲν ἄφησε ἀνεξιχνίαστη ὁ συγγραφέας μας. Ἀφοῦ σπούδασε καὶ στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἐνημερώθηκε πλήρως πέρασε ὅλα τὰ θέματά μας ἀπὸ πολυμερὴ ἔρευνα. Λεπτολογία σὲ ὅλα. Καὶ ἡ κατάληξις: Σώφρονα συμπεράσματα. Ὅχι ἀερολογήματα. Προσγειωμένες ἐπιδιιώξεις. Αὐτὰ τὰ θετικὰ συμπεράσματα ποῦ περιέχονται στὸ ΔΟΚΙΜΙΟ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ τοῦ κ. Πετριτῆ ἀποτελοῦν θησαυρὸ γιὰ ὅλους μας.

Σὰν Ἑλληνας δάσκαλος αἰσθάνομαι τὸ καθῆκον νὰ εὐχαριστήσω τὸν συγγραφέα γιὰ τοὺς κόπους εἰς τοὺς ὁποῖους ὑπεβλήθη γιὰ τὴ συγγραφὴ καὶ ἔκδοσιν τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ βιβλίου. Στέκομαι μὲ θαυμασμὸ γιὰ τὶς λεπτομέρειες ποῦ περιέχονται στὰ ψιλά γράμματα τοῦ συγγράμματος.

Καὶ ὅμως ἓνα τέτοιο βιβλίο εἶναι ἀγνωστο στοὺς πολλούς. Ἔπρεπε νὰ μὴν ὑπάρξῃ σύγχρονη σχολικὴ βιβλιοθήκη ποῦ νὰ μὴν τὸ προμηθευθῇ. Οἱ συνάδελφοι θὰ βροῦν καθοδήγησιν καὶ σωστὴ γνώμη γιὰ πάμπολλα ζητήματα ποῦ τοὺς ἀπασχολοῦν. Ζητήστε το ἀγαπητοὶ συνάδελφοι καὶ θὰ πεισθῆτε. Μεγάλο θὰ εἶναι τὸ κέρδος.

Ι. Ε. ΑΛΕΞΑΚΗΣ
10ον Δημ. Σχ. Ἡρακλείου

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Γ. ΤΣΑΡΜΑΚΛΗ : Ἐλευθερία καὶ Διοίκησις

Μόλις ἐκυκλοφόρησε μὲ τὸν ἀνωτέρω τίτλο ἓνα κομψὸ βιβλίο τοῦ Σοῦ μας Νομάρχου κ. Ἀθανασίου Γ. Τσαρμακλή, τυπωμένο σὲ καλὸ χαρτὶ μὲ 100 σελίδες.

Στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ κ. Τσαρμακλῆς καταπιάνεται μὲ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Νομοῦ Ἡμαθίας κατὰ τὰ μαῦρα χρόνια τῆς μικρῆς Τουρκικῆς σκλαδιᾶς.

Μέσα στὴν ἀξιόλογον Ἱστορικὴν μας βιβλιογραφίαν τὸ πόνημα τοῦ κ. Τσαρμακλή καλύπτει ἓνα μεγάλο κενό, γιὰτὶ ὅπως ὁ ἴδιος ἀναφέρει στὸν πρόλογόν του, «ἡ ἀναδρομὴ εἰς τὰς πηγὰς ἔφερεν ἡμᾶς πρὸ παρθένου ἱστορικοῦ ὕλικου μεγίστης ἀξίας».

Στὸ βιβλίο αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς δὲν καταπονεῖται μὲ τὰ γνωστὰ ἱστορικὰ ἀναιμασθήματα, ἀλλὰ καταφεύγει εἰς τὴν «ἄλλην πλευρὰν τοῦ λόφου» δηλ. τὴν ἐχθρικήν γιὰ νὰ κρίνῃ μόνος τοῦ ὁ ἀναγνώστης καὶ νὰ βγάλῃ ἀκριβὴ καὶ ἀσφαλὴ ἱστορικὰ συμπεράσματα.

Ἔτσι στὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ περιγράφεται μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα ἡ ζωὴ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ, ὅπως ἀκριδῶς ἀναφέρεται στὰ Τουρκικὰ «φιοράνια» καὶ στὶς «εὐροδικαστικὰς πράξεις» τῶν Ὀθωμανῶν. Ἰκανοποιεῖ δὲ πολὺ τὸν ἀναγνώστη ἡ παράθεσις τῶν τουρκικῶν αὐτῶν φιο-

μανίων, όπως τὰ συνέταξαν τότε, γιατί πληροφορείται μὲ στοιχεία, λεπτομέρειες καὶ ἡμερομηνίες τῇ δημόσια καὶ ἰδιωτικῇ ζωῇ τοῦ τότε ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ.

Πραγματικὰ βλέπει κανεὶς στὰ φιομάνια νὰ παρελαύνῃ ἡ «μαύρη» ζωὴ καὶ πῶς ἀναγκάζεται ὁ «ἀπιστος Καρδάμας νὰ πωλήσῃ τὸν υἱόν του εἰς τὸν ἱμάμην Μαχμούτ ἐναντι χιλίων πεντακοσίων ἀσπρῶν» καὶ πῶς γιὰ νὰ ἀπελευθερωθῇ κανεὶς δοῦλος ἀπὸ τὸν ἀφέντη Τούρκο ἔπρεπε «νὰ ἐκπληρώσῃ πιστῶς τὰς πρὸς τὸν ἀφέντη του ὑποχρεώσεις γιὰ νὰ ἐκδώσῃ τὸ ἱερὸν δικαστήριον τῆς πόλεως Βεροῖας ἀπελευθερωτήριον ἔγγραφον». Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἡ μητρικὴ ἀγάπη καὶ στοργὴ «ἐπεχειρήσῃ δι' ἀπαγωγῆς καὶ ἀποκρύψεως» νὰ πάρῃ μαζί της στὸ Σέλι «τὸν ἐξισλαμισθέντα υἱόν της Μεχμέτ τὸ ἱεροδικεῖον Βεροῖας κατεδίκασε» τῇ δύστηνῃ μητέρα Γιάννω σὲ φυλάκιση.

Γενικὰ παρατηρεῖ κανεὶς μὲ τὴν παράθεσιν τῶν φιομανίων, ὅτι ἡ ζωὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων ἦταν στὴ διάθεσιν τοῦ ἀφέντη Τούρκου καὶ τὰ βασανιστήρια, τὸ παιδομάζωμα καὶ οἱ ραβδισμοὶ στὴν ἡμερησία διάταξη. Ἄξιον προσοχῆς εἶναι ἀκόμη καὶ ὁ καθορισμὸς τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον ἐγένετο τότε ὁ ραβδισμὸς «ἐὰν εἶναι ἄνδρες ὄρθιοι, ἐὰν δὲ γυναῖκες καθήμεναι, ἀλλὰ μὲ ράβδους μὴ ἐχοῦσας ἐξογκώματα» ἔλεγε ἡ ὑψηλὴ διαταγὴ τῆς μεγάλης βεζυρείας.

Στὸ βιβλίον αὐτὸ ἐξιστοροῦνται ἡ ἐπανάστασις τῶν Ναουσαίων, ἡ ζωὴ τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, ὁ τρόπος τῆς διοικήσεως τῶν Τούρκων (Ὁθωμανικὸν διοικητικὸν σύστημα). Παραθέτονται αὐτοῦσια μακροσκελῆ φιομάνια μὲ γενικὰς ὁδηγίας πρὸς δημοσίους ὑπαλλήλους «ἵνα διευκολυνθοῦν οὗτοι κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς υπηρεσίας των».

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Τσαρ-

μακλῆ περιλαμβάνει θέματα, τὰ ὁποῖα ἀφοροῦν τὴν σύγχρονον διοίκησιν, τὴν αὐτοδιοίκησιν καὶ τὴν περιφερειακὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Νομοῦ Ἑμαθίας. Τὰ θέματα αὐτά, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ἴδιος, ἐξετάζονται καὶ ἀπὸ γενικωτέρας πλευρᾶς, ἐπομένως ἐνδιαφέρουν κάθε διοίκησιν καὶ αὐτοδιοίκησιν.

Παραθέτονται στὸ δεύτερον μέρος τρεῖς διαλέξεις, αὐτὲς ἔχουν ἐπιστημονικὰς ἀξιώσεις, εἶναι καρπὸς μακροχρόνιας πείρας καὶ βαθιάς θεωρητικῆς μελέτης. Δείχνουν πίστη καὶ ἀγάπην γιὰ τὰ προβλήματα τῆς διοικήσεως.

Στὸ τέλος τοῦ βιβλίου τοῦ ὑπάρχει ἓνα πρόγραμμα ἀναπτύξεως τοῦ Νομοῦ Ἑμαθίας. Ἀποτελεῖ δὲ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν προαναφερθέντων διαλέξεων. Διακατέχεται δὲ ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ ἓνα ὑψηλὸ πάθος καὶ μιὰ ὑπέρμετρο ἀγάπην πρὸς τὸν Νομὸν Ἑμαθίας, πού ἀγάπησε σὰν δεύτερην πατρίδα. Αὐτὸ ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ συντελεσθέντα καὶ συντελούμενα ἔργα τοῦ Νομοῦ μας.

Στὰ χαμένα καὶ ὁ πιὸ ἀνατόμος καὶ ὁ πιὸ αὐστηρὸς κριτικὸς θὰ κοπιάσῃ γιὰ νὰ βρῇ τὸ παραμικρὸ ψεγάδι, βυθίζοντας τὸ νυστέρι του μέσα στὸ ἔργο αὐτό, γιατί εἶναι ἓνα ἔργο τέλει, ἐμπνευσμένο δημοσιογραφικόν, βγαλμένο ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν του, τὶς προοδευτικὰς τάσεις του καὶ τὶς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ζωῆς.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Τσαρμακλῆ εἶναι ἱστορικὸ καὶ πρακτικόν, εἶναι χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον στὸν κάθε ἀναγνώστη, γιατί θεμελιώνει τὶς θεωρίες του ἐπάνω στὸ συντελούμενον ἔργο τοῦ Νομοῦ Ἑμαθίας καὶ γεφυρώνει τὸ χάσμα μεταξὺ θεωρίας καὶ πράξεως.

ΔΗΜΟΣ ΒΑΣ. ΚΑΡΑΛΗΣ
διδάσκαλος

ΣΤΡΑΤΗ ΠΑΠΑΔΑΚΗ : Ἡ Δεύτερη Τάξις

Ἐπιβλητικὸ σὲ ἐμφάνισιν, πολύτιμον στὰ περιεχόμενά του, κυκλοφόρησε ἓνα καινούργιον παιδαγωγικὸν βιβλίον τοῦ γνωστοῦ μας συγγραφέα κ. Στρατῆ Παπαδάκη μὲ τὸν τίτλον «Ἡ Δεύτερη Τάξις».

Θὰ μπορούσε νὰ ἐπιγραφῇ Οἱ κατ'ὼς τὰς τάξεις, γιατί καὶ τὸ θεωρητικὸ καὶ τὸ πρακτικὸ του μέρος ἀναφέρονται σὲ τὰς πρώτας τάξεις τῶν σχολείων μας. Μὲ τὴν χάριν ποὺ ἔχει ὁ ἐκλεκτὸς συγγραφεὺς τοῦ νὰ ἀπλοποιῇ καὶ τὶς πρὸς δύσκολας ἐννοι-
ες, παρουσιάζει μὲ τρόπο ἀληθινὰ εὐληπτό, σύντομον καὶ μὲ ἐφαρμογὰς ἀπὸ τὴν σχολικὴν πράξιν, τὰ κυριώτερα ἀπὸ τὰ σημεῖα τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδιοῦ τῆς πρώτης σχολικῆς ἡλικίας. Ὁ Δάσκαλος καταρτίζεται θεμελια-

κά στὴν Παιδαγωγικὴ Ψυχολογία.

Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ ἔργου ἀναφέρεται στὴ σχολικὴν πράξιν. Ἐνα πολύτιμον πρόγραμμα ἐργασίας ἀπὸ τὴν πρώτη ὥς τὴν τελευταία μέρα τοῦ σχολικοῦ χρόνου. Μὲ βάση τὶς ἐνότητες τῆς Πατριδογνωσίας, πού μᾶς δίδει τὸ ἐπίσημον ἀναλυτικὸ Πρόγραμμα, προσφέρει ὅλον τὸ γύρω κόσμον τοῦ παιδιοῦ φυσικά, ἀβίαστα ἔτσι, ὅπως ξετυλίσσονται στὴ ζωὴ του καθημερινά.

Τὸ βιβλίον εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα ποὺ λύει θαυμάσια τὸ πρόβλημα τῆς ὁρθογραφίας μας. Καθημερινὰ προσφέρει ἀπὸ τὴν ἐξεταζομένην ἐνότητα 10 — 15 καινούργιες λέξεις μὲ τὶς ὁποῖες συνθέτονται οἱ προτάσεις τοῦ ἐξεταζομένου θέματος. Στὸ τέλος τοῦ χρόνου ὁ

μαθητής ξέρει να γράφει σωστά 2—3.000 βασικές λέξεις, τις οποίες έχει ζήσει, έχει χρησιμοποιήσει και δεν πρόκειται να ξεχάσει ποτέ.

Τήν όλη εργασία συμπληρώνει ένας υπέροχος καλλιτεχνικός ΧΑΡΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΓΝΩΣΙΑΣ με όλες τις έννοιες του γύρω κόσμου.

΄Αξιζουν πράγματι όχι μόνο συγχαρητή-

ρια στον έκλεκτο Συγγραφέα για την καινούργια του αυτή προσφορά, αλλά και θεομής ευχαριστίες. Μας παρουσίασε ένα ολοκληρωμένο έργο θεωρίας και πράξης, άψεγάδιαστο ένα βιβλίο που πραγματικά δεν αφήνει καμιά μέρα του σχολικού χρόνου να περάσει νεκρή, ένα έργο ζωντανό, χρήσιμο, πολύτιμο για κάθε Δάσκαλο.

Δ.Χ.

ΔΗΜ. ΣΑΚΚΑ διδασκάλου : «Κοινωνιογράφημα της πόλεως Μεγάρων»

Τυπώθηκε και κυκλοφόρησε το βιβλίο του συναδέλφου Δημητρίου Σάκκα με τίτλο «Κοινωνιογράφημα της πόλεως Μεγάρων».

Είναι μια επιμελημένη συλλογή κάθε είδους στοιχείων, ιδίως λαογραφικών, που άφορούν την πόλη, στην οποία υπηρετεί ο συγγραφέας.

Έχει πιά ειδικευτή, θά έλεγα, στις τέτοιες συλλογές ο φιλότιμος και εργατικός συνάδελφος. Λίγο καιρό πριν, παρουσίασε λαογράφημα της ιδιαίτερής του πατρίδας «Βεργδικούσια Έλασσόνος» για το όποιο έπαινέθηκε με χρηματικό βραβείο από την ΄Ακαδημία Αθηνών.

Παρουσιάζει λοιπόν και πάλι μια φροντισμένη συλλογή γεωγραφικών, ιστορικών, κοινωνικών και λαογραφικών στοιχείων της αρχαιότητας πόλεως των Μεγάρων και τα παραθέτει με μια επιστημονικά καθορισμένη σειρά που δίνει ανάγλυφη την εικόνα της Μεγαρικής πόλεως.

Χρησιμοποίησε το αρχείο που υπάρχει, διάβασε τις λίγες σχετικές μελέτες που έχουν εκδοθή αλλά προπαντός μάζεψε με υπομονή μέλισσας τις πληροφορίες που αναφέρονται στη ζωή και τη δράση των κατοί-

κων της πόλεως.

Τούτο δε είναι το εκπληκτικό. Μπόρεσε σε μια διετία να συγκεντρώσει φιλότιμα και συνειδητά με τη θέση του αντικειμενικού κριτή ένα πλούσιο και ποικίλο υλικό.

΄Ιδιαίτερη χάρη παρουσιάζει το λαογραφικό μέρος που είναι δοσμένο πιστά και αβούτσια, μ' όλη την τέχνη της λαογραφικής εργασίας.

΄Η Μεγαρική προφορά της γλώσσας, οι θρύλοι κι οι παραδόσεις, τα τραγούδια και ή ζωή του τόπου δίνονται αυθεντικά και ωραία. ΄Αξίζει λοιπόν ή εργασία συγχαρητηρίων. Έλπίζουμε ότι κι αυτή θα τίχη βραβεύσεως κι εύχόμαστε να γίνη κτήμα των κατοίκων της πόλεως και καθενός που ασχολείται με τη λαογραφία.

Ο συνάδελφος έδωσε νομίζω έπάξια το «παρών» στη φωνή του καθήκοντος, ανάμεσα σε τόσους άλλους, για τη συγκέντρωση και διάσωση λαογραφικών στοιχείων του τόπου μας που είναι ο καθρέφτης της ένότητάς και συνέχειας της Φυλής μας, από τα αρχαιότερα χρόνια μέχρι σήμερα.

Μ. ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ

ΙΩΑΝ. Γ. ΧΡΗΣΤΑΚΗ διδασκάλου : «Γεωγραφία της Κρήτης»

Με τον άνωτέρω τίτλον κυκλοφορεί έφέτος, ένα βοηθητικόν διά το σχολείον έγχειρίδιον. Είναι μία καλλιτεχνική έκδοσις του γνωστού Οίκου Λοικοπούλου.

Έχουν εκδοθή κατά καιρούς πολλά τέτοια έγχειρίδια. Όσα τουλάχιστον έγώ έχω μελετήσει έξ αυτών, όλα σχεδόν παρουσιάζουν πολλές άτελείας και πολλά λάθη, εις τούς χάρτες ή το περιεχόμενον, ώστε να άπορή κανείς διά την έκδοσίν των.

Είναι άληθές ότι το μάθημα της Γεωγραφίας παρουσιάζει πράγματι μεγάλας δυσκολίας, διότι πολλά γεωγραφικά στοιχεία μεταβάλλονται από ήμέρας εις ήμέραν. ΄Αλλά και αί διδακτικά και αί μεθοδικά δυσκολία του μαθήματος δεν είναι όλίγαι, ως καταφαίνεται από τας διστασμένας γνώμας ιδι-κων μας και ξένων παιδαγωγών.

Παρά τας δυσκολίας όμως αυτάς ο συν-

άδελφος κ. ΄Ιωάν. Γ. Χρηστάκης επεχείρησε και επέτυχε να μās παρουσιάση μία, όσο το δυνατόν τελεία εργασία, διά τούς μαθητάς της Γ΄ — Δ΄ τάξεως, που είναι άσφαλώς άπότοκον έπιμελούς μελέτης έλέγχου, παρατηρήσεως και εφαρμογής.

΄Αξιοπρόσεκτος είναι ο τρόπος προσαρμογής της πατριδογνωστικής και Γεωγραφικής ύλης, προς τας ανάγκας του σχολείου, την πνευματικήν ικανότητα των παιδιών και τας απαιτήσεις του Ε.Α.Π.

Είναι όμολογουμένως ολοκληρωμένη εργασία όμοια της ύποιας δεν υπήρχε εις το παρελθόν. Με γλώσσα λιτή, ρέουσα δημοτική συνταγμένη. Με φωτογραφίας ποικίλας και σπανίας, πόλεων, χωρίων, ιστορικών τολίνω κ.λ.π. κατάλληλοι του προσορισμού των. Με λαογραφικών υλικόν όπως το Ε.Α.Π. δόλζη. Με οδηγίας κατασκευής αναγλύφων

χαρτῶν κ.λ.π. κ.λ.π.

Ἄξιος ἰδιαιτέρας προσοχῆς εἶναι καὶ ὁ τρόπος ἐμπεδώσεως, ἐπαναλήψεως, ἐλέγχου καὶ ἐξακριβώσεως τῶν προσκτηθεισῶν γνώσεων ὑπὸ τῶν μαθητῶν, δι' ἐρωτήσεων, ἐλλιποπρωτάσεων, αἰνιγμάτων, σταυρολέξων κ.λ.π. τὰ ὁποῖα ἐπιμελῶς παραθέτει εἰς τὸ τέλος ἐκάστης ἐνότητος, ὡς εἶδος τέστι, ὁ συγγραφεὺς.

Ὅλα αὐτὰ ἐξασφαλίζουν τὴν αὐτενέργειαν καὶ τὴν εὐχάριστον μετ' ἐνδιαφέροντος μελέτην ὑπὸ τοὺς μικροὺς μαθητὰς.

Γενικῶς τὸ βιβλίον εἶναι μὲ πολὺν μεθοδικότητα γραμμένον σύμφωνα μὲ ὅλας τὰς

συγχρόνους διδακτικὰς ἀρχὰς καὶ ἡ ἐργασία τοῦ ἐκλεκτοῦ συναδέλφου ἀξία κάθε ἐπαίνου καὶ ὑποστηρίξεως. Ἡ προσφορά του εἰς τὸ σχολεῖον τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως τῆς Κρήτης πρέπει δεόντως νὰ ἐκτιμηθῇ. Χωρὶς νὰ θέλωμεν νὰ εἰπωμεν ὅτι τοῦτο ἀποτελεῖ μοναδική διδακτικὴ συνταγή, διὰ τὴν Γεωγραφία τῆς Κρήτης, ἡ εἰσαγωγή τοῦ βιβλίου τούτου εἰς τὰ σχολεῖα, ἰδιαίτερα τῆς Κρήτης, θὰ συμπληρώσῃ ἓνα μεγάλο κενὸ καὶ θὰ ὠφελήσῃ τὰ μέγιστα μαθητὰς καὶ Διδασκάλους

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΚΛΑΣΩΤΑΚΗΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΜΠΑΝΑ

ΕΜ. ΖΑΜΠΕΤΑΚΗ
Δ)του Παιδ. 'Ακαδ. 'Ερμολείου

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ**
(Τὸ κλειδί πὺ ἀνοίγει τὸν πα-
ράδεισὸ τῆς γνῶσεως)
Δραχ. 60

ΛΕΩΝΙΔΑ Κ. ΜΠΑΡΤΖΕΛΙΩΤΟΥ

Καθηγητοῦ
Δρος Φιλοσοφίας Παν)μίου
'Οκλαχόμα U.S.A.

**ΝΕΑ ΑΓΓΛΙΚΗ
ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΞΙΣ
ΜΕΤΑ ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΩΝ**
Μόλις ἐκυκλοφόρησε Δραχ. 20

ΙΟΥΛ. ΔΙΑΚΟΓΙΑΝΝΗ

**Η ΙΣΧΥΟΥΣΑ
ΣΧΟΛΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ**

"Αδετον Δραχ. 120
Δεμένο » 160

ΑΘΑΝ. ΦΛΩΡΟΥ
Γυμνασιάρχου

**ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ**

"Αδετον Δραχ. 125
Δεμένο » 160

Σ. ΠΑΓΙΑΤΑΚΗ

Γεν. Δ)του Μαρασλείου
Παιδαγ. 'Ακαδημίας

ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

Δραχ. 60

Α. ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ

**Η ΕΝΙΑΙΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΡΧΑ
ΜΑΘΗΜΑΤΑ**

Δραχ. 35

ΑΓΓΕΛΟΥ Κ. ΣΑΦΑΡΙΚΑ

**ΝΕΑ ΜΕΘΟΔΟΙ
ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ**
(Με βάση τὴ Γραμματικὴ τοῦ Ο.Ε.Σ.Β.
τοῦ Μ. Τριανταφυλλῆ)

Δραχ. 20

E. MÜLLER

(Μετ. Α. Μπαρτζελιώτη)

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

"Αδετον Δραχ. 40
Δεμένο » 60

**ΣΑΦΑΡΙΚΑ - ΣΕΡΠΕΤΣΙΔΑΚΗ
ΚΑΡΦΟΠΟΥΛΟΥ**

**ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
ΜΕ ΑΠΛΑ ΕΠΟΠΤΙΚΑ ΜΕΣΑ**

Δραχ. 80

Ν. ΠΕΤΡΟΥΛΑΚΗ

Δ)του Παιδαγ. 'Ακαδημίας Ρόδου

ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ

Δραχ. 80

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΩΛΗΣΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 61-ΑΘΗΝΑΙ (Τ.131)

('Αποστέλλονται εἰς τοὺς ἐμβάζοντας τὴν ἀξίαν των, ἐλεύθερα ἐξόδων)

Παιδικές Έκδόσεις Καμπανᾶ

Σειρά Α'

Η ΠΡΩΤΗ ΜΟΥ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

No 1 ΑΠ' ΤΟ ΑΛΦΑ ΣΤΟ ΩΜΕΓΑ

No 2 ΤΡΑΓΟΥΔΑΘ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑΘ

Σειρά Β'

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΠ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

No 11 Η ΚΥΡΑ - ΛΕΝΙΩ Η ΚΟΥΤΟΥΛΑ

No 12 Ο ΓΑΤΟΥΛΗΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΚΗ

No 13 Η ΜΑΡΟΥΛΙΩ ΚΙ Ο ΝΑΝΟΣ

No 14 ΤΑ ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΑΚΙΑ ΠΑΠΟΥΤΣΗΔΕΣ

No 15 Η ΦΑΣΟΛΙΑ ΚΙ Ο ΜΙΑΤΟΣ

No 16 Ο ΓΕΝΝΑΙΟΣ ΡΑΦΤΑΚΟΣ

No 17 Η ΡΟΔΟΥΛΑ ΚΙ Η ΧΙΟΝΟΥΛΑ

No 18 Η ΤΟΣΟΔΟΥΛΑ

No 19 Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΕ ΤΟ ΧΡΥΣΑΦΙ

No 20 ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΔΑΣΟΥΣ

Σειρά Γ'

ΗΡΩΕΣ ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΙΕΝΑ

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ, ἡ ψυχὴ τοῦ Σουλίου

ΜΙΑΟΥΛΗΣ, ὁ μεγάλος ναύαρχος

ΚΑΝΑΡΗΣ, ὁ μπουρλοτιέρης τοῦ 21

ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ, ὁ ἐπαναστάτης καλόγερος

Σειρά Δ'

Η ΠΑΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

7 ΦΙΛΟΙ 7 ΙΣΤΟΡΙΕΣ

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ

ΔΙΓΕΝΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Έκδοτικός Οἶκος Καμπανᾶ

Πανεπιστημίου 61 - Ἀθῆναι τ. τ. 131